

Nr 73.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om arbetstidens begränsning; given Stockholms slott den 29 januari 1926.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen antaga härvid fogat förslag till lag om arbetstidens begränsning.

GUSTAF.

Gustav Möller.

F ö r s l a g
till
lag om arbetstidens begränsning.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

c) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

d) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

e) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

f) upptagning av torv samt tillverkning av bränntorv och torvströ,

g) jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk,

h) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisérsalong eller badinrättning,

i) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

j) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas medlem av arbetsgivarens familj; samt ej heller

verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning,

ritare, bokhållare eller därmed jämställd person,

kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

3 §.

På begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räknas såsom arbetare.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmåles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt; och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning, än som i första stycket avses, har arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må, i den mån så erfordras för arbetets fördelning på skift av olika längd eller för förlängning av skift vid skiftväxling, annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 §.

1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, med avvikelse från vad i 4 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete, som bedrives med tre skiftlag, på grund av synnerliga skäl böra fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

3 mom. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

5 mom. Undantag må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

6 §.

1 mom. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill

sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

2 mom. Vad i 1 mom. stadgas skall icke äga tillämpning å yrkesmässigt bedriven verksamhet för avhjälpande av skador, vilka uppkommit under omständigheter, som i nämnda lagrum angivas; dock må arbetsrådet, där så finnes av trängande behov påkallat, för dylik verksamhet medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

7 §.

1 mom. Till sådana regelbundet återkommande förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetare, vilka fyllt aderton år, användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder de enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift eljest få användas till arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 § 1 mom., med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 § eller 6 § 2 mom., vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 50 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

Utsträckt arbetstid, varom här är fråga, må även, med iakttagande av motsvarande begränsning, beräknas för kortare tidrymd än kalendermånad; åliggande det i sådant fall arbetsgivaren att på förhand i journal eller annan handling, vari anteckning enligt 9 § skall göras, anteckna ej mindre dagen, då dylik utsträckt arbetstid skall börja tillämpas, än även den tidrymd, för vilken beräkningen skall ske.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 150 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

8 §.

Utnyttjas rätt till utsträckning av arbetstiden, varom stadgas i 7 § 1 eller 2 mom., på sådant sätt, att arbetstiden oskäligt förlänges, äger arbetsrådet, i den mån så provas nödigt, föreskriva begränsning i avseende å nämnda rättighets tillgodonjutande.

9 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 6 § 1 mom. eller 7 § åligger det arbetsgivaren att senast den första dagen i näst därpå följande vecka eller, därest då icke kan avgöras, huruvida arbetstiden är att hänföra till sådan, som avses i nämnda paragrafer, så snart sådant kan bedömas, göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställes av arbetsrådet, eller ock på annat av nämnda myndighet godkänt sätt. I fråga om sådan förlängd arbetstid, som avses i 7 § 1 mom., är dock arbetsgivaren icke pliktig

göra dylik anteckning, där arbetstiden finnes behörigen upptagen å det i 12 § 2 mom. föreskrivna arbetstidsschema.

Beslut av arbetsrådet enligt 6 § 1 mom. eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt första stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammes datum.

10 §.

1 mom. Arbetsrådet består av minst sju ledamöter, vilka utses av Konungen för en tid av två år i sänder. Av ledamöterna skola två utses bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50,000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utan förslag utsedda ledamöterna skall vara lagkun- nig man, vilken fullgjort vad författningarna föreskriva om dem, som må nyttjas uti domarämbeten.

2 mom. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen inne- havas av den,

som står under förmynderskap,

som är i konkurstillstånd eller vars egendom, utan att vara avträdd till kon- kurs, förvaltas för borgenärens räkning,

som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller

som blivit dömd ovärdig att föra andras talan inför rätta.

3 mom. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv, som i rättegångs- balken stadgas i fråga om domare.

4 mom. Har ledamot eller suppleant, som representerar arbetsgivare eller arbetare, åtagit sig uppdraget, äge han ej att varda därifrån entledigad, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår ledamot eller suppleant, förordnar Konungen för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit förordnad, annan ledamot eller suppleant.

5 mom. Skulle ledamot, som representerar arbetsgivare eller arbetare, vid sammanträde utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äger arbetsrådet utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

6 mom. Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem leda- möter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju leda- möter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som utsetts utan förslag, närvara.

7 mom. Vid handläggning av annat på arbetsrådet ankommande ärende rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare än sådant, som avses i 5 § 5 mom. eller 11 § 2 mom., bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom verksamhetsområdet i fråga. Beslut, som avses i 7 § 4 mom., skall, såvitt möjligt, fattas efter samråd med socialstyrelsen.

Till utredning av ärende må arbetsrådet låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetsrådet sådan åtgärd nödig, äger rådet därom göra framställning hos den underrätt, inom vars område den, som skall höras, har sitt hemvist eller någon tid uppehåller sig, och varde denne genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Rätten äger tillägga vittne och sakkunnig ersättning med vad som prövas skäligt. Sedan förhöret hållits, skall rätten tillställa arbetsrådet protokoll däröver.

Kostnaderna för förhör, som ovan sägs, bestridas av allmänna medel. Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

8 mom. Beslut, som enligt 6 eller 7 § ankommer på arbetsrådet, må i brådskande fall meddelas av dess ordförande eller vid förfall för ordföranden av hans ställföreträdare eller, om jämväl denne är hindrad, av den återstående utan förslag utsedde ledamoten eller, där de utan förslag utsedda ledamöternas antal överstiger tre, den bland dem, som rådet därtill förordnat. Har beslut i sådan ordning meddelats, tage arbetsrådet vid sitt första därefter följande sammanträde under omprövning, huruvida beslutet skall äga bestånd.

9 mom. Arbetsrådet äger att, när skäl därtill föreligga, i avbidan på närmare utredning meddela beslut, som gäller endast tills vidare.

10 mom. Över arbetsrådets beslut må klagan ej föras.

11 mom. Närmare föreskrifter angående avgivande av förslag, som i 1 mom. sägs, och om arbetsrådets verksamhet må meddelas av Konungen.

11 §.

1 mom. Beträffande annat arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse än sådant, varom i 1 § i) är sagt, må Konungen, där tillämpningen av 4 § prövas medföra synnerliga svårigheter, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, föreskriva annan begränsning av tiden för arbetares användande.

2 mom. Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som kunna anses företräda flertalet arbetsgivare och arbetare inom visst verksamhetsområde, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i 5 §, 6 § 2 mom. eller 7 § 3 mom., må Konungen, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, förordna, att eftergiften må inom verksamhetsområdet i fråga allmänt tillgodonjutas.

3 mom. Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

12 §.

1 mom. Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse

vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

2 mom. Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrivs på stadigvarande sätt, skola å lämplig plats finnas anslagna ej mindre denna lag än även arbetstidsschema, angivande när arbetet börjar och slutar eller, där arbetet bedrivs med skiftindelning, när arbetet börjar och slutar för varje skiftlag, ävensom såvitt möjligt början och slut för varje rast, varigenom arbetet avbrytes.

13 §.

Använder arbetsgivare arbetare till arbete i strid mot vad i denna lag är stadgat eller mot föreskrift, som meddelats med stöd av lagen, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Är arbetaren under aderton år och har användandet skett med faders eller målsmans vetskap och vilja, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmåles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

14 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 § 1 mom. eller att iakttaga vad enligt 9 § eller 12 § 2 mom. åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i anteckning, som avses i 9 §, straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

15 §.

Förseelse mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

16 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

17 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

---

1) Denna lag träder i kraft den 1 januari 1927; beträffande sådant arbete, varå lagen om arbetstidens begränsning den 22 juni 1923 icke ägt tillämpning, må dock arbetsrådet, där så finnes påkallat med hänsyn till särskilt förhållande, medgiva erforderligt anstånd med förstnämnda lags tillämpning intill den 1 januari 1928.

2) Vederbörande myndighet äger att jämväl, innan denna lag trätt i kraft, vidtaga åtgärd, som avses i 5 §, 6 § 2 mom. eller 7 eller 11 § eller i nästföregående bestämmelse rörande anstånd med lagens tillämpning.

3) Eftergift, som med stöd av lag om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, den 22 juni 1921 eller den 22 juni 1923 beviljats utan begränsning till viss tid, skall, i den mån vederbörande myndighet ej annorlunda bestämmer, fortfarande tills vidare äga giltighet.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 de-
cember 1925.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, SCHLY-
TER, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

Med utgången av år 1926 utlöper giltighetstiden för lagen den 22 juni 1923 om arbetstidens begränsning (arbetstidslagen), och ha sålunda statsmakterna att dessförrinnan taga ställning till frågan, huruvida och i vilken form nämnda lagstiftning bör förnyas. Med hänsyn till nu berörda förhållande ha socialstyrelsen och kommerskollegium den 8 sistlidna april anbefallts att verkställa utredning om arbetstidslagens verkningar inom landet. Därjämte har Kungl. Maj:t den 18 juni 1925 uppdragit åt sekreteraren och ledamoten i arbetsrådet J. Nordin att verkställa utredning om gällande lagstiftning angående arbetstidens begränsning och denna lagstiftnings tillämpning i ett flertal främmande länder.

Genom beslut den 30 november 1922 anbefalldes socialstyrelsen att inkomma med förslag till de ändringar i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912, som kunde finnas erforderliga för Sveriges anslutning till den av internationella arbetskonferensen antagna konventionen angående fastställandet av minimiålder för barns användande till industriellt arbete, ävensom att i samband därmed föreslå de övriga ändringar i nämnda lag, vilka betingades av vunna erfarenheter under lagens tillämpning eller av den internationella regleringen på området. Åberopande nu anförda uppdrag har styrelsen avgivit ett av vissa bilagor åtföljt, den 2 november 1925 dagtecknat betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd, i vilket lagförslag inarbetats bl. a. ett antal bestämmelser, motsvarande den nu gällande arbetstidslagen.

Då förslag till förnyad arbetstidslag, om den skall avlösa den nu gällande, såsom nyss berörts måste föreläggas 1926 års riksdag, men förslaget till lag om arbetarskydd med hänsyn till erforderlig remittering och andra förberedande åtgärder icke lär kunna komma under nämnda riksdags prövning, har det befunnits nödvändigt att nu till särskild behandling företaga sistnämnda lagförslags bestämmelser rörande 8-timmarsdagen.

Från arbetsrådet och kommerskollegium ha i överensstämmelse härmed inhämtats yttranden (bil. A, B och C) över omförmälda betänkande i de delar, som avse att ersätta gällande lag om arbetstidens begränsning.

Sedan slutgiltiga redogörelser för ovan berörda utredningar, »Statistiska undersökningar angående åttatimmarslagens och bagerilagens verkningar» samt »Utredning rörande lagstiftningen om arbetstidens begränsning i vissa främmande länder» numera jämväl inkommit, har tiden synt mig vara inne för regeringen att för sin del taga ståndpunkt i ovan omförmälda lagstiftningsfråga och besluta rörande eventuell proposition i ämnet till riksdagen.

När 1923 års riksdag beslöt att för tre år förlänga den provisoriska lagstiftningen om arbetstidens begränsning, skedde detta av utskottsutlåtandet att döma i förväntan, att lagstiftaren därigenom skulle komma i tillfälle att bättre bilda sig en säker uppfattning om nämnda lagstiftnings verkningar för såväl arbetarna som näringarna och kunna definitivt taga ståndpunkt i frågan om denna lagstiftning. Rörande de huvudsakliga resultaten av den verkställda, omfattande utredningen må ur socialstyrelsens avslutande sammanfattning av dess resultat anföras följande:

Arbetstids-
lagstift-
ningens
verkningar.

Social-
styrelsen.

Åttatimmarslagens förekomst inom det svenska näringslivet. Av de cirka 1.2 miljon arbetare inom jordbruk, industri och hantverk, handel och samfärdsel samt husligt arbete, som torde finnas inom vårt land, synes knappt mer än hälften för närvarande ha en arbetsvecka av 48 timmar eller därunder. Bland dem som ha längre arbetstid komma i främsta rummet jordbrukets arbetare samt de dem i vissa avseenden närstående arbetstagarna inom det husliga arbetet. Hit äro vidare att räkna de som äro sysselsatta hos hantverkare och med dem jämställda smärre yrkesutövare, vilka, då de i regel sysselsätta färre än 5 arbetare, äro undantagna från arbetstidslagen; i städer och industrisambällen tillämpa de likväl på grund av kollektivavtal merendels åtta timmars arbetsdag.

Gränsen mellan nyss berörda i arbetstidsavseende olikställda grupper är dock ingalunda fast utan stadd i ständigt förskjutning beträffande olika orter och yrken. Den industriella arbetstiden har under senare år, särskilt i närheten av städer och industrisambällen, haft en oförneklig inverkan på tiderna för lantarbetet, men dessa tider hava åter i sin tur inverkat på åtskilliga till jordbruket knutna hantverk och industriella arbeten. Av betydelse för den framtida utvecklingen på detta område torde vara, att det för jordbrukets arbetare f. n. synes viktigare att vinna likställighet i löneavseende med industriens folk än att få arbetstiden reglerad efter dettas mönster.

Arbetstidsförhållandena under åttatimmarslagen. Inom de arbetsområden, där åttatimmarslagen för närvarande är direkt tillämplig, d. v. s. i huvudsak inom de i något större skala utövade industriella yrkena, medförde lagens genomförande en genomsnittlig förkortning av den ordinarie veckoarbetstiden med cirka 15 %. Nedsättningen ställde sig emellertid mycket olika inom olika näringsgrenar och för olika slag av arbetare. Den var sålunda mindre för vanliga dagarbetare (12.6 %) än för skiftarbetare (23.0 %), vilken senare stora nedsättning återspeglar åttatimmarslagens kanske största insats i humanitärt avseende, nämligen påskyndandet av det redan inledda avskaffandet av 12-timmarsarbetet i kontinuerlig drift.

På grund av medgivna undantag från lagen är dock alltjämt veckoarbetstiden för skiftarbetare icke obetydligt längre (i medeltal 50.0 timmar, raster obräknade) än för dagarbetare (47.8 timmar).

Arbetstidslagen har av naturliga skäl utformats med hänsyn företrädesvis till arbetet i fabriker, vilket väsentligen bestämmas av maskinernas tempo eller arbetsbetingets eggelse och där också arbetstiden i regel kan jämnt utnyttjas, fördelas och kontrolleras. I den mån ett arbete avviker från denna normaltyp, vittna de erhållna uppgifterna om, att arbetstidslagens band kännas mera tryckande.

När det är fråga om arbetsprocesser, vilka erfordra en viss tidrymd för sitt fullbordande och måste slutföras utan uppehåll, medför arbetstidsregleringen onekligen vissa svårigheter.

Skiftarbetet, vilket såsom möjliggörande ett bättre utnyttjande av industriens fasta kapital utan att öka den individuella arbetstiden, kan förväntas få en stigande användning särskilt vid förbättrade konjunkturer, möter svårigheter med hänsyn till arbetstidens begränsning vid helkontinuerlig drift. Det nuvarande systemet med s. k. hoppande skift anse industriidkarna vara ekonomiskt betungande och kvalitetsförsämrande, varför krav framförts på, att i dylika fall 56 timmars arbetsvecka skulle medgivas utan vidare, såsom skett flerstädes i utlandet. Från arbetarorganisationernas sida resas emellertid starka invändningar mot ett dylikt avsteg från 48-timmarsveckan, liksom man motsatt sig vissa av arbetsrådet beviljade dispenser i nyss berörda avseende.

Det plägar ju sägas, att fabriksindustrien arbetar för marknaden, men till utredningen inkomna uppgifter synas ge vid handen, att den svenska industrien åtminstone under nuvarande konjunkturer i mycket stor utsträckning arbetar på beställning. Därmed följa lätt rubbningar i arbetets gång, då det måste tidvis forceras och tidvis inskränkas ända till temporär driftsinställelse eller arbete blott under vissa av veckans arbetsdagar. Läggas till nu åsyftade slag av verksamhet de talrika branscher, som på grund av klimatiska förhållanden — eller härpå baserade, ehuru numera ofta nog tekniskt otillräckligt motiverade traditioner — anse sig böra minska eller helt inställa arbetet under den strängare årstiden, får man en synnerligen betydande grupp av mer eller mindre utpräglade säsongindustrier. På grund av arbetets ojämnhet känna dessa merendels arbetstidsregleringens tryck starkare än årsindustrierna. Speciellt rikta de sina klagomål mot, att åttatimmarslagen av principiella skäl omgärdat övertidsarbetet med restriktioner utöver de ekonomiska garantier, som ligga i den under det senaste decenniet avsevärt stegrade merbetalningen för detta slag av arbete. En beträffande 711 industriföretag företagen undersökning, i vad mån övertidsarbete faktiskt kommit till användning under år 1924 tyder dock på, att man icke inom någon industri kommit upp till ens halva det timantal, som enligt gällande arbetstidslag står till arbetsgivarens fria förfogande. Detta utesluter givetvis icke att, särskilt under en stigande konjunktur, regleringen jämväl av denna det industriella arbetets rörligaste del kan kännas tryckande beträffande särskilda branscher, företag eller specialarbetargrupper. Från arbetarhåll ser man emellertid med en viss misstro redan på de nu gällande övertidsbestämmelserna, vilka uppgivas inbjuda arbetsgivarna till en koncentrerad av arbetet under vissa månader, varmed följer en onödigt stor ojämnhet i arbetet, som vållar olägenhet ej blott för arbetarna utan för hela samhället.

De största svårigheterna synes emellertid arbetstidens reglering ha försakat beträffande det »indirekt produktiva» arbetet, d. v. s. det som har till uppgift att ombesörja industriprodukternas lagring och transport, vakhållning, expedition o. d. För häri sysselsatta »hjälparbetare», som »arbeta efter order och ej på ackord», föreligga i regel icke samma möjligheter till arbetets koncentrerad och intensifierad som för fackarbetarna. I stället för att indraga raster måste man här ofta inlägga sådana under relativt arbetsfria tider såsom ett medel bland andra för att omvandla »arbetsberedskapen» till verkligt

arbete. Också bekräftar undersökningen för vårt lands del en iakttagelse, som gjorts i andra länder med arbetstidslagstiftning, nämligen att den »improduktiva» personalen måst ökas väsentligt mer än den produktiva. Delvis i än högre grad gäller detta om sådana näringsgrenar, vilkas hela personal kan anses förrätta »tjänster», nämligen handel och kommunikationer, hotell- och restaurangrörelse, vårdanstalter av olika slag m. m. I vårt land äro emellertid hithörande personalgrupper till största delen undantagna från arbetstidslagens tillämpning, vilket likväl icke utesluter, att man beträffande åtskilliga av dem sökt på annan väg bringa 8-timmarsdagens principer i tillämpning.

Ett karakteristiskt drag för våra dagars ekonomiska samhällsliv är, att de särskilda arbetsområdena stå i starkt beroende av och livlig växelverkan med varandra. I detta inbördes beroende har åttatimmarsdagens partiella genomförande inom näringslivet tvivelsutan åstadkommit väsentliga rubbningar. Från handelns sida klagas sålunda över den förkortade expeditionstiden hos trafikverken. Liknande klagomål ha inkommit från jordbruket, vars utöware uppgivas ha stora svårigheter med att anpassa sina leveranser efter de arbetstider, som nu tillämpas i spannmålshandlarnas magasin och vid sockerfabrikernas betvägar. Rederierna anse stuveriarbetarnas nuvarande arbetstid föga avpassad efter sjöfartens krav. Kraftverken ha fått sin »spetsbelastning» ökad genom den industriella arbetstidens förkortning, och spårvägarna ha svårt att tillgodose det väldiga trafikbehovet på eftermiddagarna, då arbetarna numera sluta vid samma tid som kontorsfolket.

Den industriella produktionen under åttatimmarslagen. Ätminstone sedan mitten av 1880-talet har den industriella arbetstiden i vårt land varit stadd i successiv förkortning (med i årligt genomsnitt cirka $\frac{1}{3}$ timme per vecka) och samtidigt tekniska och organisatoriska förbättringar i mycket stor utsträckning genomförts inom den svenska industrien. Man kan visserligen icke säga, att den förra företeelsen varit orsak till den senare, ty motivet till produktionsapparaters förbättring och utbyggnad har ju i regel varit hänsyn till driftens ekonomi. Dock ha de båda nämnda faktorerna stått i inbördes växelverkan, exempelvis så till vida, att en nyanskaffning eller modernisering, som icke varit lönande vid längre arbetstid, kunnat bli va det i mån av arbetstidsförkortningens fortgång. Den industriella teknikens utveckling mot alltjämt ökad fulländning har emellertid ingalunda avstannat efter åttatimmarslagens genomförande, låt vara att depressionstidens kapitalsvårigheter verkat återhållande på mera kostsamma nyanskaffningar och nybyggnader. I vårt land som i andra länder synes intresset vara stort för det »industriella slöseriets» motverkande genom bättre utnyttjande av arbetstiden, rationellare anordning av arbetet, mera genomförd specialisering och standardisering m. m. De sex år, som förflutit sedan åttatimmarslagens genomförande, uppgivas ha inom flertalet storindustrier medfört en väsentlig förändring av den maskinella utrustningen, innebärande ökad arbetsbesparing.

Vända vi oss därefter från den industriella produktionsapparaten till de arbetare, som skola handhava densamma, framträder vid en jämförelse med förhållandena i de förut krigförande länderna, sådana dessa skildras i internationella arbetsbyråns nyligen avslutade stora produktionsundersökning, huru gynnsamt vår industri är ställd med avseende på den mänskliga faktorn i produktionsprocessen. I Sverige finnas inga krigsinvalida, och skönjas få återverkningar av krigstidens undernäring, överansträngning och moraliska deprecation. Under förkrigstiden hade man kunnat konstatera en stadig ökning av arbetseffektiviteten såsom verkan icke blott av fortgående tekniska och organisatoriska förbättringar utan även av personalens fortskridande uppövning och träning. Det finnes ingen anledning att antaga, att denna tendens skulle upphört att verka efter arbetstidsbegränsningens genomförande.

I detta sammanhang ingår utredningen på ett mycket omdebatterat spörsmål, nämligen arbetarnas förvärvsarbete under fritiden. Från hantverkare och även från vissa industridkare ha talrika klagomål framförts över den skadliga konkurrens, som härigenom förorsakas de lojala yrkesutövarna. Arbetarorganisationerna ha uppgivit, att de principiellt motsätta sig dylikt »mångsyssler». Det vill emellertid förefalla, som om man skulle kunna uppdelat arbetarna i olika grupper allt efter deras större eller mindre benägenhet för förvärvsarbete å fritid. Å ena sidan står exempelvis personalen vid järnbruk och pappersmassefabriker, vilka bestämt motsätta sig varje extra arbete t. o. m. å egen arbetsplats annat än för reparationer och dylikt, å andra sidan grupper av hantverksarbetare i enskild eller allmän tjänst, vilka enligt gammal tradition pläga i större eller mindre omfattning utföra »eget arbete», och för vilka steget mellan gesäll och mästare ofta icke är särdeles långt. En annan skiljelinje synes gå mellan å ena sidan industriarbetarna i smärre samhällen och å landsbygden, där tillgången till avlönat fritidsarbete merendels är särdeles ringa, och å den andra lönarbetarna i städerna, särskilt storstäderna, vilkas mera komplicerade närings- och nöjesliv skapar en mängd bisysslor, möjliga att fullgöra på kvällar och annan fritid, på samma gång de å dessa orter i regel högt uppdrivna levnadskostnaderna utöva ett tvång på de smärre löntagarna att söka utnyttja alla sig yppande förtjänstmöjligheter.

Övergår man därefter till att undersöka, vilken utveckling kapital och arbete i förening givit den industriella produktionen efter åttatimmarslagens genomförande i vårt land, synes den officiella industristatistiken giva vid handen, att åtminstone per individ räknat produktionen år 1923 och antagligen även år 1924 varit mindre än år 1913. Det torde dock kunna ifrågasättas, om icke industristatistiken i sitt nuvarande skick leder till en alltför pessimistisk uppfattning av den industriella produktionen som helhet betraktad. Medan statistiken alltjämt innefattar i huvudsak samma näringsgrenar som för flera årtionden sedan, har den industriella utvecklingen på åtskilliga punkter sprängt den gamla ramen och gått delvis nya vägar. Exempelvis saknas i statistiken alldeles en av våra numera allra största industrier, nämligen byggnadsindustrin, vilken just under de senaste åren haft en utpräglad högkonjunktur och därvid antagligen givit sysselsättning åt inemot 100,000 arbetare.

Att produktionens volym i jämförelse med förhållandena före kriget visserligen nedgått inom vissa industrigrenar (t. ex. järnindustrin), men näppligen minskats såsom helhet betraktad, synes jämväl framgå av de specialundersökningar, som kunnat anställas rörande produktionsutvecklingen under åttatimmarslagens hittillsvarande giltighetstid. Dessa undersökningar grunda sig dels på ett antal till olika representativa industriföretag utsända och av dem besvarade frågeformulär, dels på lokalundersökningar, som verkstälts av vederbörande yrkesinspektörer och åsyftat att erhålla möjligast jämförbara siffermässiga uppgifter rörande produktionen per arbetare och tidsenhet (timme och vecka) såväl år 1924 som år 1919 (eller annat »normalår» före arbetstidsbegränsningen). De framlagda resultaten giva ett starkt vittnesbörd om det ekonomiska livets oerhörda förmåga av anpassning efter rubbningar av olika slag, däribland dem, som orsakats av arbetstidslagen. Beträffande undersökningarnas rent siffermässiga resultat måste man, på grund av deras relativt ringa omfång, yttra sig med försiktighet. Dock förefaller det, som om efter åttatimmarslagens genomförande produktionen per timme ökats i det övervägande antalet fall och att denna ökning i genomsnitt varit tillräckligt stor för att, oaktat veckoarbetstidens minskning, hålla den industriella produktionen uppe på i stort sett nära nog samma medelnivå som tidigare. Emellertid har utvecklingen tagit mycket olika riktningar ej blott inom olika industrigrupper utan även vid olika företag tillhörande samma bransch. Härvid vill det synas,

som om produktionens utveckling i mindre grad rönt inflytande av arbetstidsnedsättningens storlek i och för sig än av de konjunkturer, som varit rådande inom branschen, samt av företagsledningens större eller mindre förmåga av anpassning efter de nya förhållandena.

Vad nu sagts leder uppmärksamheten från frågans teknisk-organisatoriska till dess ekonomiska sida, nämligen huruvida produktionens vidmakthållande nödvändiggjort bindande av kapital för maskinella anordningar och dylikt i sådan utsträckning, att räntan därå kan, i förening med den av arbetstidsförkortningen till viss del betingade löneökningen, antagas komma att medföra en avsevärd minskning icke blott av företagarens vinst utan i längden även av den reella arbetsförtjänsten och därigenom åvägabringa en ekonomisk och kulturell nivå-sänkning jämväl vad arbetarklassen beträffar. Genom statistiska undersökningar av de nationellt och internationellt växlande förhållandena under de skiftesrika år, som förflutit efter åttatimmarsdagens genomförande, kan man dock näppeligen komma till rätta med detta problem, som ju knyter sig till de efter skiftande konjunkturer växlande möjligheterna att under arbetstidslagens tryck upprätthålla den successiva produktionsökning, som torde få anses nödvändig för ett uppåtstigande folkhushåll.

Rörande utredningens resultat har socialstyrelsen vidare i sin motivering till arbetstidsbestämmelserna i förslaget till reviderad lag om arbetarskydd uttalat den mening, att ej heller denna utredning, ehuru delvis lagd efter andra linjer än den år 1922 företagna, givit någon exakt och fullt tillförlitlig upplysning om arbetstidslagstiftningens verkningar. Utredningens huvudsakliga resultat kunde också karakteriseras med samma ord, som styrelsen använt beträffande den förra, eller »att arbetstidslagstiftningens genomförande å ena sidan obestriddligen förorsakat avsevärd ökning av produktionskostnaderna men å den andra för arbetarna medfört förmåner, som av dem högt värdesätts — verkningar, som icke för styrelsen inneburit någon nyhet utan redan tidigare från styrelsens sida framhållits vara att vänta. Huruvida nackdelarna i förra avseendet visat sig skäliga eller icke i förhållande till fördelarna i det senare — den enda jämförelse som torde kunna ifrågakomma mellan nu berörda inkommensurabla värden — därom anser sig styrelsen icke med stöd av utredningens resultat kunna uttala någon bestämd mening.»

Kommerskollegium.

Såsom sammanfattande omdöme om resultatet av den inom kommerskollegium verkställda utredningen rörande arbetstidslagstiftningens verkningar anser sig nämnda myndighet kunna säga, att utredningen i det stora hela visat en energisk och målmedveten strävan från industriens sida till anpassning efter de ändrade produktionsförhållanden, som inträtt genom arbetstidens minskning till följd av arbetstidslagens tillämpning. Verkningarna härav i form av minskad produktion per år och arbetare hade sålunda i ett flertal fall kunnat kompenseras genom tekniska förbättringar, bättre utnyttjande av arbetstiden m. m., varigenom en produktionsökning per effektiv arbetstimme möjliggjorts av den betydelse, att den helt eller delvis motvägt eller i vissa fall t. o. m. mer än uppvägt arbetstidens förkortning.

Å andra sidan visade utredningen vid en hel del företag inom olika industri-grenar, vilka av skilda anledningar icke eller endast i ringa omfattning varit i tillfälle genomföra sådana tekniska förbättringar, en större eller mindre, i vissa

fall ganska betydande nedgång, per arbetare och år eller månad räknat, av produktionsresultatet.

Enligt kollegii mening har vidare vid de undersökta företagen ett kompen- serande av arbetstidslagens produktionsbegränsande verkningar genom tekniska förbättringar kunnat genomföras i ett flertal fall och i ganska betydande ut- sträckning. I vad mån impulsen till sådana förbättringar kunde sägas härröra från åttatimmarslagen, undandroge sig dock i regeln ett säkert bedömande. Nor- malt befunde sig ju varje industri under ständig utveckling i tekniskt hänseende; stillestånd vore liktydigt med tillbakagång och kunde i längden betyda undergång. Med undantag för sådana industrier, som i ett eller annat hänseende intoge monopolställning, bleve det härvidlag ytterst ändringarna i konkurrens- förmågan gentemot utlandet, som finge avgörande betydelse.

Att verkningarna av 8-timmarslagen i realiteten bidragit till ett försvåran- de av viktiga industriers — såsom exempelvis järnindustriens — ställning i konkurrenshänseende mot utlandet, finge anses otvivelaktigt. Detta förhållan- de hade accentuerats därav, att inom andra, konkurrerande industriländer, sär- skilt Tyskland, mindre rigorösa bestämmelser rörande arbetstiden tillämpats, varjämte kompensation i avlöningshänseende för minskad arbetstid ofta nog ej kunnat av arbetarparten genomdrivas i samma utsträckning som i vårt land, där, såsom framginge av socialstyrelsens jämförande utredning rörande den ge- nomsnittliga lönenivån och levnadskostnadsindex, en avsevärd överkompensa- tion ägt rum.

Rörande den utländska lagstiftningen om 8-timmarsdagen och denna lag- stiftnings tillämpning har med hänsyn till de mycket skiftande förhållandena i olika länder någon översikt icke ansetts lämpligen kunna här lämnas, utan får jag för upplysningar i förstberörda avseende hänvisa till den förut omnämnda publikationen »Utredning om arbetstidslagstiftningen och dess tillämpning i vissa främmande länder». I fråga om Washington-konventionen angående be- gränsning av arbetstiden i industriella företag till åtta timmar om dagen och fyrtioåtta timmar i veckan må påpekas, att densamma i fransk och engelsk originaltext samt svensk översättning finnes bifogad Kungl. Maj:ts propo- sition nr 361 till 1921 års riksdag.

Beträffande frågan om arbetstidslagstiftningens upprätthållande och det därmed sammanhängande spørsmålet om Sveriges anslutning till Washington- konventionen angående arbetstidens begränsning uttalar sig socialstyrelsen på följande sätt:

Måste man sålunda med hänsyn till utredningens resultat fortfaran- de stå tveksam, när det gäller att bedöma den lagstadgade arbets- tidsbegränsningens verkningar, torde man emellertid icke gärna kunna anse sig ha tillfyllestgörande skäl för ifrågavarande begränsnings av- skaffande. En dylik åtgärd skulle nämligen givetvis vara ägnad att fram- kalla starka betänkligheter. Kropparbetarna, som efter en mångårig kamp lyckats genomdriva ifrågavarande reform, vilken för dem ter sig såsom inseglet på deras uppstigande till jämbördighet med övriga samhällsklasser, komme, åt- minstone i vad på deras organisationer ankommer, att till det yttersta strida

*Arbetstids-
lagstift-
ningens
upprätt-
hållande
och anslut-
ning till
Washing-
tonkonven-
tionen.*

*Social-
styrelsen.*

för reformens upprätthållande och befastande. Om än den lagstadgade arbets-tidsbegränsningen upphörde att gälla, skulle med all sannolikhet den faktiska komma att tillsvidare bestå. För arbetarna skulle det då gälla att genom kollektivavtalen säkerställa 8-timmarsdagen, och man kan förvänta, att de för nå-ende av detta mål ej skulle sky bittra fejder och långt gående uppoffringar. Med det skärpta stridsläge, vari frågan om arbetstidsbegränsningen sålunda skulle råka, skulle det antagligen även i många fall visa sig förenat med större svårigheter än nu att förmå arbetarna till de av de praktiska förhållandena på-kallade utökningar av arbetstiden, som den nu gällande lagstiftningen medgiver och som ju också f. n. i ganska stor omfattning förekomma.

Ett avskaffande av den lagstadgade arbetstidsbegränsningen skulle sålunda, såvitt styrelsen kan döma, åtminstone för den närmare framtiden sannolikt ej blott bli utan åsyftade verkningar utan måhända snarare bidraga till att göra arbetsgivarnas ställning i förevarande avseende ogynnsammare. Framhållas må också, att härövan berörda utredning otvivelaktigt givit vid handen, att den svenska industrien i betydande mån anpassat sig med hänsyn till 8-tim-marsdagen.

Då statsmakterna alltså, enligt styrelsens mening, icke böra låta den nu gällande arbetstidslagen upphöra att gälla utan att ersättas genom ny lagstift-ning, återstår att taga ställning till frågan, huruvida den nya lagstiftningen fortfarande bör vara av provisorisk karaktär eller om åt densamma lämpligen kan givas definitiv giltighet.

Beträffande nu uppställda fråga kan icke bestridas, att ovan berörda ovissa resultat av den verkställda utredningen skäligen kunna synas tala för ett fort-satt provisorium. Även med hänsyn till ställningen på den internationella ar-betstidsregleringens område, där ju det stora flertalet stater fortfarande står avvaktande i förhållande till Washington-konventionen i ämnet, kan det före-falla, som man hade anledning förorda ett dylikt provisorium. Oavsett nu be-rörda förhållanden, vilkas betydelse i förevarande sammanhang styrelsen vil-ligt erkänner, har styrelsen emellertid funnit sig böra föreslå, att åt den nya arbetstidslagstiftningen måtte förlänas definitiv karaktär.

Frågan om lagstadgad 8-timmarsdag har under de senaste åren utgjort ett av de mest uppmärksammade och omstridda politiska spörsmålen. Genom en energisk propaganda har 8-timmarsdagen kommit att framstå å ena sidan som en nära nog sakrosankt institution, vilken det vore ett brott att i något avseende rubba, och å den andra som den väsentliga orsaken till de svårigheter, var-med näringarna nu för tiden ha att kämpa. Här antydda båda uppfattningar ha i betydande mån försvårat ett ändamålsenligt och praktiskt genomförande av den lagstadgade arbetstidsbegränsningen. Arbetarna och särskilt deras or-ganisationer ha nämligen i regel ansett sig förpliktade att principiellt ställa sig avvissande mot varje om än så välmotiverat avsteg från 8 timmars arbetsdag. Å andra sidan ha arbetsgivarna, behärskade av sin uppfattning om arbetstids-begränsningens fördärvlighet och därav följande ohållbarhet, i många fall un-derlåtit att anpassa sig efter och söka göra det bästa möjliga av 8-timmarsda-gen. Nu berörda tendenser gjorde sig särskilt gällande i början av arbetstids-lagstiftningens tillämpning och ha sedermera, efter det arbetstidsbegränsnin-gen fått en till synes mer permanent karaktär, varit mindre framträdande.

Enligt styrelsens förmenande skulle ett definitivt antagande av 8-timmars-dagen, varigenom denna fråga komme att avföras från den politiska dagordnin-gen och undandragas det därmed förbundna strids- och osäkerhetstillståndet, vara ägnat att bereda frågan ett annat, mer praktiskt och lidelsefritt bedöman-de. Såväl arbetsgivare som arbetare skulle få möjlighet att utan hinder av sa-ken ovidkommande politiska synpunkter medverka till reformens anpassning till

och inordnande i produktionen och näringslivet i övrigt. Anmärkas kan för övrigt, att motsvarande lagstiftning i andra länder är av definitiv karaktär.

Erinras bör måhända slutligen här, att ett definitivt antagande av lagstadgad arbetstidsbegränsning ingalunda skulle beskära statsmakternas befogenhet att ändra eller upphäva ifrågavarande lagstiftning — enda skillnaden bleve att frågan icke automatiskt påkallade förnyad prövning efter viss tid.

Med anledning av det ofta hörda påståendet, att den svenska arbetstidslagstiftningen vore strängare än motsvarande lagstiftning i övriga länder, yttrar vidare socialstyrelsen följande:

Arbetsgivarna sakna givetvis icke skäl för sin misstämning mot lagen, men påståendet i fråga om utlandets lagstiftning måste betecknas såsom missvisande — motsvarande påstående göres för övrigt gällande av arbetsgivarna i snart sagt alla länder. En jämförelse mellan vår arbetstidslagstiftning, med tillbörligt beaktande av dess möjligheter till eftergifter och andra avvikelser, och flertalet andra länders lagstiftning i ämnet giver enligt styrelsens mening vid handen, att den förra lagstiftningen i avseende å tillmötesgående mot näringarnas krav ingalunda kan anses särskilt restriktiv, snarare tvärtom. Oavsett undantaget för alla rörelser eller arbetsföretag med färre än fem arbetare, må sålunda erinras om de allmängiltiga möjligheterna till eftergift i fall, där så påkallas till undvikande av ett allvarligt missförhållande eller där det stora flertalet av de av eftergiften berörda arbetarna finna densamma önskvärd och arbetstiden ej därigenom oskäligt utsträcker — den senare eftergiftsmöjligheten i stor utsträckning utnyttjad. Vidare må framhållas, att möjligheterna till övertidsarbete — 7 timmar per vecka för nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten och 200 timmar för vanligt övertidsarbete per år, i båda fallen oberoende av tillstånd eller särskild överenskommelse, samt efter tillstånd ytterligare 150 timmar per år i fall av trängande behov — icke lära kunna anses snävt tillmätta i jämförelse med de tillfällen till övertidsarbete, som lagstiftningen i utlandet vanligen erbjuder.

I fråga slutligen om Sveriges anslutning till Washington-konventionen uttalar sig socialstyrelsen på följande sätt:

Socialstyrelsen har vid flera tillfällen, bl. a. i sitt år 1921 avgivna betänkande rörande arbetstidslagstiftningens revision, redogjort för skiljaktigheterna mellan nämnda lagstiftning och ifrågavarande konvention. Genom vissa ändringar, som därefter vidtagits i lagtexten, ha skiljaktigheterna ytterligare ökat. Styrelsens i berörda betänkande framförda uppfattning, att konventionens tillämpning på våra förhållanden skulle medföra en väsentlig omläggning av den svenska arbetstidslagstiftningen, har sålunda numera än mer fog för sig. Otvivelaktigt måste anslutning till konventionen ur flera synpunkter anses som ett angeläget önskemål, men nyssberörda konsekvens därav är ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter. En lagstiftning, som utarbetats och modifierats med hänsyn till ett lands säregna förhållanden samt under en följd av år inarbetats i rättsuppfattningen och givit upphov åt åtgärder för näringslivets anpassning, kan tydligtvis icke omläggas utan besvärande rubbningar och andra olägenheter. Vad särskilt den svenska arbetstidslagstiftningen angår, är därjämte att märka, att en samvetsgrann utformning av lagstiftningen efter konventionen skulle göra om intet flera, delvis betydelsefulla undantag från lagstiftningens tillämpning, som f. n. komma näringarna till godo. Med hänsyn till nu berörda omständigheter, som måhända skulle äventyra hela arbetstidslagstiftningens bestånd, har styrelsen icke ansett sig kunna förorda anslutning för Sveriges del till ifrågavarande konvention.

Reservat
tioner.

Mot socialstyrelsens förordande av definitiv arbetstidslagstiftning ha byråchefen Bergsten och socialfullmäktigen von Sydow reserverat sig till förmån för ett fortsatt provisorium, den senare under betonande likväl, att han vore en principiell motståndare till arbetstidslagstiftning över huvud taget. Enligt herr Bergstens mening borde ett fortsatt provisorium gälla för tre år. Beträffande frågan om anslutning till Washington-konventionen har socialfullmäktigen Lindqvist förklarat sig alltjämt finna angeläget, att arbetstidslagen anpassas efter konventionen.

Arbetsrådet.

Arbetsrådets yttrande, i vad förevarande frågor angår, lyder sålunda:

Arbetsrådet finner i likhet med socialstyrelsen, att starka skäl tala för upprätthållandet av lagstadgad begränsning av arbetstiden. Arbetsrådets erfarenhet av verkningarna av hittillsvarande lagstiftning på området ger oförtydligt vid handen å ena sidan, att industrien nästan genomgående förmått att väl inrätta sig efter de arbetstidsförhållanden, som år 1919 blevo lagbestämda, och å andra sidan att landets arbetare och deras organisationer visat en alltmer ökad förståelse för de ekonomiska synpunkter, som inom ramen av gällande lag påkalla en rationell och snabb anpassning till växlande praktiska förhållanden.

Arbetsrådet har under sin verksamhet kunnat konstatera, att det osäkerhetstillstånd, som envar av tidigare revisioner av lagen medfört, städse temporärt minskat möjligheterna för samförstånd emellan arbetsgivare och arbetare, då lokala förhållanden påkallat jämkningar i arbetstiden. Dessa revisioner — hur berättigade de än i sig själva må hava varit — hava därför oundvikligen försenat den pågående och önskvärda omläggningen av arbetstidsfrågan från ett politiskt tvisteämne till ett för arbetsgivare och arbetare i mycket gemensamt praktiskt intresse. Den omfattande utredning av utlandets lagstiftning på området, som på nådigt uppdrag utförts av ledamoten av arbetsrådet Nordin, har ådagalagt, att den svenska arbetstidslagen i dess numera gällande avfattning näppeligen av något annat lands lag överträffas i smidig anpassning till de praktiska förhållandena. Med hänsyn härtill och då bakom lagen i den avfattning, som densamma enligt föreliggande lagförslag skulle erhålla, ligger sex års praktisk lagtillämpning och tre genomförda revisioner av den ursprungliga lagtexten, torde fördelarna av lagens definitiva antagande vida överbäga den eventuella nackdelen av att tidpunkten för ännu en ny revision icke bestämmes på förhand. Såsom socialstyrelsen påvisat, skulle därmed ingalunda möjligheten till förändringar av lagen uteslutas. Revisionen har blott framskjutits till den tidpunkt, då eventuellt ett verkligt behov därav visar sig föreligga.

I detta sammanhang förtjänar framhållas att, med undantag av Danmark, England och Estland, alla länder i Europa numera infört lagbestämmelser om arbetstidens begränsning samt att dessa bestämmelser äro av definitiv karaktär utom i Sverige och Tyskland.

I frågan om Sveriges anslutning till Washington-konventionen angående arbetstidens begränsning avviker arbetsrådets uppfattning i viss mån från den av socialstyrelsen uttalade. Arbetsrådet anser, att den ställning Sveriges delegerade intagit i arbetstidsfrågan vid den första internationella arbetskonferensen i Washington förpliktar landet att i sin lagstiftning följa konventionens bestämmelser åtminstone så långt ekonomiska skäl av större nationell betydelse icke tala däremot.

Reservat.

Mot arbetsrådets förordande av definitiv giltighet för arbetstidslagstiftningen ha rådets arbetsgivarrepresentanter, herrar Almström och Larson, under hänvisande till bl. a., att nämnda lagstiftnings genomförande obestriddigen

förorsakat avsevärd ökning av produktionskostnaderna, gjort gällande, att arbetstidslagen borde få bibehålla sin provisoriska karaktär.

I anslutning till ett påpekande, att arbetstidsbegränsningen i åtskilliga främmande länder tillämpades mindre rigoröst än i Sverige, yttrar sig kommerskollegium rörande karaktären av arbetstidslagstiftningens giltighet på följande sätt:

Kommerskollegium.

Under dessa förhållanden synes det kollegium, som om försiktigheten bjöde att ej genom bindande av den svenska industriens och de svenska arbetarnas rörelsefrihet i produktionshänseende genom en *definitiv* lagstiftning av en i jämförelse med utlandets mera snäv gestaltning äventyra konkurrensförmågan och därmed även den allmänna ekonomiska nivån och levnadsstandarden för folkets flertal.

Då vidare en uppmjukning av arbetstidslagen i en omfattning, som skulle möjliggöra en lika långt gående anpassning efter rådande ekonomiska och konkurrensförhållanden, som exempelvis Tysklands, Belgiens, Frankrikes eller Schweiz', knappast läser kunna eller böra nu ifrågasättas, synes det kollegium, som om talande skäl föreläge för ett fortsatt provisorium genom en ytterligare förlängning av arbetstidslagen, med bibehållande i huvudsak av dess nuvarande omfattning, för en period av ytterligare 3 år eller till den 1 januari 1930. Huruvida tidpunkten då kan vara inne att fastställa en mera permanent lagstiftning, därom torde arbetstidsfrågans mera definitiva ordnande utomlands samt den framtida internationellt-ekonomiska utvecklingen i övrigt böra falla utslaget.

I likhet med här ovan citerade myndigheter finner jag, att lagstiftningen om arbetstidens begränsning bör upprätthållas.

Departementschefen.

Då nu frågan rörande nämnda lagstiftning för tredje gången upptages till behandling, hava snart tvenne perioder av försökslagstiftning på området tilländalupit. Lagens verkningar ha vid avfattandet av denna proposition under sex år kunnat prövas och studeras. Det första spörsmål, som möter, är därför självfallet, huruvida en fortsatt lagstiftning i ämnet skall bibehålla sin karaktär av provisorium eller om man från en ny lagstiftning skall avlägsna försökskaraktären. Den försiktighet, som utmärkt statsmakternas handhavande av frågan om arbetstidens begränsning, har varit motiverad av fruktan, att en lagstadgad normalarbetstid inom industri och hantverk skulle kunna leda till mycket farliga ekonomiska konsekvenser. Det spåddes, att produktionen skulle fördyras ned till konkurrensoduglighet och att befolkningens levnadsstandard skulle avsevärt sjunka. Därför menade man, att försöket snart nog skulle visa sig alldeles förfelat. Det torde kunna med fog sägas, att erfarenheten kommit olycksprofetierna på skam. Industrien har i stort sett kommit till rätta med svårigheterna och övervunnit dem. Levnadsstandarden har väl bevarats på sin gamla nivå. Några särskilda tecken på att lagstiftningens upprätthållande skulle för framtiden öka industriens svårigheter kunna icke skönjas. Hade nämnda spådomar bekräftats av erfarenheten, så skulle den allmänna meningen utan tvivel ha med den största styrka motsatt sig lagens för andra gången upprepade förnyande. Så har icke blivit fallet.

Från arbetsgivarhåll reses visserligen allttjämt ett principiellt motstånd mot lagstiftningen om arbetstidens begränsning, men detta motstånd är dock nu-

mera försvagat. Alla äro medvetna om, att lagen om arbetstidens begränsning kommer att förnyas och upprätthållas åtminstone under en ny period om 3 eller 4 år. När denna nya period utlupit, skulle alltså i varje fall en lag om arbetstidens begränsning hava befunnit sig i kraft under 9 à 10 år.

Det kan lugnt antagas, att en lagstiftning, som haft gällande kraft under cirka 10 år, kommer att upphävas, endast om så utomordentliga skäl tala för dess upphörande, att densamma skulle avskaffas, oavsett om man på förhand bestämt giltighetstiden eller ej. Frågan om lagstiftningens vara eller icke vara på detta område kommer att avgöras på grund av ekonomiska och sociala skäl, oberoende av lagstiftningens försökskaraktär. Från deras utgångspunkt, till vars skydd lagen stiftats, kan det med hänsyn härtill icke vara av avgörande betydelse, om giltighetstiden begränsas eller ej.

Andra skäl tala emellertid för att denna lagstiftnings experimentella period betraktas såsom avslutade. Genom att giva lagen karaktären av en fortsatt försökslagstiftning lämnar man bland vissa grupper plats för den falska förhoppningen, att lagstiftningen på detta område skall komma att upphöra, även om inga starkare skäl därför kunna framföras än dem, som nu för tredje gången stå inför sitt underkännande. Det kan icke ligga i samhällets intresse att giva näring åt dylika förhoppningar. De försvaga impulserna till industriens anpassning efter lagen och fördröja den utveckling, som lagen åsyftat att främja. De psykologiska verkningar, vilka kunna befaras bli en följd av en fortsatt behandling av denna lagstiftning såsom provisorisk, äro ofördelaktiga för samhället. Då därtill kommer, att den ovisshet rörande verkningarna, vilka tidigare kunnat tala för att statsmakterna behandlat lagstiftningen om 8-timmars arbetsdag som ett försök, numera väsentligen förminskats, torde det få anses riktigast att icke vidare begränsa giltighetstiden.

Det andra spørsmålet, som möter vid statsmakternas förnyade ställningstagande till denna lagstiftning, rör den ställning Sverige bör intaga till Washington-konventionen. I den mån man är övertygad om, att vår lagstiftning om 48-timmars arbetsvecka kommer att bliva bestående för framtiden, har man också anledning att stödja strävandena till internationalisering av lagstiftningen om 8 timmars normalarbetsdag. Likställighet i arbetsvillkor de olika länderna emellan är lika mycket ett arbetar- som ett arbetsgivarintresse. Om socialpolitisk lagstiftning pålägger företagen bördor i somliga länder men ej i andra, uppstår lätt osund konkurrens. Särskilt de länder, vilka äro angelägna att skapa goda arbetsförhållanden hemma hos sig, ha anledning att verka som pådrivande krafter i det internationella socialpolitiska arbetet. De gagna därigenom sig själva, ty de bidraga till att undanröja vissa förutsättningar för främmande konkurrens. Sverige torde ha rätt att ställa anspråk på att få räknas till de länder, vilka i eget land önska så goda arbetsförhållanden som möjligt. Men därav följer, att vår ståndpunkt i frågan om internationella överenskommelser angående arbetstiden bör revideras. Framstegen i riktning mot en internationalisering av lagstiftningen om 8-timmarsdagen ske därigenom, att enskilda länder anpassa sin lagstiftning på området till så nära överensstämmelse med Washington-konventionen som möjligt. Det lagförslag, som jag senare i dag kommer att framlägga är utarbetat från den ut-

gångspunkten, att Sverige skall kunna ansluta sig till nämnda internationella konvention.

Under de två senaste åren hava åtskilliga länder genom parlament och regeringar uttalat sig för ratifikation av Washington-konventionen men därvid knutit det villkor, att ratifikationen skulle träda i kraft, först sedan andra länder också anslutit sig till nämnda konvention. Sålunda hava Österrike, Italien och Lettland uppställt dylika villkor. Den franska deputeradekam-maren har på förslag av regeringen enhälligt beslutat att ratificera men ställt som villkor för ikraftträdandet, att även Tyskland ratificerar konventionen. Sverige skulle säkerligen utan att därav lida skada kunna villkorslöst ansluta sig till Washington-konventionen. Emellertid står det ju även öppet att, till lugnande av deras farhågor, vilka frukta konkurrensen, särskilt från Tyskland som till stor del producerar samma varor och söker avsättning på samma mark-nader som vi, Sverige kunde som förutsättning för ikraftträdande av ratifika-tionen av Washington-konventionen uppställa villkoret, att även Tyskland an-slöte sig till samma konvention.

Om Sverige skall ansluta sig till Washington-konventionen, förutsätter detta dock, att den nya lagen i vissa stycken avviker från nu gällande lagstiftning. Washington-konventionen känner icke till vissa av de undantag från tillämp-ningen av arbetstidslagen, som svensk lag hittills innehållit. Detta gäller »arbete som bedrivs av staten», »arbete som åligger trafikpersonal vid järn-väg, som är upplåten för allmän trafik» samt arbetsföretag, i vilka icke »i re-gel användas flera än fyra arbetare». För att bringa vår lag till överensstäm-melse med Washington-konventionens bestämmelser, kräves följaktligen en un-dersökning, huruvida lagens tillämpning å nämnda verksamheter skulle med-föra väsentliga olägenheter.

Arbetstiden vid det arbete, som bedrivs av staten, har genom särskilda för-fattningar reglerats i syfte att begränsa dess genomsnitt till 8 timmar per dag. I vissa fall, t. ex. vid statens järnvägar, räknas därvid med andra tidsperioder än vecka. Med de möjligheter lagen ger arbetsrådet till smidig tillämpning av lagens bestämmelser torde knappast några olägenheter vara att befara, om det nu gällande undantaget i avseende å statens egna arbeten skulle upphöra. Principiellt synes det riktigast, att staten ikläder sig samma förpliktelser gent emot sina anställda, som den genom lag ålägger enskilda arbetsgivare. Vår socialpolitiska lagstiftning har i allmänhet ej heller ställt statens arbe-tare utanför sitt tillämpningsområde. Detta gäller framförallt om den med arbetstidslagen närmast jämförliga arbetarskyddslagen. Tillräckliga skäl för att lagen om arbetstidens begränsning skulle göra åtskillnad mellan enskilda arbeten och statsarbeten kunna icke anföras.

Arbetstiden vid landets enskilda järnvägar regleras genom avtal mellan ar-betarnas och arbetsgivarnas organisationer. Avtalets huvudbestämmelse om arbetstiden är, att personalens tjänstgöringstid skall utgöra 208 timmar per månad och 30 dagar eller 8 timmar om dagen i 26 dagar. Dock kunna förvalt-ningarna bestämma tjänstgöringstiden för årsavlönad banpersonal till 234 tim-mar under månaderna april—september och 182 timmar under månaderna oktober—mars. Bestämmelesernas syfte är att begränsa arbetstiden till ett ge-

nomsnitt av 8 timmar per arbetsdag men anordnad med hänsyn till järnvägar-
nas praktiska behov. I vissa fall kan arbetstiden utsträckas ända till 260 tim-
mar per månad, enligt gällande avtal. Men detta rör personal, som utför s. k.
intermittent arbete. För regleringar av arbetstiden av denna art lägger Wa-
shington-konventionen inga hinder i vägen. Icke heller den svenska lagen torde
förhindra arbetsrådet att medgiva dylika regleringar av arbetstiden vid såväl
statens järnvägar som de enskilda järnvägarna. I själva verket ingår det i
arbetsrådets praxis att vid intermittent arbete medgiva undantag från 8-tim-
marsdagen av liknande längd som nyssnämnda avtal förutser.

Utmönstrandet ur lagen av här nämnda undantag torde sålunda få en myc-
ket ringa om ens någon praktisk räckvidd. Att under sådana omständigheter
låta undantagen kvarstå synes vara opåkallat. Deras praktiska verkan att för-
hindra en ratifikation av Washington-konventionen talar i motsatt riktning.

Vad slutligen angår det nuvarande undantaget från lagens tillämpning å
företag, vilka i regel sysselsätta högst fyra arbetare, torde dess praktiska be-
tydelse på sin tid ha avsevärt överskattats. Enligt en inom socialstyrelsen
verkställd utredning kan antalet i sådana företag sysselsatta arbetare beräk-
nas till cirka 31,000 — en ganska ringa del av landets arbetarbefolkning. Om
man därjämte betänker, att åtskilliga tusen av nämnda arbetare fått sin arbets-
tid reglerad genom kollektiva avtal, vilka begränsa arbetstiden till 8 timmar
per dag eller 48 timmar per vecka, torde det knappast kunna göras gällande,
att utmönstrandet ur lagen av detta undantag skulle medföra avsevärda olä-
genheter.

Det här sagda torde visa, att en anpassning av bestämmelserna i den svenska
lagen om arbetstidens begränsning till Washington-konventionen kan ske, utan
att därigenom skulle uppstå nämnvärda praktiska svårigheter.

Arbetsrådets
bibe-
häl-
lande.

Vidare har jag, innan jag övergår till de särskilda bestämmelserna i lag-
förslaget, funnit mig föranlåten att något uppehålla mig vid den av socialsty-
relsen väckta frågan om överflyttning från arbetsrådet till socialstyrelsen av
handläggningen av ärendena rörande arbetstidslagens tillämpning.

Social-
styrelsen.

Till motivering av sitt förslag om arbetstidsärendenas överflyttning anför
socialstyrelsen bl. a.:

När arbetstidskommittén i sitt betänkande med förslag till lag om arbets-
tidens begränsning diskuterade frågan om förläggning till socialstyrelsen av
ärendena angående nämnda lags tillämpning, gav kommittén uttryck åt den
uppfattningen, att styrelsen med oförändrad organisation knappast skulle vara
i stånd att på ett tillfredsställande sätt fullgöra den ifrågasatta uppgiften.
Denna sin uppfattning grundade kommittén väsentligen därpå, att styrelsen
dels redan hade en så pass dryg arbetsbörda, att det ej lämpligen kunde ifråga-
komma att pålägga densamma några nya arbetsuppgifter av mer betungande
art, och dels att styrelsen ej vore utrustad med sådan representation för arbets-
givare och arbetare, som för det nya uppdraget finge anses nödvändig. Kom-
mittén betonade emellertid sambandet mellan ärendena rörande arbetstidslagens
tillämpning och styrelsens uppgifter i egenskap av yrkesinspektionens chefs-
myndighet samt framhöll, att det vore möjligt, »att efter några år, sedan det
hopade arbete, som genomförandet av lagstiftningen rörande arbetstidens reg-
lering otvivelaktigt kommer att medföra för rådet, och sedan riktlinjerna för

denna lagstiftnings tillämpning hunnit utformas, arbetsrådets uppgifter skola kunna överflyttas på socialstyrelsen».

Vid framläggande år 1922 av förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning fann sig socialstyrelsen föranlåten att till granskning upptaga det från vissa håll förordade förslaget om överflyttning på styrelsen av arbetsrådets åligganden. Med erkännande, att en dylik åtgärd från sparsamhetssynpunkt onekligen måste förefalla tilltalande, fann styrelsen sig likväl böra avstyrka en dylik åtgärd.

Såsom mer direkta skäl mot den ifrågasatta överflyttningen anförde styrelsen huvudsakligen, att ärendena rörande arbetstidslagens tillämpning efter en sådan åtgärd skulle bli underkastade ett annat handläggningssätt än förut, vilken förändring sannolikt skulle vara ägnad att inom arbetsgivar- och arbetarkretsar minska tilliten till avgörandena, ävensom att besluten ej längre skulle bli definitiva. Vidare framhölls, att åtgärden för styrelsens chef, som skulle få att besluta i de för honom nya, ömtåliga frågorna, skulle verka mycket be- tungande.

Med det förlängda provisorium i avseende å arbetstidslagen, som styrelsen då funnit sig nödgad föreslå, ansåg styrelsen det stämma bäst överens, att arbetsrådet tillsviðare bibehölls. För det fall att arbetstidsbegränsningens bestämmelser en gång framdeles såsom definitiva komme att införlivas med arbetarskyddslagen, skulle det emellertid, ansåg styrelsen, vara naturligt, att styrelsen i samband med sina övriga åligganden i avseende å nämnda lag jämväl fick åtaga sig ärendena rörande arbetstidens begränsning.

Vid övertvägande av frågan, huru statsmakterna med hänsyn till utlöpan- det av den nu gällande arbetstidslagen böra förhålla sig i avseende å den lagstadga- de begränsningen av arbetstiden, har styrelsen, såsom förut omförmålt, kommit till den slutsatsen, att nämnda begränsning borde fastställas att gälla definiti- vt. Vidare har styrelsen, såsom även förut utvecklats, funnit starka skäl tala för, att de definitiva bestämmelserna angående arbetstidens begränsning in- förlivas med lagen om arbetarskydd. De av styrelsen vid arbetstidslagens näst- föregående revision anförda och här ovan återgivna förutsättningar för ar- betstidsärendenas överflyttning till socialstyrelsen skulle sålunda vara för han- den. Tydligt torde även vara, att mycket vägande skäl måste föreligga, för att handläggningen av ärenden rörande vissa bestämmelser i en lag skall ut- brytas och anförtros åt särskild, annan myndighet än den, som har att taga befattning med lagens tillämpning i allmänhet.

Slutligen framhåller socialstyrelsen, under erinran om arbetsrådets minskade arbetsböda, att för den ifrågasatta överflyttningen av arbetstidsärendena även talade kravet på sparsamhet inom statsförvaltningen. Statsverkets utgifter för arbetsrådet, dyrtidstillägg men ej resekostnader inräknade, hade under det se- naste budgetåret uppgått till något över 65,400 kronor. Socialstyrelsen, som närmast med anledning av ifrågavarande överflyttning föreslagit, att styrelsen vid vissa ärendens handläggning skulle vara förstärkt med två arbetsgivar- och två arbetarrepresentanter, räknar med, att ett anslag på 25,000 å 30,000 kro- nor skulle täcka de merkostnader, överflyttningen skulle medföra för styrelsen.

Herrar von Sydow och Lindqvist ha reserverat sig mot arbetstidsärendenas överflyttning från arbetsrådet till socialstyrelsen.

Arbetsrådet framhåller gent emot förslaget om arbetstidsärendenas överflytt- ning i huvudsak följande:

Redan vid förslagetets behandling inom socialstyrelsen hava socialfullmäktige

Reserva-
tioner.

Arbetsrådet.

framfört betänkligheter emot nyssnämnda överflyttning och vid socialstyrelsens sammanträde med sociala rådet den 30 och 31 nästlidne oktober vände sig representanter för såväl arbetsgivare som arbetare enstämmigt och med skärpa emot styrelsens uppfattning i denna punkt.

Inom sociala rådet gjordes särskilt gällande, att arbetsrådet, ej minst på grund av den medbestämmanderätt, som parterna där äga genom sina representanter, förvärvat en auktoritet av stor betydelse för det praktiska genomförandet av rådets beslut. Denna auktoritet kunde icke förväntas bli överflyttad på socialstyrelsen, enär parternas representanter där blott finge yttrande- och reservationsrätt, under det att beslutanderätten ensamt skulle tillkomma styrelsens chef.

Förutom detta skäl emot socialstyrelsens förslag anser sig arbetsrådet särskilt böra framhålla följande.

Arbetsrådets uppgifter äro huvudsakligen nedan angivna:

1) Jämlikt 3 § första stycket i arbetstidslagen åligger det arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt därav beröres, avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räknas såsom arbetare. Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom ovan förmåles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt. Slutligt utslag må av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen till handa.

De uppgifter, som enligt 1) här ovan åligga arbetsrådet, äro av stor betydelse. Arbetstidskommittén framhöll i sin motivering till 3 § av lagen, att med det vida tillämpningsområde, som lagen fått och den i 2 § angivna inskränknin-gen av arbetarbegreppet, det torde kunna förväntas, att det ej så sällan skulle uppstå fråga om lagens tillämplighet. För att få sådana frågor sakkunnigt, enhetligt och skyndsamt lösta hade det synts kommittén ändamålsenligt att be-myndiga arbetsrådet att träffa avgörande i dessa frågor.

De avgöranden, som här avses, tillhöra också arbetsrådets viktigaste upp-gifter. Arbetsrådets beslut kunna icke överklagas. De ursprungliga bestä-melserna i paragrafen hava utvidgats vid revisionen av lagen år 1923. Då in-fördes nämligen en bestämmelse angående rätt jämväl för allmän åklagare, yr-kesinspektör och bergmästare att hos arbetsrådet begära avgörande angående lagens tillämpning i visst fall. Avsikten härmed var att förebygga åtal vid domstol i sådana fall, där tvekan om lagens tillämplighet förefanns.

De viktiga uppgifter, som i förevarande fall åligga arbetsrådet, kunna icke övertagas av socialstyrelsen, vilket ju styrelsen också själv i sitt betänkande framhållit. Ett avgörande, huruvida lagen vore tillämplig i visst fall, skulle därför ej kunna vinnas på annat sätt än genom anställande av åtal vid dom-stol. Ifrågavarande ärenden skulle sålunda komma att behandlas vid olika domstolar och målen skulle kunna fullföljas i högre instanser. Härav följer att dessa frågor icke längre skulle kunna behandlas med den enhetlighet och skyndsamhet — kanske ej heller med den sakkunskap, som hittills varit fallet.

Den besparing för statsverket, som överflyttningen av arbetstidsärendena till socialstyrelsen enligt styrelsens mening skulle medföra, torde vara uttryckt i uppgiften, att styrelsens samtliga kostnader för den utvidgade verksamheten skulle täckas av ett anslag å 25,000 å 30,000 kronor, under det att arbetsrådets stat slutar på 61,150 kronor.

Härvid är emellertid att märka, att så vitt känt är uppgiften om storleken av nyssnämnda anslag icke grundats på någon ingående beräkning. Beloppet understiger också väsentligen vad som på grund av kostnaderna för socialsty-

relsens tidigare handläggning av viss del av arbetstidsärendena är att vänta. För år 1921 begärde och erhöll styrelsen sålunda för dylikt ändamål ett anslag av 17,300 kronor. Av socialstyrelsens andra byrå handlades då allenast vissa övertidsärenden, som i motsats till övriga arbetstidsärenden icke krävde någon ingående undersökning. Antalet av dessa övertidsärenden år 1921 lärer hava uppgått till omkring 250, d. v. s. avsevärt mindre än tredjedelen av nuvarande medeltal av samtliga arbetstidsärenden. På grund av dessa förhållanden synes sannolikt, att handläggningens överflyttande till socialstyrelsen skulle snart nog visa sig medföra en kostnad, som kunde komma att flerdubbelt överstiga den beräknade.

Därest emellertid kostnadsberäkningen grundas på förutsättningen att vid ärendenas överflyttning till socialstyrelsen allenast arbetsrådets ordförande och övriga utan förslag utsedda ledamöter ersättas av socialstyrelsens chef och tjänstemän, torde slutsumman komma att uppgå till c:a 42,000 kronor årligen förutom dyrtidstillägg och reseersättningar.

Å andra sidan kan förväntas, att kostnaderna för arbetsrådets verksamhet från ingången av år 1926 skola ytterligare i någon mån nedbringas, nämligen från nuvarande 61,150 kronor till 57,350 kronor.

För socialstyrelsen har förslaget om överflyttning av arbetstidsärendena från arbetsrådet till styrelsen tydligtvis väsentligen framstått som en konsekvens av att styrelsen i sitt förslag till reviderad lag om arbetarskydd upptagit arbetstidslagens bestämmelser. Då på grunder, som förut utvecklats, jag emellertid funnit det påkallat att bibehålla en särskild arbetstidslagstiftning, har nämnda skäl för överflyttningen förlorat i betydelse. Vad därefter angår det andra av socialstyrelsen anförda skälet eller att överflyttningen skulle medföra avsevärd besparing, är det möjligt att så kunde bli förhållandet, men synas mig de erinringar, som arbetsrådet framställt mot överflyttningen och mot socialstyrelsens motivering därför mycket beaktansvärda. Den möjlighet till snabba beslut, som arbetsrådets handhavande av lagtillämpningen skapar, är ett hart när omistligt värde, då det gäller spörsmål av så ingripande praktisk betydelse som den vid ett företag tillätna arbetstiden. Vidare torde den auktoritet, som arbetsrådet obestriddligen förvärvat, och det därav följande respekterandet av dess beslut vara av sådan betydelse för 8-timmarsdagens tillämpning, att densamma icke utan tungt vägande skäl bör uppgivas. Jag har sålunda funnit mig föranlåten att i förslaget till ny arbetstidslag bibehålla arbetsrådet vid dess hittillsvarande funktioner.

Departementschefen.

I en den 24 november 1924 dagtecknad framställning har Svenska automobilförareförbundet gjort framställning om sådan ändring i arbetstidslagen, att denna skulle bli gällande för samtliga automobilförare i yrkesmässig trafik. Vidare har 1925 års riksdag med anledning av motion nr 256 i andra kammaren, av herrar Johanson och Carlsson i Stockholm, anhållit om förslag till föreskrifter i automobilförordningen eller annorledes, i syfte att åstadkomma sådan begränsning av arbetstiden för bilförare i yrkesmässig trafik, som med hänsyn till trafiksäkerheten kunde befinnas nödig. Med hänsyn till bl. a. att här ifrågakvarande arbetstidsbegränsning skulle gälla för ej blott hos andra anställda bilförare utan även för sådana förare, som i egenskap av företagare

idka automobiltrafik, och då den ifrågasatta åtgärden väsentligen har avseende å trafiksäkerheten, har jag ansett spörsmålet om den åsyftade regleringen böra prövas i annan ordning.

Jag övergår nu till att redogöra för de ändringar jämte skälen därför, som jag funnit mig böra föreslå i avseende å lagens särskilda bestämmelser.

1 §.

Förutsättningen av visst minsta arbetarantal. Beträffande denna paragrafs ingress har arbetsrådet föreslagit den förändringen, att den däri angivna förutsättningen för lagens tillämplighet av visst minsta arbetarantal skulle uteslutas. Till motivering härför anför arbetsrådet följande:

Arbetsrådet. Socialstyrelsens utredning år 1922 rörande åttatimmarslagens verkningar ådagalade, att det undantagande från lagens tillämpning av företag om högst fyra arbetare, som med frångående av arbetstidskommitténs förslag i viss omfattning infördes i 1919 års lag och fick generell tillämpning genom 1921 års lagrevision, ingalunda haft åsyftad verkan. Socialstyrelsen fann, att i flertalet städer och å ett stort antal industriorter bestämmelsen satts ur tillämpning genom att på grund av kollektivavtal eller gängse praxis en och samma arbetstid tillämpades vid såväl små som stora företag inom samma bransch. De i frågan närmast berörda arbetsgivarna, hantverkarna, hade också vitt skilda uppfattningar om värdet av undantagsbestämmelsen. I motsats till gillande omdömen från hantverksföreningarna i vissa orter utdömde andra dylika föreningar undantaget såsom värdelöst och höllo före, att lagen borde vara lika för alla, som bedriva samma yrke. Uppenbart torde alltså vara, att undantaget vållat en icke önskvärd olikformighet i arbetsvillkoren inom hantverket. Ej heller torde kunna bestridas, att, om än undantaget på vissa orter haft en viss betydelse genom att främja en mjuk övergång från förutvarande arbetstidsförhållanden, denna betydelse alltmer minskats i den mån som principen om åttatimmars arbetsdag så allmänt som nu är fallet trängt igenom i samhället.

På dessa grunder finner arbetsrådet, att berörda undantag numera är av alltför tvivelaktigt ekonomiskt värde för att dess upprätthållande i framtiden skall kunna försvaras gentemot den allmänna uppfattning om landets internationella förpliktelser alltifrån Washington-konferensen, som arbetsrådet härovan angivit.

Till detta kommer, att erfarenheterna från arbetsrådets verksamhet visa, att undantaget ifråga givit anledning till åtskilliga svårlösta tvistigheter. Ett par sådana fall finnas omnämnda i översikten av arbetsrådets beslut (bilaga B. till socialstyrelsens betänkande). I ett fall har en dylik rättstvist gått igenom samtliga instanser och av högsta domstolen avgjorts i motsatt riktning mot underdomstolarnas utslag. Det vid 1923 års lagrevision gjorda tillägget »häri icke inberäknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses i a) — 1) här nedan» har ytterligare försvårat lagens praktiska tillämpning genom att för den mindre lagerfarne öka ovissheten om lagens giltighetsområde.

Reservation. Mot arbetsrådets beslut i förevarande avseende anmäldes reservation av herrar Almström och Larson, vilka under framhållande av de svårigheter den föreslagna ändringen skulle medföra för det mindre hantverket och de små

byggnadsföretagen, påyrkade det ifrågavarande lagrummets bibehållande i oförändrat skick.

Med hänsyn till min förut omtalade avsikt att såvitt möjligt i arbetstidslagen vidtaga de ändringar, som kunna erfordras för Sveriges anslutning till Washington-konventionen angående arbetstidens begränsning, biträder jag givetvis arbetsrådets ifrågavarande ändringsförslag.

Departement-
schefen

På förslag av arbetsrådet har vidare utslutits den med c) betecknade undantagsbestämmelsen, som från lagens tillämpning fritager arbete, vilket bedrivs av staten. Arbetsrådet motiverar sitt ändringsförslag sålunda:

Undantaget
för arbete,
som bedrivs
av staten.

Detta undantagande, som synes sakna motsvarighet i övriga europeiska länders arbetstidslagar, överensstämmer icke med Washington-konventionens bestämmelser. Det lär ej heller numera hava någon avsevärd ekonomisk betydelse i vårt land. Såvitt känt är, hava nämligen de statens verk, för vilka undantaget nu gäller, redan allmänt genomfört arbetstider, som motsvara stadgandet i lagens 4 § eller kunna inrymmas under medgivanden enligt lagens 5 §.

Arbetsrådet.

För den här ifrågavarande ändringen, som jag redan i det föregående förordat, talar, utom det viktiga önskemålet att bana väg för anslutning till Washington-konventionen, uppenbarligen starka, på rättvisa och billighet grundade skäl.

Departement-
schefen.

F. n. regleras arbetstiden, såsom förut påpekats, i statens verksamhet av ett stort antal olika författningar — närmare upplysningar i detta avseende meddelas i förut omförmälda »Statistiska undersökningar angående åttatimmarslagens och bagerilagens verkningar», sid. 32. I stort sett torde den sålunda genomförda arbetstidsregleringen förverkliga 8-timmarsdagen, men i en del fall av mer intermittert arbete lära förekomma anordningar i avseende å arbetstiden, vilka sakna motsvarighet inom den enskilda verksamheten. Möjligheterna för en smidig tillämpning av lagen äro emellertid så stora, att praktiska svårigheter ej torde förorsakas av att följa arbetsrådets förslag.

Herrar Holmström och Tholin i arbetsrådet ha med hänsyn till arbetets i huvudsak industriella karaktär reservationsvis påyrkat utslutande av det under g) medgivna undantaget för upptagning av torv samt tillverkning av brännertorv och torvströ.

Torvtäkt
m. m.

Otvivelaktigt torde här ifrågavarande arbeten i många fall bedrivas på ett fullt industrimässigt sätt, men å andra sidan lär ej kunna förnekas, att de stå i nära samband med jordbruket och med hänsyn till sitt beroende av väderleken ofta pågå ganska oregelbundet. Härtill kommer, att arbetena i regel endast fortgå under en kortare tid av året. Tillfyllestgörande skäl för den påyrkade förändringen ha sålunda icke syns mig föreligga.

Departement-
schefen.

I den av herrar Holmström och Tholin i arbetsrådet avgivna reservationen påyrkas även utslutande av det med i) betecknade undantaget, nämligen för arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän tra-

Trafiktjänst
vid järnväg.

fik. Till motivering av sitt yrkande framhålla reservanterna, att nämnda personal med hänsyn till sitt ansträngande och ytterst ansvarsfulla arbete hade ett verkligt behov av lagbestämd reglering av arbetstiden. Arbetsrådet omnämner i sitt yttrande i ärendet jämväl nu angivna ändringsyrkande men säger sig icke kunna biträda detsamma, enär det enligt uppgift skulle medföra avsevärda merkostnader för landets enskilda järnvägar. Under alla omständigheter anser arbetsrådet, att frågan skulle kräva en ingående utredning.

Enligt socialstyrelsens utredning rörande arbetstidslagstiftningens verkningsgar skulle förevarande undantag, då trafiktjänsten vid statens järnvägar undantages redan genom bestämmelsen i c), äga tillämpning å en kår av omkring 13,000 personer — detta dock enligt statistik för år 1919. För denna personal gäller enligt överenskommelse en arbetstid av 208 timmar för månad, vilket motsvarar 8 timmar för dag under 26 dagar. Emellertid förekommer för ett icke obetydligt antal befattningshavare på visst sätt utsträckt arbetstid.

Departement-
mentschefen.

Oavsett det av förslagsställarna anförda skälet för förevarande undantagsbestämmelses uteslutande, torde en sådan åtgärd få anses oundgängligen påkallad, om man önskar bringa lagen till sådan överensstämmelse med Washington-konventionen angående arbetstidens begränsning, att Sverige kan komma i tillfälle att ratificera denna konvention. Den av arbetsrådet framhållna farhågan för att ifrågavarande åtgärd skulle medföra avsevärda merkostnader för de enskilda järnvägarna synes icke vara grundad.

Undantag
för arbete i
handel samt
hotell, re-
stauranger
och kaféer.

Av herr Bergsten i socialstyrelsen, kommerskollegium samt herrar Almström och Larson i arbetsrådet har påyrkats, att de under j) och k) upptagna undantagen måtte utsträckas, så att de komme att omfatta, det förra allt slags arbete inom handeln och det senare allt slags arbete inom hotell, restauranger och kaféer.

Departement-
mentschefen.

Om än vissa svårigheter varit förbundna med nu rådande förhållanden in fråga om arbetstiden inom ifrågavarande arbetsområden, synas de mig dock icke vara av beskaffenhet att motivera de påyrkade förändringarna, vilka skulle beröva ganska betydande och delvis med hänsyn till arbetstiden eljest särskilt illa ställda arbetargrupper lagens skydd. Beträffande det under k) upptagna undantaget må för övrigt erinras om den möjlighet till lindringar, som bestämmelsen i 11 § 1 mom. skulle medföra.

2 §.

Undantaget
för medlem-
mar av
arbets-
givarens
familj.

I herrar Holmströms och Tholins reservation har påyrkats, att bestämmelsen i förevarande paragraf om att såsom arbetare ej skall räknas medlem av arbetsgivarens familj måtte ersättas med det tidigare under 1 § upptagna undantaget för arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj.

Departement-
mentschefen.

Enligt min mening torde den nuvarande anordningen i förevarande avseende från principiell synpunkt vara att föredraga framför den av reservanterna förordade. För övrigt skulle med den av mig föreslagna ändrade avfattningen av paragrafens ingress den påyrkade förändringen, såvitt jag kan döma, icke innebära någon ändring i sak.

4 §.

Såväl socialstyrelsen som arbetsrådet har funnit paragrafens senare stycke påkalla lagstiftarens ingripande till förhindrande av missbruk. Det senare ämbetsverket, som föreslår, att i styckets andra sats mellan orden »må» och »annan» måtte infogas »i och för skiftväxling», anför till stöd för sitt förslag följande:

*Skydd mot
oskäligt
lång arbets-
tid vid skift-
arbete.*

Till arbetsrådets kännedom har vid skilda tillfällen kommit, att med stöd av ordalydelsen i andra stycket av 4 § skiftarbete anordnats med tolv timmars arbetstid under fyra dagar av veckan. Av tillgängliga uppgifter om arbetstidskommitténs överläggningar vid formuleringen av motsvarande bestämmelse i det ursprungliga lagförslaget har arbetsrådet emellertid funnit uppenbart, att en dylik tolkning av bestämmelsen vid den tiden icke på något håll varit väntad. Man har allenast avsett att möjliggöra sådan omläggning av arbetstiden, som påkallas av den vanligen en gång i veckan återkommande skiftväxlingen. Från arbetarhåll har upprepade gånger framförts krav på omformulering av bestämmelsen så, att den kommer att motsvara vad därmed verkligen avsetts. Arbetsrådet anser detta krav förtjäna beaktande.

Arbetsrådet.

Å andra sidan har arbetsrådet emellertid funnit att i vissa fall en omläggning av den dagliga arbetstiden till exempelvis 10 timmar under fyra dagar av veckan och 8 timmar den femte dagen kan påkallas av vägande skäl, exempelvis bränsleekonomiska sådana. Därvidlag har dock arbetsrådet redan genom bestämmelserna i 5 § 4 mom. av nuvarande lag, haft befogenhet att tillgodose industriens intressen.

Mot arbetsrådets härovan angivna ändringsförslag ha herrar Almström och Larson anmält reservation på den grund, att ändringen skulle omöjliggöra skiftarbete i två skift, om t. ex. 8 timmar, dygnet runt.

Reservation.

Socialstyrelsen har ansett sig böra bibehålla förevarande lagrum oförändrat och sökt korrektiv i ett bemyndigande för vederbörande myndighet att i fall av oskälig utsträckning av arbetstiden inskrida däremot genom föreskrift om begränsning i avseende å medgivandets tillgodonjutande.

Social-
styrelsen.

Socialfullmäktigen von Sydow har uttalat tvivel i fråga om det föreslagna korrektivets behövlighet.

Reservation.

Givetvis måste jag biträda de båda ämbetsverkens uppfattning att något bör åtgöras till förhindrande, att förevarande medgivande missbrukas, och har jag, då den av arbetsrådet föreslagna lagändringen skulle på ett mer direkt sätt tillgodose ifrågavarande syfte, ansett mig böra med någon omredigering upptaga densamma.

Departement-
chefen.

5 §.

Denna paragrafs andra moment, som bereder möjlighet till eftergift för arbete, som bedrivs kontinuerligt, har liksom vid tidigare revisioner av lagen gjorts till föremål för ändringsyrkanden.

*Utsträckt
arbetstid vid
helkontinuerlig
drift.*

Herr Bergsten i socialstyrelsen samt kommerskollegium påyrka sålunda, under framhållande bl. a. att alla andra länder, med undantag av Norge, i praktiken medgiva 56-timmarsvecka vid all helkontinuerlig drift, att åt förevarande bestämmelse måtte givas följande lydelse:

Herr Bergsten
och kommers-
kollegium.

»Måste arbete, som är anordnat i tre skift, med hänsyn till verksamhetens ändamålsenliga bedrivande fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet medgiva därför erforderligt undantag.»

Alternativt påyrkas annan anordning i syfte att tillförsäkra den svenska industrien samma möjligheter till rörelsefrihet i förevarande avseende som den utländska.

Herrar Almström och Larson.

Under hänvisning bl. a. till § 4 i Washington-konventionen angående arbetstidens begränsning hemställa herrar Almström och Larson i arbetsrådet, att i lagen måtte införas bestämmelse om rätt för arbetsgivare att vid s. k. helkontinuerlig drift använda en arbetstid, som i medeltal icke överstiger 56 timmar i veckan.

Departementschefen.

Efter mitt förmenande torde förevarande bestämmelse med den förändring, som för tillmötesgående av industriens krav vidtagits däri år 1921, på det hela taget få anses väl motsvara tillbörliga anspråk från industriens sida. Jag har sålunda icke funnit skäl föreslå någon ändring av bestämmelsen.

6 §.

Inskränkningar i rätten till nödfallsarbete.

Socialstyrelsen.

Den i arbetstidslagen medgivna rätten till övertidsarbete i fall, där natur- eller olyckshändelse eller annan oförutsebar omständighet vållat avbrott i ett företags drift eller medfört överhängande fara därför eller för skada å liv, hälsa eller egendom har enligt socialstyrelsens mening oberättigat utnyttjats av en del företag, som ha till normal uppgift att utöva reparations- eller hjälpverksamhet i här åsyftade fall. Styrelsen, som till undanröjande av nu berörda förhållande föreslagit vissa bestämmelser i ett nytt andra moment till förevarande paragraf, utvecklar sin mening i ämnet på följande sätt:

Medgivande till nödfallsarbete har i stor utsträckning kommit till tillämpning å vissa slag av verksamhet, vilka visserligen bokstavligen fylla lagens fordringar men knappast torde motsvara de förutsättningar, som man skäligen måste antaga ha varit åsyftade av lagstiftaren. Styrelsen syftar härmed på den verksamhet, som utövas av en del olika företag, vilka ha till mer eller mindre huvudsaklig uppgift att yrkesmässigt avhjälpa skador, tillkomna under sådana omständigheter, som angivas i paragrafens första stycke första punkt. Exempel på dylik verksamhet lämna bl. a. skeppsvarven i sina reparationer av haverister. Jämväl entreprenörsfirmor för vatten-, gas- och elektriska anläggningar, företag för bärgning av skadade automobiler och dylika rörelser skulle, ehuru de hittills ej i större utsträckning gjort det, kunna begagna sig av förevarande bestämmelse.

Det arbete, som ingår i nu berörda verksamhet, är nog från det av natur- eller olyckshändelsen drabbade företags synpunkt att anse som oförutsebart, och i och för sig är givetvis varje särskilt dylikt arbete det även för det hjälpande företaget. Men fastän det senare företaget är okunnigt om vilka arbeten, som vänta det och när arbetena skola infalla, har det ordnat sig för dessa arbeten, vilkas förekomst och omfattning ungefärligen låta sig på förhand beräkna. Statistiskt sett innebära nödfallsarbetena för dessa företag ej något oförutsett, utan ingå de som en större eller mindre del i företagens normala verksamhet.

Enligt styrelsens mening måste det anses oegentligt, att medgivandena be- träffande nödfallsarbete utnyttjas i här berörda fall. Med hänsyn till arbetets

växlande förekomst skulle väl tillstånd att endast genomsnittligt begränsa arbetet till 48 timmar i veckan i regel beviljas, och tillgång till därutöver erforderlig arbetstid kunde beredas enligt de vanliga bestämmelserna om övertid. I betraktande av den i vissa fall onekligen mycket ojämna arbetstillgången synes det emellertid önskvärt och skäligt, att dessa företag efter prövning av förhållandena i varje särskilt fall kunde medgivas en modifierad regim i avseende å arbetstiden.

Herr von Sydow har gentemot socialstyrelsens beslut i förevarande avseende uttalat tvivel om rättvisan och ändamålsenligheten av den föreslagna in-skränkningen i rätten till »nödfallsarbete».

Arbetsrådet ansluter sig i det väsentliga till socialstyrelsens här ifrå-gavarande förslag och framhåller, utöver vad socialstyrelsen anfört till förslaget motivering, att det hittills icke låtit sig göra att för skeppsvarvens vidkommande draga någon skiljelinje mellan arbetstidslagens 6 § samt dess 7 § 2 och 3 mom.

Arbetsrådet.

Herrar Almström och Larson i arbetsrådet yrka i sin reservation, att den föreslagna bestämmelsen, som icke förefaller dem förenlig med rättvisa och ändamålsenlighet, måtte utgå.

Reservation.

För det av socialstyrelsen framlagda och av arbetsrådet biträdde förslaget uti ifrå-gavarande avseende synas mig bärande skäl vara anförda. I fråga om bestämmelsens avfattning har jag med någon redaktionell förändring ansett mig böra följa socialstyrelsens förslag.

Departementschefen.

7 §.

Första momentet i denna paragraf har av socialstyrelsen omformulerats i restriktiv riktning. Till motivering härav anför styrelsen bl. a. följande:

Förberedelse- och avslutningsarbeten.

7 § 1 mom. i arbetstidslagen, vilket fick sin nuvarande avfattning genom den år 1921 företagna revisionen av nämnda lag, har i åtskilliga fall givit anledning till tvekan om rätta innebörden av beteckningen »nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten». Nämnda beteckning är nämligen ganska vittomfattande, i det under densamma kunna anses ingå allehanda arbetsprocesser, som nödvändigtvis måste föregå eller efterfölja något mer väsentligt moment i en produktionsserie. Exempelvis kan sålunda nämnas, att en spinnerifirma räknat arbetet i sin karderieravdelning såsom förberedelsearbete i förhållande till arbetet i spinneriavdelningen. Det torde sålunda enligt styrelsens förmenande vara påkallat att mer noggrant bestämma betingelserna för momentets tillämpning.

Socialstyrelsen

För berörda ändamål skall styrelsen först söka något närmare utrona och belysa lagstiftarens mening genom att efterse och återgiva vad som anförts i ämnet från olika auktoritativa håll under förberedelserna för momentets tillkomst.

Av de sålunda anförda uttalandena, som tyvärr ej giva något fullt distinkt begrepp om lagstiftarens avsikter i frågan, torde emellertid framgå, att man med »nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten» i främsta rummet åsyftat sådana kortvariga, regelbundet återkommande arbeten, som för driftens regelbundna gång nödvändigtvis måste föregå eller efterfölja det egentliga driftsarbetet och sålunda komma att infalla före eller efter den allmänna, ordinarie arbetstiden.

I den utländska lagstiftningen rörande arbetstiden träffas åtskilliga undantagsbestämmelser beträffande förberedelse- och avslutningsarbeten, vilka i mycket erinra om vad nyss anförts. Såsom av särskilt allmängiltigt intresse må återgivas början av art. 6 i Washington-konventionen angående begränsning av arbetstiden i industriella företag till åtta timmar om dagen och fyrtioåtta timmar i veckan:

»Av offentlig myndighet utfärdade författningar skola för industriella företag fastställa:

a) de ständiga undantag, som finnas böra beviljas beträffande sådana förberedande och avslutande arbeten, vilka nödvändigtvis måste utföras utom den tid som är bestämd för företagets arbete i allmänhet» — — —

Ser man efter, vilket resonemang skäligen kan antagas ha givit upphov åt förevarande undantag, synes man ha anledning att förutsätta ungefär följande, med ovan anförda citat tämligen överensstämmande tankegång. För att det allmänna, ordinarie driftsarbetet skall kunna med full effektivitet börja på utsatt tid, vilket synnerligast efter 8-timmarsdagens införande måste anses angeläget, är det i många fall nödvändigt, att vissa förberedande arbeten, exempelvis maskiners, andra hjälpmedels och lokalers iordningställande, äro undangjorda före driftsarbetets början. I viss mån enahanda ställa sig förhållandena vid berörda arbetes slut — för att detta skall kunna med oförminskad effektivitet uppehållas ända till arbetstidens slut, måste ej sällan en del arbeten, t. ex. för den tekniska utrustningens vidmakthållande, utföras efter den allmänna arbetstidens utgång. Att anställa särskild personal för ifrågavarande arbeten låter sig mången gång knappast göra, då åt densamma ej kan beredas full, lämplig sysselsättning — man tänke sig exempelvis det fall, att ett flertal kortvariga arbeten måste samtidigt utföras. Starka praktisk-ekonomiska skäl tala då för att låta den till det egentliga driftsarbetet eller annat mer ordinarie arbete använda arbetskraften få, under förutsättning att förberedelse- eller avslutningsarbetet är av mer obetydlig omfattning, även förrätta sistberörda arbete. Fall kunna även förekomma, då mellan förberedelse- och driftsarbetet råder ett sådant samband, att det för det senare är mer eller mindre nödvändigt, att båda arbetena utföras av samma person. Nu kunde det möjligen synas, som om förberedelse- och avslutningsarbetena skäligen borde inräknas i den vanliga övertiden och en särskild undantagsbestämmelse för dem vara överflödig. Häremot talar emellertid, att ifrågavarande arbeten sakna den karaktär av tillfällighet, som skall känneteckna övertidsarbetet, i det de, såsom nödvändigt förbundna med det ordinarie driftsarbetet, äro regelbundet, oftast dagligen återkommande. Ett medgivande att räkna dessa arbeten såsom vanligt övertidsarbete skulle också knappast medföra någon fördel för arbetsgivaren, då de komme att väsentligen eller helt och hållet upptaga de möjligheter till övertidsarbete, som lagen medgiver — om dessa ens skulle räcka till.

För att i enlighet med vad ovan anförts begränsa tillämpligheten av medgivandet till förberedelse- och avslutningsarbeten har styrelsen föreslagit, att åt momentet skulle givas en i viss mån ändrad lydelse.

Beträffande förberedelse- och avslutningsarbeten av tillfällig art skulle givetvis 7 § 2 mom. i regel kunna komma till användning.

Arbetsrådet.

Arbetsrådet förklarar, att den av socialstyrelsen föreslagna nya formuleringen av förevarande moment står i full överensstämmelse med arbetsrådets tolkning av detta lagrum i dess hittillsvarande lydelse och att densamma synes väl ägnad att undanröja de missuppfattningar, som tidigare förekommit på vissa arbetsplatser.

Då, såvitt jag kan döma, den nya formuleringen av 7 § 1 mom., varom socialstyrelsen och arbetsrådet varit ense och som icke föranlett erinran från något håll, i sin preciserade avfattning måste anses väl motsvara lagstiftarens syfte med detta lagrum, har jag icke tvekat att upptaga densamma.

Departement-
schefen.

Till underlättande av arbetsgivarnas åligganden med hänsyn till kontrollen a övertidsarbetet ha såväl socialstyrelsen som arbetsrådet föreslagit lagändringar, varigenom övertidsarbetets beräkning per kalendermånad skulle modifieras.

Beräkningen
av övertid.

Socialstyrelsen, som föreslagit att genom en särskild eftergiftsbestämmelse bereda arbetsgivaren tillfälle att beräkna övertiden för kortare tidrymd än kalendermånad, yttrar sig i ämnet sålunda:

Social-
styrelsen.

Förpliktelsen för arbetsgivare att föra övertidsjournal torde vara att räkna till en av de mera irriterande skyldigheter, arbetstidslagen medfört. Styrelsen har också vid de tidigare revisionerna av lagen sökt lindra berörda förpliktelse genom ändringar i bestämmelserna rörande journalens inrättande och förande. Kvarstått har emellertid den olägenheten, att journalen med hänsyn till övertidens begränsning per kalendermånad måst föras för sådan tidrymd under det arbetstids- och avlöningslistorna, som ju i regel bilda underlaget för anteckningarna om övertiden, vanligen föras för perioder om en, två eller flera veckor. Särskilt har givetvis denna skiljaktighet visat sig olämplig i fall, där arbetsgivaren begärt att dylik lista måtte godkännas såsom övertidsjournal. Då, oavsett önskvärdheten att gå arbetsgivarna till mötes i detta avseende, nämnda listor torde giva de mest pålitliga uppgifterna om övertidsarbetet, har styrelsen med de i förevarande moment föreslagna bestämmelserna sökt finna en utväg, som, utan rubbning av det gällande systemet för övertidsarbetets begränsning, skulle möjliggöra ett undanröjande av härovan berörda olägenhet.

Enligt arbetsrådets mening borde övertidens begränsning till »50 timmar under loppet av en kalendermånad» utbytas mot »48 timmar under loppet av fyra veckor». Rörande skälen för sitt ändringsyrkande anför arbetsrådet:

Arbetsrådet.

Enligt 5 § tredje stycket av 1919 års lag ägde arbetsrådet att för visst arbete medgiva allenast sådan begränsning av arbetstiden, att denna sammanlagt för en tidrymd av högst fyra veckor icke bleve längre, än att den motsvarade 48 timmar i veckan. Dylika medgivanden lämnades i mycket stor omfattning (1,388 beslut rörande c:a 31,500 arbetare under tiden 1 november 1919—28 februari 1921) samt äga allt fortfarande gällande kraft i fråga om bland annat reparations- och transportarbeten vid flertalet industriföretag av någon betydelse.

Vid 1921 års lagrevision medgavs arbetsrådet rätt att enligt motsvarande lagrum bestämma sammanlagda arbetstiden för annan tidrymd än högst fyra veckor. Det visade sig dock, att bestämmelsen av år 1919 redan fått hävd för sig, varför arbetsrådet i enlighet med från arbetsgivarna inkomna framställningar även sedermera i flertalet av sina beslut funnit lämpligt att bibehålla fyraveckorsperioden. Antalet dylika beslut har under de fyra sista åren utgjort c:a 60, berörande c:a 2,300 arbetare.

Den sålunda vid flertalet medgivanden enligt lagens 5 § angivna tidsperioden om fyra veckor och den i 7 § för övertidsarbete gällande tidsperioden om en kalendermånad täcka icke varandra. Följden härav är, att arbetsgivarna sakna möjlighet att avgöra, huruvida bestämmelserna i 7 § riktigt tillämpas vid de talrika tillfällena, då medgivanden lämnats enligt ifrågakvarande mom. av

5 §. Att yrkesinspektionens tillsyn över lagens efterlevnad i dessa fall hittills varit en ren fiktion, är också påtagligt.

Socialstyrelsen har genom 14 § 4 mom. i förslaget till arbetarskyddslag sökt råda bot för detta missförhållande. Arbetsrådet finner emellertid socialstyrelsens förslag vara ur praktisk synpunkt mindre tillfredsställande. Det skulle nämligen påkalla särskilda ansökningar och beslut i fråga om envar av de mer än ettusen arbetsgivare, som tidigare erhållit medgivande enligt här avsedd del av 5 §. Jämväl beträffande arbetare, för vilka icke medgivits här ifrågavarande undantag, torde med hänsyn till att arbetstiden i samband med avlöningen ofta bokföres per vecka, den nu föreslagna tidsperioden medföra vissa fördelar.

Arbetsrådet föreslår därför, att tidsperioderna för övertidsberäkningen i 7 § 2 mom. ändras till fyra veckor. Därmed vinnes utan vidare åtgärd den önskvärda överensställelsen med 5 §. Övertidsgränsen 50 timmar för kalendermånad motsvaras närmast av 48 timmar eller något därunder för fyra veckor. Arbetsrådet föreslår ny tidsbegränsning i enlighet därmed.

I detta sammanhang anser sig arbetsrådet böra erinra om motsvarande lagbestämmelser och lagtillämpning i Finland. I detta land hava ävenledes tidsperioder om fyra veckor införts i stadganden om arbetstiden vid vissa arbeten av samma art, som avses i den svenska arbetstidslagens 5 § 1 mom. samt i bestämmelserna om övertid. Vid den enligt yrkesinspektionens anvisningar genomförda praktiska tillämpningen av lagen uppdelas kalenderåret i med årets ingång begynnande fyraveckorsperioder, motsvarande de i lagen angivna. Då ny arbetare anställs, räknas för honom särskilda fyraveckorsperioder från anställningstidens början till årets utgång, varefter han ingår i den för företaget i dess helhet gällande periodindelningen. En dylik anordning torde i hög grad underlätta såväl en riktig lagtillämpning som yrkesinspektionens kontrollarbete.

Beträffande det lagrum, varom här närmast är fråga, eller 7 § 2 mom. ha även från andra håll framställts ändringsyrkanden. Sälunda har av herr Bergsten i socialstyrelsen, kommerskollegium och herrar Almström och Larson i arbetsrådet med hänsyn till framkomna klagomål över övertidens otillräcklighet påyrkats en ökning av den i nämnda lagrum medgivna övertiden för kalenderår från 200 till 250 timmar. Vidare ha herrar Almström och Larson, som förklara sig finna den av arbetsrådet föreslagna begränsningen av övertiden per fyra veckor välbetänkt och praktisk, ifrågasatt, om ej förevarande bestämmelse kunde göras ännu mer smidig genom ett bemyndigande för arbetsrådet att medgiva, att övertiden i vissa fall finge beräknas för viss kortare tidrymd eller per kalendermånad. Herrar Holmström och Tholin i arbetsrådet åter ha framhållit, att rådets förslag uti ifrågavarande avseende skulle medföra en ökning av den per månad medgivna övertiden samt förklarat sig anse, att övertiden för fyra veckor borde, med bibehållande av högst 200 timmars övertid för år, begränsas till 40 timmar, varigenom arbetsgivaren dock skulle beredas möjlighet att under de fem första dagarna i veckan utöka arbetstiden med två timmar per dag.

Departement-
schefen.

Otvivelaktigt torde det för kontrollen å övertidsarbetet vara nödvändigt att erhålla tillförlitliga anteckningar om nämnda arbete, och lär förverkligandet av detta önskemål åter vara i hög grad beroende av att förändret av dessa anteckningar i möjligaste mån förenklas. Tydligt skulle det för sistberörda ändamål

vara lämpligt att möjliggöra anteckningarnas förande i samband med annan av arbetsgivaren verkställd bokföring eller möjligen också att såsom här åsyftade anteckningar godtaga vissa i annat syfte förda anteckningar. Båda de nu berörda alternativen lära i många fall omöjliggöras genom övertidens beräkning per kalendermånad, och torde med hänsyn därtill en förändring i lagstiftningen få anses av behovet påkallad. Särskilt olämplig måste tydligtvis månadsbegränsningen, såsom arbetsrådet framhåller, visa sig i avseende å sådana arbeten, för vilka med stöd av 5 § 1 mom. medgivits allenast genomsnittlig begränsning av arbetstiden, beräknad för fyra veckor.

Vid valet mellan de båda, av socialstyrelsen och arbetsrådet föreslagna utvägarna har det synts mig, som om den av socialstyrelsen förordade vore att föredraga. Oavsett att den av arbetsrådet föreslagna formuleringen, som förnämligast tillkommit med hänsyn till nyssberörda arbeten, varför arbetstiden beräknas genomsnittligt för fyra veckor, icke såsom önskvärt är kalendariskt fastlägger den tidrymd, för vilken övertiden skall beräknas, torde nämligen månadsbegränsningen ofta nog, t. ex. i fall där övertidsarbete endast mer tillfälligtvis förekommer eller avlöningen utgår per månad, vara den mest lämpliga. Därtill kommer, att den av socialstyrelsen föreslagna anordningen skulle medgiva beräkning av övertiden även för annan kortare tid än fyra veckor, exempelvis två, som utgör en mycket vanlig avlöningsperiod. Herrar Almström och Larson i arbetsrådet torde även få anses ha uttalat sig till förmån för denna anordning. Emellertid har jag med anledning av arbetsrådets anmärkning, att tillämpningen av socialstyrelsens förslag skulle medföra ett besvärligt ansökningsförfarande, förenklat förslaget därhän, att berörda förfarande ersatts med en förpliktelse för arbetsgivaren att i journalen eller i den handling, som användes i journalens ställe, på förhand göra anteckning om sin avsikt att beräkna övertiden för viss kortare tidrymd än kalendermånad. Vidare har jag med hänsyn till att begränsningen av övertiden per månad i nästföljande moment borttagits, icke upptagit den nya bestämmelsen såsom ett fjärde moment utan anslutit den till 2 mom.

De från vissa håll påyrkade förändringarna i avseende å övertidens gränser har jag icke funnit skäl att biträda.

Socialstyrelsen har i avseende å 7 § 3 mom. anfört följande:

Orden »Är ytterligare eftergift» ha, och detta icke alldeles utan skäl, givit upphov åt den uppfattningen, att man ej kan göra anspråk på tillämpning av momentets medgivande, förrän övertidsmöjligheterna enligt 2 mom. blivit utnyttjade. För många arbetsgivare är det emellertid av intresse att redan på ett tidigare stadium kunna få tillstånd till övertidsarbete enligt förevarande moment. Ett företag kan exempelvis ha säsong dels på våren och dels på hösten, och arbetsgivaren kan redan vid årets början förutse, att han skall behöva använda sina arbetare till övertidsarbete ej blott enligt 2 utan även efter 3 mom. Att först utnyttja de möjligheter 2 mom. erbjuder, innan framställning göres om övertidsarbete enligt 3 mom., kan te sig opraktiskt och möjligen även riskabelt. Senare uppkommande behov av övertidsarbete, beträffande vilket 3 mom. ej är tillämpligt, kunna icke tillfredsställas, och tillstånd till övertidsarbete enligt 3 mom. kan ej alltid med säkerhet påräknas. Klok förtänksamhet

*Tillämpning
av 3 mom.
innan
2 mom.
utnyttjats.
Social-
styrelsen.*

bjuder alltså arbetsgivaren att spara en del av möjligheten till övertidsarbete enligt 2 mom. till hösten, vilket åter medför, att han ser sig nödgad begära medgivande enligt 3 mom. redan för sin säsong på våren.

Enligt styrelsens mening kan sålunda ett legitimt behov av övertid enligt 3 mom. göras gällande, redan innan övertidsmöjligheterna enligt 2 mom. blivit uttömda. Med hänsyn till att här åsyftade fall emellertid torde vara relativt sällan förekommande och att momentets ordalydelse enligt styrelsens mening ej omöjliggör en tolkning, som tillfredsställer berörda behov, har styrelsen icke ansett sig böra påkalla ändring av först anförda uttryck, som i regel torde vara lämpligt.

Arbetsrådet. Arbetsrådet yttrar sig i fråga om förevarande lagrum på följande sätt:

Socialstyrelsen har framhållit, att ett företag i vissa fall kan göra gällande ett legitimt behov av övertid enligt arbetstidslagens 7 § 3 mom., redan innan övertidsmöjligheterna enligt 2 mom. blivit uttömda. Arbetsrådet vitsordar det berättigade i detta uttalande, som grundats på arbetsrådets erfarenhet av förhållandena vid säsongarbetet inom vissa industrier. Däremot kan arbetsrådet icke dela socialstyrelsens uppfattning, att det hinder för tillgodoseendet av nyssnämnda legitima behov, som lagens hittillsvarande avfattning av arbetsrådets flertal — däri inbegripna representanterna för både arbetsgivare och arbetare — ansetts utgöra, lämpligen skulle kunna avlägnas blott genom att vid den nya lagens förberedande en ny tolkning av den oförändrade lagtexten framföres. Arbetsrådet anser, att den enligt rådets mening önskvärda utvidgningen av rådets befogenhet på denna punkt uttryckligen bör angivas i lagtexten.

Arbetsrådet föreslår vidare, att den i förevarande moment hittills stadgade begränsningen av övertiden till 30 timmar för kalendermånad icke måtte upptagas i den nya lagen. Fastställandet av viss begränsning av övertiden under kortare tidsperioder skulle sålunda ankomma på arbetsrådet och ske från fall till fall. Å ena sidan skulle därmed vinnas ökad möjlighet för anpassning efter industriens behov vid de visserligen rätt sällsynta tillfällen, då oförutsedda förhållanden påkalla utsträckt arbetstid under slutet av året, sedan övertiden enligt 2 mom. tillfullo utnyttjats. Å andra sidan skulle undvikas, att vad som ursprungligen fastställts som maximal övertid småningsom vinner hävd som normal sådan.

Beträffande den i förevarande moment angivna begränsningen för år av övertidsarbetet ha byråchefen Bergsten i socialstyrelsen samt kommerskollegium i samband med förut omförmälda yrkande på ökning av den i 2 mom. medgivna övertiden per år från 200 till 250 timmar föreslagit, att densamma skulle ned sättas från 150 till 120 timmar. Å andra sidan ha herrar Holmström och Tholin i arbetsrådet, vilka ogilla rådets förslag om borttagande av övertidens begränsning för månad, påyrkat att den övertid, som arbetsrådet får medgiva, måtte begränsas till högst 28 timmar för fyra veckor och högst 120 timmar för kalenderår.

Departementschefen Den av socialstyrelsen och arbetsrådet förordade mer fria tillämpningen av 7 § 3 mom. synes mig icke sakna skäl. Med hänsyn till att den åsyftade tillämpningen väl endast mer sällan skulle förekomma och då det synes mindre tilltalande att genom en lagstiftningsåtgärd på sätt och vis främja det regelbundna användandet av övertidsarbete, har jag, som delar socialstyrelsens mening om möjligheten av en friare tolkning, emellertid icke funnit mig böra upp-

taga arbetsrådets ändringsförslag i vidare mån än beträffande uteslutandet av övertidens begränsning för kalendermånad.

8 §.

Socialstyrelsen har, såsom redan i fråga om 4 § andra stycket berörts, ansett sig böra föreslå en särskild bestämmelse till möjliggörande av rättelse i ett par fall, där arbetsgivaren äger att utan särskilt tillstånd utsträcka arbetstiden utöver de i 4 § angivna begränsningar. Till motivering av sitt förslag yttrar styrelsen i huvudsak följande:

I de fall, där vederbörande myndighet meddelar eftergift från stadgandet om 8 timmars arbetsdag och 48 timmars arbetsvecka, lär det få anses åligga densamma att vid eftergiftens meddelande beakta, att arbetstiden icke genom eftergiften oskäligt utsträcker — i 5 § 5 mom. är denna förpliktelse uttryckligt angiven. I de fall åter, där det av lagen lämnade medgivandet får utnyttjas utan myndighets prövning, vilket är förhållandet med de i 4 § andra stycket samt 7 § 1 och 2 mom. angivna fallen, har man ingen säkerhet för, att icke medgivandet leder till oskäligt utsträckt arbetstid. Klagomål i nu berörda avseende ha icke heller saknats. Att göra jämväl nu berörda fall beroende av myndighets beslut anser styrelsen emellertid icke vara lämpligt. Minsta olägenhet och dock ett avsevärt korrektiv mot missbruk skulle enligt styrelsens mening åstadkommas genom ett bemyndigande för vederbörande myndighet att i fall, där så finnes nödigt, föreskriva begränsning i ett eller flera avseenden, t. ex. per dag och vecka av medgivandets tillgodonjutande.

Rätt för arbetsrådet att föreskriva begränsning av vissa medgivandens utnyttjande.

Socialstyrelsen.

Beträffande den av socialstyrelsen föreslagna nya bestämmelsen har, såsom tidigare omnämnts, herr von Sydow uttalat tvivel, om den kunde anses tillfyllestgörande motiverad.

Reservation.

Arbetsrådet har, såsom jämväl förut omtalats, i avseende å 4 § andra stycket funnit lämpligare reagera mot här åsyftade missförhållande genom en ändring i nämnda lagrum. Missbruk av medgivandena till övertidsarbete i 7 § 1 och 2 mom. av sådan art och omfattning, att de skulle motivera särskilda skyddsåtgärder enligt förevarande paragraf, ha hittills icke, säger arbetsrådet, kommit till dess kännedom.

Arbetsrådet.

Såsom jag rörande 4 § andra stycket redan anfört, har jag ansett mig böra i sak upptaga arbetsrådets förslag till ändring av detta lagrum. Då det i fall av klagomål över oskäligt hopat övertidsarbete — som ju tydligen kan förekomma — onekligen torde vara önskvärt att ha en möjlighet till rättelse, har jag likväl bibehållit den av socialstyrelsen föreslagna bestämmelsen i vad angår tillämpningen av 7 § 1 och 2 mom.

Departementschefen.

11 §.

I denna paragraf ha sammanförts lagens olika bestämmelser om bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela eftergifter. Det första momentet, som tillkommit på förslag av socialstyrelsen, har avseende å sådant arbete i hotell, restauranger och kaféer, som är underkastat arbetstidslagen. Sin uppfattning i ämnet utvecklar styrelsen på följande sätt:

Arbetstiden i hotell, restauranger och kaféer.

I enlighet med arbetstidskommitténs förslag har alltifrån den lagstadgade arbetstidsbegränsningens början från arbetstidslagens tillämpning varit undan-

Socialstyrelsen.

taget »sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande». Alla övriga slag av arbete, som förekomma i dylika rörelser, ha däremot varit underkastade lagen. Redan tidigt visade det sig förenat med stora svårigheter att få lagen tillämpad i avseende å sistberörda slag av arbete, och fann sig styrelsen föranlåten att i sitt år 1921 avgivna betänkande rörande lagens revision föreslå bl. a. den ändringen i lagen, att arbetsrådet skulle bemyndigas att, i den mån så prövades påkallat för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande, medgiva annan begränsning av arbetstiden för — utom sjuk- och fattigvårds- m. fl. anstalter — hotell-, restaurang- och kaféerörelser. Detta förslag åsyftade beträffande sist avgivna slag av rörelser, att alla slags arbeten inom desamma, vare sig arbetet vore att hänföra till allmänhetens direkta betjänande eller ej, skulle vara inbegripna under lagens tillämpning — uppdelningen mellan i stort sett serverings- och kökspersonalen hade visat sig leda till en del tolknings- och tillämpnings- tvister — men att å andra sidan arbetsrådet skulle ävågabringa sådan reglering av arbetstiden, som, anpassad efter de särskilda arbetenas förhållanden, lämpligen skulle låta sig genomföra.

Till motivering av sitt förslag anförde styrelsen bl. a. följande:

»I likhet med anstalternas personal torde personalen i hotell, restauranger och kaféer i allmänhet tidigare ha haft en icke närmare fixerad men faktiskt synnerligen lång arbetstid, varför arbetstidslagens bestämmelser i avseende å denna arbetstid inneburit en mycket kraftig reduktion. Till belysande av den förändring lagen i sådant avseende inneburit må nämnas, att socialstyrelsens för några år sedan utförda undersökning av arbetsförhållandena inom hotell-, restaurang- och kaféföretagen utvisade, enligt personalens uppgifter, en genomsnittlig nettoarbetstid för samtliga personalgrupper per vecka av 89 timmar. Arbetsgivarnas uppgifter gävo i regel vid handen något kortare tider, men uppgick likväl enligt dem motsvarande nettoarbetstid för vecka till 81.2 timmar. För enstaka personalgrupper förekom avsevärt längre arbetstid. Sålunda hade enligt uppgifter från personalens sida de icke yrkesutbildade köksbiträdena å enklare hotell och pensionat m. m. en genomsnittlig veckoarbetstid av 101.9 timmar — enligt arbetsgivarnas uppgifter belöpte sig denna arbetstid till 90.2 timmar. Att en inskränkning av arbetet från dylika arbetstider till 48 timmar i veckan skulle försaka svårartade olägenheter för arbetsgivarna är uppenbart. Å en del håll har även allmänheten fått kännning därav i form av förkortade serveringstider o. d. I stor utsträckning och synnerligast i de mindre företagen lär lagen ej heller iakttagas.»

Riksdagen, som av utskottsutlåtandet att döma, bl. a. icke fann det tillrådigt att utvidga arbetstidslagen till att omfatta det arbete, som avser allmänhetens direkta betjänande, uteslöt från lagens tillämpning arbete i sjuk- och fattigvårds- m. fl. anstalter samt avvisade förslaget i vad det angick hotell, restauranger och kaféer. Annat arbete än till allmänhetens direkta betjänande i omförmälda företag har sålunda fått kvarstå under lagens fulla tillämplighet.

Från yrkesinspektionens och särskilt yrkesinspektrisens och hennes assistenters sida har nedlagts ett träget och omfattande arbete i syfte att genomföra arbetstidslagens tillämpning å det lagen underkastade arbetet i här ifrågavarande företag. Av en av yrkesinspektrisen till styrelsen avgiven redogörelse för en verkställd utredning i ämnet (bifogad socialstyrelsens betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd) framgår emellertid, att lagens iakttagande i avseende å berörda arbeten tyvärr måste betecknas såsom mycket bristfällig. Även om man skulle såsom lagenlig godtaga en bruttoarbetstid av 10 timmar per dygn och 60 timmar per vecka, komme likväl en stor del av här åsyftade arbete att vara att anse såsom olagligt. I de stora företagen

med talrik personal låter det utan allt för stor svårighet sig göra att låta personalen arbeta på skift, men de små företagen sakna möjlighet att på detta sätt anpassa sig efter arbetstidslagstiftningen.

Nu berörda missförhållande är tyvärr så grundat i arbets- och arbetarförhållandenas natur inom ifrågavarande företag, att man knappast kan se någon möjlighet till avsevärd bättring. Arbetstiden måste för kökspersonalen eller den grupp av arbetstagare, varom det här i främsta rummet är fråga, väsentligen rätta sig efter serveringstiden, vilken sträcker sig från en ofta nog ganska tidig timme på morgonen till framåt midnatt. Ej sällan lär kökspersonalen åtminstone delvis även få stanna efter serveringstidens slut för att avsluta diskningen. Nu antydda synnerligen utsträckta arbetstid är emellertid i många fall mycket ojämnt utnyttjad. Under flera perioder under dagens lopp är nämligen ofta nog frekvensen i serveringslokalerna obetydlig, och detta förhållande återverkar på köksarbetet, så att detta kan skötas med mindre folk eller åtminstone mera makligt. Detta arbete torde också ej sällan delvis vara att anse såsom »beredskapstjänst».

I stor utsträckning åtnjuta ifrågavarande arbetstagare fri bostad, ofta i samma hus, vari de ha sitt arbete. Då deras rum, som de vanligen dela med någon eller några kamrater, väl i allmänhet ej erbjuder någon särskilt tilltalande uppehållsplats, är det naturligt, att de, även när ej arbetet påkallar det, många gånger söka sig ned till köket, där de finna sällskap och måhända också tillfälle att intaga förtäring av ett eller annat slag. Givetvis deltaga de då också ofta i fall av behov i arbetet.

En annan omständighet, som medverkar till att slappa personalens intresse för iakttagandet av en fixerad arbetstid, är den, att dess avlöning i regel utgår med visst belopp för månad, oberoende av hur lång tid det förelagda, dagliga arbetet kan ha tagit. Övertidsarbete berättigar sålunda vanligen ej till någon särskild ersättning, och en följd härav är, att det visat sig så gott som omöjligt att i hotell, restauranger och kaféer få övertidsjournal förd.

Av det nu anförda torde framgå, att olika omständigheter samverka till att försvåra arbetstidslagstiftningens tillämpning på kökspersonalen i nämnda företag. Arbetets intermittenta karaktär motiverar en förlängning av arbetstiden, och arbetsgivarens benägenhet härför motverkas ej av något starkare intresse å arbetstagarnas sida. Under sådana förhållanden torde det få anses nära nog utsiktslöst att söka med några anspråk på samvetsgrannhet förverkliga den lagstadgade arbetstidsbegränsningen i avseende å här åsyftade arbeten.

Till stöd för sitt avvisande av styrelsens härovan omfördälda, tidigare förslag att bereda möjlighet till åvägabringande av lindrigare arbetstidsbegränsning för här ifrågavarande arbetstagare anförde andra lagutskottet vid 1921 års riksdag bl. a., att dessa arbetstagare torde vara så begränsade till sitt antal, att det syntes oegentligt att allenast med hänsyn till dem införa en ny art av dispenser från lagen. Styrelsen kan ej dela denna uppfattning. Såvitt man av tillgängliga uppgifter kan döma, torde den i hotell, restauranger och kaféer sysselsatta personalen, som är underkastad den nu gällande arbetstidslagstiftningen, kunna beräknas uppgå till omkring 4,000 personer — alltså en icke alldeles obetydlig siffra. Och även om den vore lägre, skulle styrelsen med hänsyn till de för lagarnas auktoritet i allmänhet fördärliga verkningarna av förekomsten av lagbestämmelser, som icke kunna bringas till tillämpning, anse en förändring påkallad. Att, på sätt 1921 års riksdag gjorde med anstalterna för sjuk- och fattigvård m. m., lägga ifrågavarande sysselsättningar helt utanför den lagstadgade arbetstidsregleringen, torde med hänsyn till den oskäligen arbetstid, som i stor utsträckning varit rådande för dem, icke kunna förordas från styrelsens sida. Deras inbegripande under arbetstidslagstiftningen har, ehuru tillämpningen å dem av denna lagstiftning varit myc-

ket bristfällig, otvivelaktigt gjort nytta och undanröjt en del av de värsta missförhållandena. Anmärkas kan också, att det riksavtal för här ifrågavarande företag, som träffades 1920 och vilket bl. a. innehöll bestämmelser rörande arbetstiden, utgått med år 1924 utan att ersättas med något nytt.

Till vinnande av härovan berörda syften — att under den lagstadgade arbetstidsbegränsningens skydd bibehålla det arbete i hotell, restauranger och kaféer, som icke är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, och tillika för detta arbete få till stånd en arbetstidsreglering, som kan genomföras — har styrelsen icke funnit annan utväg än att i fall, där lagens genomförande skulle medföra synnerliga svårigheter, bereda möjlighet till åvägbringande av dylik reglering på administrativ väg, varvid tillbörlig hänsyn skulle kunna tagas till de olika förhållanden, varunder arbetet bedrives. Sannolikt skulle emellertid denna reglering i vissa fall få lov att bli av mycket enkel art, exempelvis inskränka sig till påbjudande av vissa fridagar.

Arbetsrådet.

Arbetsrådet har i sitt förslag till förnyad arbetstidslag upptagit socialstyrelsens ovan åsyftade stadgande angående arbetstiden i hotell, restauranger och kaféer med den skillnad allenast, att Kungl. Maj:t såsom beslutande myndighet i förevarande avseende ersatts med arbetsrådet. Berörda förändring motiverar arbetsrådet sålunda:

Det synes arbetsrådet sannolikt, att vid en arbetstidsreglering för här ifrågavarande personal i hotell, restauranger och kaféer hänsyn måste tagas till synnerligen växlande, av lokala förhållanden, företagens storlek m. m. beroende omständigheter. Det lärer då möta svårigheter att fastslå generella bestämmelser, varför regleringen av arbetstiden måste genomföras från fall till fall. På denna grund torde det vara lämpligare att regleringen åvägbringas av arbetsrådet än av Kungl. Maj:t.

Såsom redan i fråga om 1 § k) omnämnts, ha herr Bergsten i socialstyrelsen, kommerskollegium och herrar Almström och Larson i arbetsrådet påyrkat, att jämväl här åsyftade arbetstagare i hotell, restauranger och kaféer skulle undantagas från lagens tillämpning.

Departementschefen.

Av socialstyrelsens ovan återgivna anförande i ämnet jämte den vid socialstyrelsens betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd fogade redogörelsen för undersökning av arbetstidsförhållandena i här ifrågavarande företag kan man ej undgå att få den uppfattningen, att arbetstidslagen i dessa företag praktiskt taget knappast låter sig strikt tillämpa. Å andra sidan har såsom bekant arbetstiden för ifrågavarande arbetstagare, d. v. s. i stort sett företagets kökspersonal, tidigare i regel varit oskäligt lång och skulle, om dessa arbetstagare undandragas lagens skydd, sannolikt bli så igen. Med hänsyn till nu berörda båda omständigheter måste man finna socialstyrelsen ha goda skäl för sitt förnyade initiativ i frågan, och då någon annan möjlighet för dess lösning än den av styrelsen föreslagna icke synes förefinnas, har jag ansett mig böra i lagförslaget upptaga den av styrelsen föreslagna bestämmelsen i ämnet. Arbetsrådets förslag att överflytta det i berörda bestämmelse åt Kungl. Maj:t anförtrodde bemyndigandet på arbetsrådet har jag icke funnit skäl biträda.

16 §.

Med hänsyn till uteslutandet av det i 1 § c) av den nu gällande arbetstidslagen upptagna undantaget för arbete, som bedrivs av staten, har bestämmelsen i förevarande paragraf utvidgats till att jämväl avse verksamhet, som bedrivs av staten.

I syfte att åt företag, som hittills icke varit underkastade arbetstidslagstiftningen men genom de föreslagna förändringarna i lagens 1 § skulle bli det, bereda tillräcklig tid att anpassa sig med hänsyn till lagen, har till bestämmelsen om lagens ikraftträdande fogats ett bemyndigande för arbetsrådet att i fall, där särskilt förhållande påkallar det, medgiva anstånd med lagens tillämpning, dock som längst till den 1 januari 1928.

Sedan departementschefen härefter uppläst ett i enlighet med ovan angivna grunder inom departementet upprättat *förslag till lag om arbetstidens begränsning*, vilket är närlagt detta protokoll, hemställer departementschefen, att lagrådets utlåtande över nämnda förslag måtte, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, inhämtas medelst utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Herman Hultkrantz.

Förslag

till

lag om arbetstidens begränsning.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

c) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

d) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

e) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

f) upptagning av torv samt tillverkning av brännatorv och torvströ,

g) jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk,

h) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisérsalong eller badinrättning,

i) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

j) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas medlem av arbetsgivarens familj; samt ej heller

verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning,

ritare, bokhållare eller därmed jämställd person,

kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

3 §.

På begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida

visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmåles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt; och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning, än som i första stycket avses, har arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må, i den mån så erfordras för skiftväxling, annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 §.

1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, med avvikelse från vad i 4 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete, som bedrives med tre skiftlag, på grund av synnerliga skäl böra fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

3 mom. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

5 mom. Undantag må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

6 §.

1 mom. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

2 mom. Vad i 1 mom. stadgas skall icke äga tillämpning å yrkesmässigt bedriven verksamhet för avhjälpande av skador, vilka uppkommit under omständigheter, som i nämnda lagrum angivas; dock må arbetsrådet, där så finnes av trängande behov påkallat, för dylik verksamhet medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

7 §.

1 mom. Till sådana regelbundet återkommande förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetare, vilka fyllt aderton år, användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder de enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift eljest få användas till arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 § 1 mom., med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 § eller 6 § 2 mom., vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 50 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

Utsträckt arbetstid, varom här är fråga, må även, med iakttagande av motsvarande begränsning, beräknas för kortare tidrymd än kalendermånad; åliggande det i sådant fall arbetsgivaren att därom på förhand göra anteckning i journal eller i handling, vari anteckning enligt 9 § skall göras.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 150 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

8 §.

Utnyttjas medgivande, varom är stadgat i 7 § 1 eller 2 mom., på sådant sätt, att arbetstiden oskäligt utsträcker, äger arbetsrådet, i den mån så prövas nödigt, föreskriva begränsning i avseende å medgivandets tillgodonjutande.

9 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 6 § 1 mom. eller 7 § åligger det arbetsgivaren att senast den första dagen i näst därpå följande vecka eller, därest då icke kan avgöras, huruvida arbetstiden är att hänföra till sådan, som avses i nämnda paragrafer, så snart sådant kan bedömas, göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställes av arbetsrådet, eller ock på annat av nämnda myndighet godkänt sätt. I fråga om sådan förlängd arbetstid, som avses i 7 § 1 mom., är dock arbetsgivaren icke pliktig

göra dylik anteckning, där arbetstiden finnes behörigen upptagen å det i 12 § 2 mom. föreskrivna arbetstidsschema.

Beslut av arbetsrådet enligt 6 § 1 mom. eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt första stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammas datum.

10 §.

1 mom. Arbetsrådet består av minst sju ledamöter, vilka utses av Konungen. Av ledamöterna skola två utses bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhoppa minst 50,000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utan förslag utsedda ledamöterna skall vara lagkunig man, vilken fullgjort vad författningarna föreskriva om dem, som må nyttjas uti domarämbeten.

2 mom. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den,

som står under förmynderskap,

som är i konkurstillstånd eller vars egendom, utan att vara avträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,

som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller

som blivit dömd ovärdig att föra andras talan inför rätta.

3 mom. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

4 mom. Har ledamot eller suppleant, som representerar arbetsgivare eller arbetare, åtagit sig uppdraget, äge han ej att varda därifrån entledigad, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår ledamot eller suppleant, förordnar Konungen för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit förordnad, annan ledamot eller suppleant.

5 mom. Skulle ledamot, som representerar arbetsgivare eller arbetare, vid sammanträde utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äger arbetsrådet utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

6 mom. Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju ledamöter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som utsetts utan förslag, närvara.

7 mom. Vid handläggning av annat på arbetsrådet ankommande ärende rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare än sådant, som avses i 5 § 5 mom. eller 11 § 2 mom., bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom verksamhetsområdet i fråga. Beslut, som avses i 7 § 4 mom., skall, såvitt möjligt, fattas efter samråd med socialstyrelsen.

Till utredning av ärende må arbetsrådet låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetsrådet sådan åtgärd nödig, äger rådet därom göra framställning hos den underrätt, inom vars område den, som skall höras, har sitt hemvist eller någon tid uppehåller sig, och varde denne genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Rätten äger tillägga vittne och sakkunnig ersättning med vad som prövas skäligt. Sedan förhöret hållits, skall rätten tillställa arbetsrådet protokoll däröver.

Kostnaderna för förhör, som ovan sägs, bestridas av allmänna medel. Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

8 mom. Beslut, som enligt 6 eller 7 § ankommer på arbetsrådet, må i brådskande fall meddelas av dess ordförande eller vid förfall för ordföranden av hans ställföreträdare eller, om jämväl denne är hindrad, av den återstående utan förslag utsedde ledamoten eller, där de utan förslag utsedda ledamöternas antal överstiger tre, den bland dem, som rådet därtill förordnat. Har beslut i sådan ordning meddelats, tage arbetsrådet vid sitt första därefter följande sammanträde under omprövning, huruvida beslutet skall äga bestånd.

9 mom. Arbetsrådet äger att, när skäl därtill föreligga, i avbidan på närmare utredning meddela beslut, som gäller endast tills vidare.

10 mom. Över arbetsrådets beslut må klagan ej föras.

11 mom. Närmare föreskrifter angående avgivande av förslag, som i 1 mom. sägs, och om arbetsrådets verksamhet må meddelas av Konungen.

11 §.

1 mom. Beträffande annat arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse än sådant, varom i 1 § i) är sagt, må Konungen, där tillämpningen av 4 § prövas medföra synnerliga svårigheter, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, föreskriva annan begränsning av tiden för arbetares användande.

2 mom. Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som kunna anses företråda flertalet arbetsgivare och arbetare inom visst verksamhetsområde, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i 5 §, 6 § 2 mom. eller 7 § 3 mom., må Konungen på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande förordna, att eftergiften må inom verksamhetsområdet i fråga allmänt tillgodonjutas.

3 mom. Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

12 §.

1 mom. Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse

vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

2 mom. Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrivs på stadigvarande sätt, skall å lämplig plats finnas anslagna ej mindre denna lag än även arbetstidsschema, angivande när arbetet börjar och slutar eller, där arbetet bedrivs med skiftlag, när arbetet börjar och slutar för varje sådant lag, ävensom såvitt möjligt början och slut för varje rast, varigenom arbetet avbrytes.

13 §.

Använder arbetsgivare arbetare till arbete i strid mot vad i denna lag är stadgat, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Är arbetaren under aderton år och har användandet skett med faders eller målsmans vetskap och vilja, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmåles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

14 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 § 1 mom. eller att iakttaga vad enligt 9 § eller 12 § 2 mom. åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i anteckning, som avses i 9 §, straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

15 §.

Förseelse mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

16 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

17 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

1) Denna lag träder i kraft den 1 januari 1927; beträffande sådant arbete, varå lagen om arbetstidens begränsning den 22 juni 1923 icke ägt tillämpning, må dock arbetsrådet, där så finnes påkallat med hänsyn till särskilt förhållande, medgiva erforderligt anstånd med förstnämnda lags tillämpning intill den 1 januari 1928.

2) Vederbörande myndighet äger att jämväl, innan denna lag trätt i kraft, vidtaga åtgärd, som avses i 5 §, 6 § 2 mom. eller 7 eller 11 § eller i nästföregående bestämmelse rörande anstånd med lagens tillämpning.

3) Eftergift, som med stöd av lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, den 22 juni 1921 eller den 22 juni 1923 beviljats utan begränsning till viss tid, skall, i den mån vederbörande myndighet ej annorlunda bestämmer, fortfarande tills vidare äga giltighet.

Bil. A.

Arbetsrådets yttrande över arbetstidsbestämmelserna i socialstyrelsens förslag till reviderad lag om arbetarskydd.

Genom remiss den 20 november 1925 har arbetsrådet anbefallts att skyndsamt avgiva utlåtande över ett av socialstyrelsen den 2 november 1925 avgivet betänkande med förslag till lag om arbetarskydd i den del detsamma upptager bestämmelser, som äro avsedda att ersätta den nu gällande lagen om arbetstidens begränsning.

Till efterkommande härav får arbetsrådet anföra följande.

Arbetsrådet finner i likhet med socialstyrelsen, att starka skäl tala för upprätthållandet av lagstadgad begränsning av arbetstiden. Arbetsrådets erfarenhet av verkningarna av hittillsvarande lagstiftning på området ger oförtydligt vid handen å ena sidan, att industrien nästan genomgående förmått att väl inrätta sig efter de arbetstidsförhållanden, som år 1919 blevo lagbestämda, och å andra sidan att landets arbetare och deras organisationer visat en alltmer ökad förståelse för de ekonomiska synpunkter, som inom ramen av gällande lag påkalla en rationell och snabb anpassning till växlande praktiska förhållanden.

Arbetsrådet finner vidare, att socialstyrelsen framfört tungt vägande skäl för ett definitivt antagande av lagstadgad arbetstidsbegränsning. Arbetsrådet har under sin verksamhet kunnat konstatera, att det osäkerhetstillstånd, som envar av tidigare revisioner av lagen medfört, städse temporärt minskat möjligheterna för samförstånd emellan arbetsgivare och arbetare, då lokala förhållanden påkallat jämkningar i arbetstiden. Dessa revisioner — hur berättigade de än i sig själva må hava varit — hava därför oundvikligen försenat den pågående och önskvärda omläggningen av arbetstidsfrågan från ett politiskt tvisteämne till ett för arbetsgivare och arbetare i mycket gemensamt praktiskt intresse. Den omfattande utredning av utlandets lagstiftning på området, som på nådigt uppdrag utförts av ledamoten av arbetsrådet Nordin, har ådagalagt, att den svenska arbetstidslagen i dess numera gällande avfattning näppeligen av något annat lands lag överträffas i smidig anpassning till de praktiska förhållandena. Med hänsyn härtill och då bakom lagen i den avfattning, som densamma enligt föreliggande lagförslag skulle erhålla, ligger sex års praktisk lagtillämpning och tre genomförda revisioner av den ursprungliga lagtexten, torde fördelarna av lagens definitiva antagande vida överväga den eventuella nackdelen av att tidpunkten för ännu en ny revision icke bestämmes på förhand. Såsom socialstyrelsen påvisat, skulle därmed ingalunda möjligheten till förändringar av lagen uteslutas. Revisionen har blott framskjutits till den tidpunkt, då eventuellt ett verkligt behov därav visar sig föreligga.

I detta sammanhang förtjänar framhållas att, med undantag av Danmark, England och Estland, alla länder i Europa numera infört lagbestämmelser om arbetstidens begränsning samt att dessa bestämmelser äro av definitiv karaktär utom i Sverige och Tyskland.

I frågan om Sveriges anslutning till Washington-konventionen angående arbetstidens begränsning avviker arbetsrådets uppfattning i viss mån från den

av socialstyrelsen uttalade. Arbetsrådet anser, att den ställning Sveriges delegerade intagit i arbetstidsfrågan vid den första internationella arbetskonferensen i Washington förpliktar landet att i sin lagstiftning följa konventionens bestämmelser åtminstone så långt ekonomiska skäl av större nationell betydelse icke tala däremot. På denna grund anser sig arbetsrådet, såsom sedermera skall närmare utvecklas, böra föreslå att arbetstidslagens tillämpning utsträcker till vissa områden, som hittills varit undantagna.

Socialstyrelsen har föreslagit, att handläggningen av arbetstidsärendena skall överflyttas från arbetsrådet till styrelsen såsom yrkesinspektionens chefsmyndighet. Denna mening kan arbetsrådet icke dela.

Redan vid förslaget behandling inom socialstyrelsen hava socialfullmäktige framfört betänkligheter emot nyssnämnda överflyttning och vid socialstyrelsens sammanträde med sociala rådet den 30 och 31 nästlidne oktober vände sig representanter för såväl arbetsgivare som arbetare enstämmigt och med skärpa emot styrelsens uppfattning i denna punkt.

Inom sociala rådet gjordes särskilt gällande, att arbetsrådet, ej minst på grund av den medbestämmanderätt, som parterna där äga genom sina representanter, förvärvat en auktoritet av stor betydelse för det praktiska genomförandet av rådets beslut. Denna auktoritet kunde icke förväntas bli överflyttad på socialstyrelsen, enär parternas representanter där blott finge yttrande- och reservationsrätt, under det att beslutanderätten ensamt skulle tillkomma styrelsens chef.

Förutom detta skäl emot socialstyrelsens förslag anser sig arbetsrådet särskilt böra framhålla följande.

Arbetsrådets uppgifter äro huvudsakligen nedan angivna:

1) Jämlikt 3 § första stycket i arbetstidslagen åligger det arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt därav beröres, avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare. Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom ovan förmåles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt. Slutligt utslag må av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

2) Jämlikt 3 § tredje stycket i lagen åligger det arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande i annan fråga rörande lagens tillämpning än som i 3 § första stycket av lagen avses.

3) Jämlikt 5 § i lagen har arbetsrådet att meddela undantag från de allmänna bestämmelserna rörande arbetstidens begränsning.

4) Jämlikt 6 och 7 §§ i lagen kan arbetsrådet medgiva utsträckt arbetstid (overtid).

De uppgifter, som enligt 1) här ovan åligga arbetsrådet, äro av stor betydelse. Arbetstidskommittén framhöll i sin motivering till 3 § av lagen, att med det vida tillämpningsområde, som lagen fått och den i 2 § angivna inskränknungen av arbetarbegreppet, det torde kunna förväntas, att det ej så sällan skulle uppstå fråga om lagens tillämplighet. För att få sådana frågor sakkunnigt, enhetligt och skyndsamt lösta hade det syntts kommittén ändamålsenligt att bemyndiga arbetsrådet att träffa avgörande i dessa frågor.

De avgöranden, som här avses, tillhöra också arbetsrådets viktigaste uppgifter. Arbetsrådets beslut kunna icke överklagas. De ursprungliga bestämmelserna i paragrafen hava utvidgats vid revisionen av lagen år 1923. Då infördes nämligen en bestämmelse angående rätt jämväl för allmän åklagare,

yrkesinspektör och bergmästare att hos arbetsrådet begära avgörande angående lagens tillämpning i visst fall. Avsikten härmed var att förebygga åtal vid domstol i sådana fall, där tvekan om lagens tillämplighet förefanns.

De viktiga uppgifter, som i förevarande fall åligga arbetsrådet, kunna icke övertagas av socialstyrelsen, vilket ju styrelsen också själv i sitt betänkande framhållit. Ett avgörande, huruvida lagen vore tillämplig i visst fall, skulle därför ej kunna vinnas på annat sätt än genom anställande av åtal vid domstol. Ifrågavarande ärenden skulle sålunda komma att behandlas vid olika domstolar och målen skulle kunna fullföljas i högre instanser. Härav följer att dessa frågor icke längre skulle kunna behandlas med den enkelighet och skyndsamhet — kanske ej heller med den sakkunskap — som hittills varit fallet.

Vad som framför allt föranlett socialstyrelsens förslag att till styrelsen överflytta handläggningen av arbetstidsärendena synes hava varit dels det av styrelsen på särskilda grunder nu förordade inarbetandet av arbetstidslagen i arbetarskyddslagen, dels också förhoppningen att i viss mån kunna nedbringa statsverkets kostnader för handläggningen av ifrågavarande ärenden.

Sammanförandet av de båda lagarna torde dock icke böra verkställas utan en grundlig prövning av hithörande spörsmål. Sålunda torde bland annat böra beaktas frågan om icke arbetsrådet borde anförtros uppgiften att vara yrkesinspektionens chefsmyndighet. För detta, som innebär överflyttandet till arbetsrådet av socialstyrelsens nuvarande andra byrå, tala ostridigt starka både sociala och praktiskt-industriella skäl. Socialstyrelsen har själv i sitt nu föreliggande förslag erkänt behovet av ett ökat inflytande å arbetarskyddsärenden från representanter för arbetsgivare och arbetare. Enligt 58 § i förslaget skulle dessa nämligen deltaga i behandlingen av, förutom vanliga arbetstidsärenden jämväl ärenden som gälla området för tillämpning i allmänhet av bestämmelser om arbetarskydd, minderårigas arbetstid, förbud mot eller vissa villkor för att driva visst arbete ävensom utlåtanden till domstolar och myndigheter.

Den besparing för statsverket, som överflyttningen av arbetstidsärendena till socialstyrelsen enligt styrelsens mening skulle medföra, torde vara uttryckt i uppgiften, att styrelsens samtliga kostnader för den utvidgade verksamheten skulle täckas av ett anslag å 25,000 å 30,000 kronor, under det att arbetsrådets stat slutar på 61,150 kronor.

Härvid är emellertid att märka, att såvitt känt är uppgiften om storleken av nyssnämnda anslag icke grundats på någon ingående beräkning. Beloppet understiger också väsentligen vad som på grund av kostnaderna för socialstyrelsens tidigare handläggning av viss del av arbetstidsärendena är att vänta. För år 1921 begärde och erhöll styrelsen sålunda för dylikt ändamål ett anslag av 17,300 kronor. Av socialstyrelsens andra byrå handlades då allenast vissa övertidsärenden, som i motsats till övriga arbetstidsärenden icke krävde någon ingående undersökning. Antalet av dessa övertidsärenden år 1921 lär hava uppgått till omkring 250 d. v. s. avsevärt mindre än tredjedelen av nuvarande medeltal av samtliga arbetstidsärenden. På grund av dessa förhållanden synes sannolikt, att handläggningens överflyttande till socialstyrelsen skulle snart nog visa sig medföra en kostnad, som kunde komma att flerdubbelat överstiga den beräknade.

Därest emellertid kostnadsberäkningen grundas på förutsättningen att vid ärendenas överflyttning till socialstyrelsen allenast arbetsrådets ordförande och övriga utan förslag utsedda ledamöter ersättas av socialstyrelsens chef och tjänstemän, torde slutsumman komma att uppgå till c:a 42,000 kronor årligen förutom dyrtidstillägg och reseersättningar.

Å andra sidan kan förväntas, att kostnaderna för arbetsrådets verksamhet

från ingången av år 1926 skola ytterligare i någon mån nedbringas, nämligen från nuvarande 61,150 kronor till 57,350 kronor, i båda fallen förutom dyrtids-tillägg och reseersättningar.

Kostnadsminskningen genom överflyttningen av arbetstidsärendena till socialstyrelsen blir sålunda sannolikt omkring 15,000 kronor. I avsevärd mån uppväges denna kostnad redan genom den merkostnad, som uppstår för såväl statsverket som enskilda genom att vissa av arbetsrådets uppgifter såsom tidigare påvisats icke kunna fullgöras av socialstyrelsen utan måste övertagas av domstolarna.

Emot de betydande olägenheter, som enligt vad ovan anförts skulle vållas genom arbetstidsärendenas handläggning av socialstyrelsen — vartill kommer att socialstyrelsen, enligt vad den själv anført i sitt betänkande, redan är så nedtyngd av olika uppgifter, att den knappast kan med tillfredsställelse hälsa några nya dylika — står sålunda blott en osäker och i alla händelser relativt obetydlig ekonomisk fördel.

De förändringar i gällande arbetstidslag, som arbetsrådet anser sig böra föreslå, äro av den art, att de dels i sak på åtskilliga punkter skilja sig från såväl nuvarande lag som socialstyrelsens förslag, dels också tvinga till vissa formella avvikelser från detta sistnämnda. Vid sådant förhållande torde en bättre översikt över innebörden av arbetsrådets ändringsförslag kunna vinnas, om dessa formellt anslutas till arbetstidslagen, än om de följa uppställningen i förslaget om arbetarskyddslag. Arbetsrådet får i anledning härav förlägga följande

Förslag till

L a g

om arbetstidens begränsning:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare användes för arbetsgivares räkning.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete, som utföres i arbetares hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

c) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

d) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

e) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

f) upptagning av torv samt tillverkning av brännstoft och torvströ,

g) jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binnärning, som nu nämnts, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk,

h) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

i) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisérsalong eller badinrättning,

j) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

k) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

4 §.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må i och för skiftväxling annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 §.

1 mom. —————

2 mom. —————

3 mom. —————

4 mom. Där tillämpningen av 4 § å annat arbete i hotell, restaurang eller kaféerörelse än sådant, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, prövas medföra synnerliga svårigheter, äger arbetsrådet medgiva annan begränsning av tiden för arbetares användning därtill.

5 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2, 3 eller 4 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

6 mom. Undantag från bestämmelserna i 4 § må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt, och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

6 §.

1 mom. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som finnes angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

2 mom. Vad i 1 mom. stadgas skall icke äga tillämpning å yrkesmässigt bedriven verksamhet för avhjälpande av skador, vilka uppkommit under omständigheter, som i nämnda lagrum angivas. Där så finnes av trängande behov påkallat, må arbetsrådet för dylik verksamhet medgiva arbetsgivare rätt att använda arbetare utöver tid, som finnes angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §.

7 §.

1 mom. Till sådana regelbundet återkommande förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetare, vilka fyllt

aderton år, användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder de enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift eljest få användas till arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 48 timmar under loppet av fyra veckor, dock icke mer än 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Därest trängande behov påkallar ytterligare eftergift må sådan, ändock att i 2 mom. medgiven arbetstid för fyraveckorsperiod eller kalenderår ännu icke till fullo utnyttjats, meddelas av arbetsrådet, dock för högst 150 timmar under loppet av ett kalenderår.

4 mom. -----

5 mom. -----

10 §.

7 mom. Vid handläggning av annat på arbetsrådet ankommande ärende rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare än sådant, som avses i 5 § 6 mom. eller 8 §, bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom verksamhetsområdet i fråga. Beslut, som avses i 7 § 4 mom., skall såvitt möjligt fattas efter samråd med socialstyrelsen.

1) Denna lag träder i kraft den 1 januari 1927; skolande i fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 12 eller 13 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

2) Vederbörande myndighet äger att jämväl innan denna lag trätt i kraft vidtaga åtgärd, som avses i 5, 7 eller 8 §.

3) Eftergift, som med stöd av lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, den 22 juni 1921 eller den 22 juni 1923 beviljats utan begränsning till viss tid, skall, i den mån vederbörande myndighet ej annorlunda bestämmer, fortfarande tills vidare äga giltighet.

Specialmotivering.

1 §.

Socialstyrelsens utredning år 1922 rörande åttatimmarslagens verkningar ådagalade, att det undantagande från lagens tillämpning av företag om högst fyra arbetare, som med frångående av arbetstidskommitténs förslag i viss omfattning infördes i 1919 års lag och fick generell tillämpning genom 1921 års lagrevision, ingalunda haft åsyftad verkan. Socialstyrelsen fann, att i flertalet städer och å ett stort antal industriorter bestämmelsen satts ur tillämpning genom att på grund av kollektivavtal eller gängse praxis en och samma arbetstid tillämpades vid såväl små som stora företag inom samma bransch. De i frågan närmast berörda arbetsgivarna, hantverkarne, hade också vitt skilda uppfattningar om värdet av undantagsbestämmelsen. I motsats till gillande omdömen från hantverksföreningarna i vissa orter utdömde andra dylika föreningar undantaget såsom värdelöst och höllo före, att lagen borde vara lika för alla, som bedriva samma yrke. Uppenbart torde alltså vara, att un-

dantaget vållat en icke önskvärd olikformighet i arbetsvillkoren inom hantverket. Ej heller torde kunna bestridas, att, om än undantaget på vissa orter haft en viss betydelse genom att främja en mjuk övergång från förutvarande arbetstidsförhållanden, denna betydelse alltmer minskats i den mån, som principen om åtta timmars arbetsdag så allmänt som nu är fallet trängt igenom i samhället.

På dessa grunder finner arbetsrådet, att berörda undantag numera är av alltför tvivelaktigt ekonomiskt värde för att dess upprätthållande i framtiden skall kunna försvaras gentemot den allmänna uppfattning om landets internationella förpliktelser alltifrån Washington-konferensen, som arbetsrådet här-
ovan angivit.

Till detta kommer, att erfarenheterna från arbetsrådets verksamhet visa, att undantaget i fråga givit anledning till åtskilliga svårlösta tvistigheter. Ett par sådana fall finnas omnämnda i översikten av arbetsrådets beslut (bilaga B. till socialstyrelsens betänkande). I ett fall har en dylik rättstvist gått igenom samtliga instanser och av högsta domstolen avgjorts i motsatt riktning mot underdomstolarnas utslag. Det vid 1923 års lagrevision gjorda tillägget »häri icke inberäknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses i a)—1) här nedan», har ytterligare försvårat lagens praktiska tillämpning genom att för den mindre lagerfarne öka ovissheten om lagens giltighetsområde.

Arbetsrådet föreslår vidare, att det under 1 § c) i gällande lag upptagna undantaget för arbete, som bedrivs av staten, för framtiden måtte utgå. Detta undantagande, som synes sakna motsvarighet i övriga europeiska länders arbetstidslagar, överensstämmer icke med Washington-konventionens bestämmelser. Det lär ej heller numera hava någon avsevärd ekonomisk betydelse i vårt land. Såvitt känt är, hava nämligen de statens verk, för vilka undantaget nu gäller, redan allmänt genomfört arbetstider, som motsvara stadgandet i lagens 4 § eller kunna inrymmas under medgivanden enligt lagens 5 §.

Inom arbetsrådet har föreslagits, att undantaget enligt lagens 1 § i) beträffande arbete, som åligger viss trafikpersonal, jämväl skulle utgå. Detta förslag har arbetsrådet icke kunnat biträda, då det enligt uppgift skulle medföra avsevärda merkostnader för landets enskilda järnvägar. Förslaget kräver under alla omständigheter en ingående utredning, som för närvarande icke föreligger.

4 § andra stycket.

Till arbetsrådets kännedom har vid skilda tillfällen kommit, att med stöd av ordalydelsen i andra stycket av 4 § skiftarbete anordnats med tolv timmars daglig arbetstid under fyra dagar av veckan. Av tillgängliga uppgifter om arbetstidskommitténs överläggningar vid formuleringen av motsvarande bestämmelse i det ursprungliga lagförslaget har arbetsrådet emellertid funnit uppenbart, att en dylik tolkning av bestämmelsen vid den tiden icke på något håll varit väntad. Man har allenast avsett att möjliggöra sådan omläggning av arbetstiden, som påkallas av den vanligen en gång i veckan återkommande skiftväxlingen. Från arbetarhåll har upprepade gånger framförts krav på omformulering av bestämmelsen, så att den kommer att motsvara vad därmed verkligen avsetts. Arbetsrådet anser detta krav förtjäna beaktande.

Å andra sidan har arbetsrådet emellertid funnit att i vissa fall en omläggning av den dagliga arbetstiden till exempelvis 10 timmar under fyra dagar av veckan och 8 timmar den femte dagen kan påkallas av vägande skäl, exempelvis bränsleekonomiska sådana. Därvidlag har dock arbetsrådet redan genom bestämmelserna i 5 § 4 mom. av nuvarande lag, som motsvaras av 5 § 5 och 6 mom. i arbetsrådets här framlagda förslag, haft befogenhet att tillgodose industriens intressen.

De ändringsförslag till arbetstidslagens 1 och 4 §§, som här ovan framlagts, sakna motsvarighet i socialstyrelsens förslag, där de tidigare bestämmelserna bibehållits oförändrade.

5 §.

I arbetsrådets förslag har införts ett nytt 4 mom., som till avfattning och syfte motsvarar 10 § 2 mom. i förslaget till arbetarskyddslag. Det synes arbetsrådet sannolikt, att vid en arbetstidsreglering för här ifrågavarande personal i hotell, restauranger och kaféer hänsyn måste tagas till synnerligen växlande, av lokala förhållanden, företagens storlek m. m. beroende omständigheter. Det lärers då möta svårigheter att fastslå generella bestämmelser, varför regleringen av arbetstiden måste genomföras från fall till fall. På denna grund torde det vara lämpligare att regleringen åvägabringas av arbetsrådet än av Kungl. Maj:t.

6 § 2 mom.

Denna nya bestämmelse har föreslagits i överensstämmelse med 13 § 2 mom. i socialstyrelsens förslag. Arbetsrådet har dock ansett sig böra föreslå en formell anslutning till ordalagen i 1 mom. Utöver den motivering, som socialstyrelsen förebrott, må blott framhållas, att det hittills icke låtit sig göra att för skeppsvarvens vidkommande draga någon skiljelinje emellan nuvarande arbetstidslags 6 § samt dess 7 § 2 och 3 mom.

7 § 1 mom.

Den föreslagna nya formuleringen har tagits från 14 § 1 mom. i socialstyrelsens förslag. Den står i full överensstämmelse med arbetsrådets tolkning av lagrummet i dess hittillsvarande lydelse och synes väl ägnad att undanröjda de missuppfattningar, som tidigare förekommit på vissa arbetsplatser.

7 § 2 mom.

Enligt 5 § tredje stycket av 1919 års lag ägde arbetsrådet att för visst arbete medgiva allenast sådan begränsning av arbetstiden, att denna sammanlagt för en tidrymd av högst fyra veckor icke bleve längre, än att den motsvarade 48 timmar i veckan. Dylika medgivanden lämnades i mycket stor omfattning (1,388 beslut rörande c:a 31,500 arbetare under tiden 1 november 1919—28 februari 1921), samt äga allt fortfarande gällande kraft i fråga om bland annat reparations- och transportarbeten vid flertalet industriföretag av någon betydelse.

Vid 1921 års lagrevision medgavs arbetsrådet rätt att enligt motsvarande lagrum bestämma sammanlagda arbetstiden för annan tidrymd än högst fyra veckor. Det visade sig dock, att bestämmelsen av år 1919 redan fått hävd för sig, varför arbetsrådet i enlighet med från arbetsgivarna inkomna framställningar även sedermera i flertalet av sina beslut funnit lämpligt att bibehålla fyraveckorsperioden. Antalet dylika beslut har under de fyra sista åren utgjort c:a 50, berörande c:a 2,300 arbetare.

Den sålunda vid flertalet medgivanden enligt lagens 5 § angivna tidsperioden om fyra veckor och den i 7 § för övertidsarbete gällande tidsperioden om en kalendermånad täcka icke varandra. Följden härav är, att arbetsgivarna sakna möjlighet att avgöra, huruvida bestämmelserna i 7 § riktigt tillämpas vid de talrika tillfällen, då medgivanden lämnats enligt ifrågavarande mom. av 5 §. Att yrkesinspektionens tillsyn över lagens efterlevnad i dessa fall hittills varit en ren fiktion, är också påtagligt.

Socialstyrelsen har genom 14 § 4 mom. i förslaget till arbetarskyddslag sökt råda bot för detta missförhållande. Arbetsrådet finner emellertid socialstyrelsens förslag vara ur praktisk synpunkt mindre tillfredsställande. Det skulle

nämligen påkalla särskilda ansökningar och beslut i fråga om envar av de mer än ettusen arbetsgivare, som tidigare erhållit medgivande enligt här avsedd del av 5 §. Jämväl beträffande arbetare, för vilka icke medgivits här ifrågasvarande undantag, torde med hänsyn till att arbetstiden i samband med avlöningen ofta bokföres per vecka, den nu föreslagna tidsperioder medföra vissa fördelar.

Arbetsrådet föreslår därför, att tidsperioderna för övertidsberäkningen i 7 § 2 mom. ändras till fyra veckor. Därmed vinnes utan vidare åtgärd den önskvärda överensstämmelsen med 5 §. Övertidsgränsen 50 timmar för kalendermånad motsvaras närmast av 48 timmar eller något därunder för fyra veckor. Arbetsrådet föreslår ny tidsbegränsning i enlighet därmed.

I detta sammanhang anser sig arbetsrådet böra erinra om motsvarande lagbestämmelser och lagtillämpning i Finland. I detta land hava ävenledes tidsperioder om fyra veckor införts i stadganden om arbetstiden vid vissa arbeten av samma art, som avses i den svenska arbetstidslagens 5 § 1 mom. samt i bestämmelserna om övertid. Vid den enligt yrkesinspektionens anvisningar genomförda praktiska tillämpningen av lagen uppdelas kalenderåret i med årets ingång begynnande fyraveckorsperioder, motsvarande de i lagen angivna. Då ny arbetare anställs, räknas för honom särskilda fyraveckorsperioder från anställningsdagens början till årets utgång, varefter han ingår i den för företaget i dess helhet gällande periodindelningen. En dylik anordning torde i hög grad underlätta såväl en riktig lagtillämpning som yrkesinspektionens kontrollarbete.

7 § 3 mom.

Socialstyrelsen har i sin motivering till 14 § 3 mom. av förslaget till arbetarskyddslag framhållit, att ett företag i vissa fall kan göra gällande ett legitimt behov av övertid enligt arbetstidslagens 7 § 3 mom., redan innan övertidsmöjligheterna enligt 2 mom. blivit uttömda. Arbetsrådet vitsordar det berättigade i detta uttalande, som grundats på arbetsrådets erfarenhet av förhållandena vid säsongarbetet inom vissa industrier. Däremot kan arbetsrådet icke dela socialstyrelsens uppfattning, att det hinder för tillgodoseendet av nyssnämnda legitima behov, som lagens hittillsvarande avfattning av arbetsrådets flertal — däri inbegripna representanterna för både arbetsgivare och arbetare — ansetts utgöra, lämpligen skulle kunna avlägsnas blott genom att vid den nya lagens förberedande en ny tolkning av den oförändrade lagtexten framföres. Arbetsrådet anser, att den enligt rådets mening önskvärda utvidgningen av rådets befogenhet på denna punkt uttryckligen bör angivas i lagtexten.

Arbetsrådet föreslår vidare, att den i förevarande moment hittills stadgade begränsningen av övertiden till 30 timmar för kalendermånad icke måtte upptagas i den nya lagen. Fastställandet av viss begränsning av övertiden under kortare tidsperioder skulle sålunda ankomma på arbetsrådet och ske från fall till fall. Å ena sidan skulle därvid vinnas ökad möjlighet för anpassning efter industriens behov vid de visserligen rätt sällsynta tillfällen, då oförutsedda förhållanden påkalla utsträckt arbetstid under slutet av året, sedan övertiden enligt mom. 2 tillfullo utnyttjats. Å andra sidan skulle undvikas, att vad som ursprungligen fastställts som maximal övertid småningom vinner hävd som normal sådan.

10 § 7 mom.

De av arbetsrådet föreslagna ändringarna i lagens 5 § påkalla en mindre formell ändring av 10 § 7 mom. Beträffande detta lagrum finner sig arbetsrådet i övrigt böra med särskilt eftertryck betona betydelsen av stadgandet, att vederbörande arbetsgivare och arbetare skola beredas tillfälle att yttra sig i

förekommande ärenden samt att samråd skall sökas med representanter för arbetsgivare och arbetare inom det verksamhetsområde, som är i fråga. Den praxis för ärendenas kommunicering, som arbetsrådet på grundval av detta stadgande genomfört, har utan tvivel i väsentlig mån givit parterna i arbetstidsärenden den berättigade uppfattningen, att alla legitima intressen vid ärendenas behandling komma till sin rätt. Stadgandet i fråga har sålunda bidragit till att åt arbetsrådets beslut giva den auktoritet, som enligt enstämmiga vitsord från skilda håll tillerkännes dem. Detta förtjänar att beaktas, när socialstyrelsen i sitt förslag till arbetarskyddslag icke upptagit något motsvarande stadgande. Arbetsrådet har icke förbisett, att socialstyrelsen därvid kan hava funnit svårigheter av formell art föreligga samt att styrelsen möjligen ansett det självfallet att ett med arbetsrådets praxis analogt förfaringssätt alltjämt borde följas utan uttrycklig föreskrift därom.

Promulgationsbestämmelserna.

Den ändrade formuleringen har betingats av arbetsrådets redan angivna uppfattning, att den lagstadgade arbetstidsbegränsningen numera bör göras definitiv.

I arbetsrådets härovan framförda förslag saknas bestämmelser motsvarande 15—18 §§ i socialstyrelsens förslag till arbetarskyddslag.

Genom den förändring av arbetstidslagens 4 § andra stycket, som arbetsrådet förordat, vinnes en garanti emot vissa missbruk, som socialstyrelsen funnit påkalla bestämmelserna i nyssnämnda 15 §. Andra dylika missbruk av sådan art och omfattning, att de motivera särskilda skyddsåtgärder enligt 15 §, hava hittills icke kommit till arbetsrådets kännedom.

Föreskrifterna i 16—18 §§ beröra förhållanden, som åtminstone för närvarande höra närmare samman med arbetarskyddslagens än med arbetstidslagens handhavande och syftemål, ehuru de måhända av formella skäl upptagits bland arbetstidsbestämmelserna i socialstyrelsens förslag.

På grund av vad sålunda anförts har arbetsrådet, utan att vidare ingå på bedömande av sagda 15—18 §§, ansett sig icke böra upptaga motsvarande bestämmelser i sitt förslag till ny arbetstidslag.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknad Bosæus, deltagit ledamöterna Nordin, Almström, t. f. ledamoten Larson samt ledamöterna Holmström och Tholin.

I anledning av yppade skiljaktiga meningar bifogas utdrag av det vid frågans behandling förda protokollet.

Underdånigst

Stockholm den 23 november 1925.

Bil. B.

*Utdrag ur protokoll, hållet vid sammanträde med
Arbetsrådet den 23 november 1925.*

§ 1.

Herr Bosæus föredrog Kungl. Maj:ts remiss den 20 november 1925, varigenom Arbetsrådet anbefallts att skyndsamt avgiva utlåtande över socialstyrelsens den 2 november 1925 avgivna betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd i den del detsamma upptog bestämmelser, som vore avsedda att ersätta den nu gällande lagen om arbetstidens begränsning. Härefter beslöts avgiva underdånigt utlåtande av det innehåll registraturet utvisar.

Reservation mot beslutet anmäldes dels av herrar Almström och Larson, dels av herrar Holmström och Tholin.

Herrar Almström och Larson anförde:

»Enligt nu gällande lag äro från lagens tillämpning undantagna företag, i vilka i regel användas flera än fyra arbetare. Enligt det föreliggande förslaget skall lagen — med angivna undantag — vara gällande för varje rörelse eller arbetsföretag oavsett arbetarantalet. Sålunda skulle under lagen komma även det mindre hantverket samt mindre byggnadsföretag, som icke tillhöra jordbruket, vilket torde medföra praktiska svårigheter. Det kan t. ex. tänkas, att en egnahemsbyggare, som sysselsätter mindre än 5 arbetare, själv är arbetare eller tjänsteman och på den grund är förhindrad att övervaka arbetets utförande, om de av honom anställda byggnadsarbetarna skola vara underkastade lagens bestämmelser. Härigenom försvåras givetvis arbetets utförande, varjämte byggnadsarbetet, som ju företrädesvis bör utföras på sommaren, förönsas. Vi anse därför, att bestämmelserna i 1 § 1:sta stycket av nu gällande lag böra bibehållas i oförändrad lydelse.

Med avseende vidare å lagens tillämpningsområde har hittills gällt, att endast sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, varit undantaget, varemot samma företags köks- m. fl. biträden omfattats av lagen. Likaså har arbete, som åligger biträde i handelsbod, varit undantaget. På grund av de svårigheter, som föreligga för lagens tillämpning å här berörda verksamhetsområden, anse vi, att allt arbete i hotell-, restaurang- eller kaféörelse samt handeln bör undantagas från lagens tillämpning.

I 4 § andra stycket av lagförslaget ha orden »i och för skiftväxling» tilllagts. Enär härigenom omöjliggöres regelbundet skiftarbete i två skift om t. ex. 8 timmar dygnet runt, yrka vi att lagen i denna del må bibehållas i oförändrat skick.

Under åberopande av förut från arbetsgivarsidan anförda skäl, varvid vi särskilt hänvisa till den av herrar von Sydow och Wijkander avgivna reservationen till Kungl. Socialstyrelsens betänkande med förslag till reviderad lag

om arbetstidens begränsning den 9 april 1921 få vi därjämte hemställa, att i lagen införes bestämmelse om rätt för arbetsgivare att vid s. k. helkontinuerlig drift använda en arbetstid, som i medeltal icke överstiger 56 timmar i veckan. Vi åberopa i detta fall även bestämmelsen i 4 § av Washington-konventionen om arbetstidens begränsning.

Jämlikt 6 § 2 mom. i lagförslaget skall från rätt till utnyttjande av här omnämnda »nödfallsarbete» undantagas sådana företag, som yrkesmässigt bedriva verksamhet för avhjälpande av skador. Då förenämnda bestämmelse icke förefaller förenlig med rättvisa och ändamålsenlighet, anse vi, att densamma bör utgå.

Den av arbetsrådet föreslagna omformuleringen av bestämmelserna i 7 § 2 mom. av nu gällande lag, varigenom den övertid, som arbetsgivaren utan tillstånd av arbetsrådet har rätt att uttaga, angives till viss tid under loppet av 4 veckor i stället för per kalendermånad, anse vi vara välbetänkt och praktisk. Härigenom möjliggöres även för arbetsrådet att i vissa fall godkänna avlöningskort som övertidsjournal, varjämte kontrollen av övertiden underlättas för såväl myndigheter som arbetsgivare och arbetare. Ifrågasätts kan dock, huruvida icke bestämmelsen kunde göras ändå smidigare genom att arbetsrådet hade rätt att medgiva, att övertiden i vissa fall beräknades för viss kortare tidrymd eller pr kalendermånad.

Vad beträffar den övertid, som arbetsgivaren har rätt att utnyttja utan särskilt tillstånd av arbetsrådet, har från industriens sida framkommit klagomål över att densamma vore alltför knapp. Då dessa klagomål synas oss fullt befogade, föreslå vi, att antalet timmar per år måtte utökas från 200 till 250.

Utgående från att det på grund av de politiska förhållandena torde vara osannolikt, att lagen helt och hållet upphäves, vilket vore önskvärt, få vi framhålla, att lagen enligt vår mening icke bör göras definitiv. Vi få härvid hänvisa till socialstyrelsens motivering till sitt betänkande angående reviderad lag om arbetarskydd den 2 november 1925, däri styrelsen bland annat säger, att den av socialstyrelsen och kommerskollegium verkställda utredningen rörande arbetstidslagstiftningens verkningar inom landet icke »givit någon exakt och fullt tillförlitlig upplysning om berörda verkningar». Utredningens huvudsakliga resultat torde bland annat visa, att arbetstidslagstiftningens genomförande obestriddligen förorsakat avsevärd ökning av produktionskostnaderna. Styrelsen säger också själv, att det icke kan bestridas, att ovan berörda ovissa resultat av den verkställda utredningen skäligen kunna synas tala för ett fortsatt provisorium samt fortsätter: 'Även med hänsyn till ställningen på den internationella arbetstidsregleringens område, där ju det stora flertalet stater fortfarande står avvaktande i förhållande till Washington-konventionen på området, kan det förefalla, som man hade anledning förorda ett dylikt provisorium.'

Med åberopande av här anförda skäl anse vi sålunda, att lagen fortfarande bör bibehålla sin provisoriska karaktär.»

Herrar Holmström och Tholin anförde:

»I 1921 års arbetstidslag fanns under 1 § b en bestämmelse, att från lagens tillämpning skulle undantagas arbete, som utfördes av medlem av arbetsgivarens familj. Vid revisionen år 1923 borttogs denna bestämmelse och i stället stadgades i 2 § av lagen, att såsom arbetare skulle vid tillämpningen av lagen ej räknas medlem av arbetsgivarens familj.

Då genom ifrågavarande överflyttning undantagandet av arbetet i fråga erhållit en helt annan karaktär än från början avsetts, anse vi, att bestämmelsen bör återflyttas till 1 § och där upptagas i sin ursprungliga lydelse.

Vidare anse vi, att från lagens tillämpning icke böra undantagas upptagning av torv samt tillverkning av brännertorv och torvströ [1 § f) i förslaget], ej

heller arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik [1 § i) i förslaget].

Förstnämnda arbete är enligt vår mening huvudsakligen av så industriell karaktär, att detsamma icke bör undantagas. Vad sistnämnda arbete åter beträffar torde med hänsyn till det ansträngande och ytterst ansvarsfulla arbete, denna personal har att utföra, verkligt behov av en lagbestämd reglering av arbetstiden för personalen i fråga förefinnas.

Den i lagförslaget under 5 § 4 mom. nu införda bestämmelsen, att där tillämpningen av 4 § å annat arbete i hotell-, restaurang- eller kaféörelse än sådant, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, prövades medföra synnerliga svårigheter, arbetsrådet skulle äga medgiva annan begränsning av tiden för användande därtill, kunna vi icke godtaga. Vi anse, att de möjligheter, arbetstidslagen lämnar till utsträckning i fall av behov av arbetstiden för här ifrågavarande personal, äro tillfyllest, varför någon särskild bestämmelse icke är erforderlig.

Slutligen få vi reservera oss mot arbetsrådets förslag beträffande övertiden (7 § 2 mom.), som enligt vår mening medför en utökning av nu medgiven övertid per månad. Vi anse, att arbetsgivarna böra medgivas rätt att uttaga högst 40 timmars övertid på fyra veckor, dock högst 200 timmar per kalenderår. Arbetsgivaren kan härigenom, då brådskande arbeten föreligga, under de fem första arbetsdagarna i veckan utöka arbetstiden med 2 timmar per dygn under närmare fem månader av året. Denna övertid torde jämväl vara tillräcklig för att möta krav på ökad arbetstid vid säsongarbete.

Arbetsrådets förslag om upphävande av begränsningen per månad för den övertid, som arbetsrådet därutöver kan medgiva (7 § 3 mom.), kunna vi icke biträda. Ej heller har behov av så lång övertid som 150 timmar per år utöver i 2 mom. medgivna övertid visat sig erforderlig. Vi föreslå därför, att den övertid, arbetsrådet bemyndigas medgiva, måtte fastställas till högst 28 timmar på fyra veckor, dock högst 120 timmar per kalenderår.»

Bil. C.

Kommerskollegii yttrande över arbetstidsbestämmelserna i socialstyrelsens förslag till reviderad lag om arbetarskydd.

Stockholm den 27 november 1925.

Genom remiss den 20 november 1925 har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att snarast möjligt och senast den 1 nästinstundande december avgiva yttrande över ett remissen bifogat, av socialstyrelsen den 2 november 1925 avgivet betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd, i de delar som avse att ersätta gällande lag om arbetstidens begränsning.

Kollegium vill då till en början hänvisa till resultatet av den specialundersökning rörande den industriella produktionens utveckling efter arbetstidslagens tillkomst, som, i enlighet med av Kungl. Maj:t den 8 april 1925 meddelat uppdrag, verkstälts inom kollegium och till Kungl. Maj:t (Handelsdepartementet) överlämnats med skrivelse den 12 november 1925.

Nämnda undersökning utgjorde en del av det utredningsarbete, som jämlikt Kungl. Maj:ts omförmälda beslut uppdragits åt kommerskollegium och socialstyrelsen att utföra i enlighet med plan, vilken närmare utvecklats och motiverats i socialstyrelsens efter samråd med kommerskollegium avlätna skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 mars 1925. I överensstämmelse därmed har undersökningen i huvudsak inriktats på ett belysande av produktionens utveckling efter arbetstidslagens tillkomst vid ett begränsat antal representativa företag inom skilda industrigrenar, företrädesvis sådana, för vilka lagen medfört mera betydande nedsättning av arbetstiden. De industrigrenar, vilka undersökningen omfattat, hava varit järnindustrien, cement-, tegel-, pappersmasse- och pappers-, socker-, margarin-, textil- (bomulls-, jute-, ylle- och trikåfabriker) gummivaru-, konstgödnings- och tändsticksindustrierna, varjämte vissa upplysningar inhämtats rörande sågverksindustrien.

Vidare har, enligt jämväl av Kungl. Maj:t givet uppdrag, en särskild utredning utförts rörande verkningarna av den s. k. bagerilagen å produktionsförhållandena inom bagerihanteringen, varvid av naturliga skäl även arbetstidslagens verkningar kommit i betraktande. Denna specialutredning har enligt inom kollegium uppgjord plan och av kollegium givna direktiv utförts av civilingenjör Hj. Heimbürger. Redogörelse för resultatet av densamma har överlämnats till Kungl. Maj:t (Handelsdepartementet) med kollegii skrivelse den 10 november 1925.

Såsom sammanfattande omdöme rörande resultatet av förstnämnda inom kollegium verkställda utredning torde kunna sägas, att densamma i det stora hela visar bilden av en energisk och målmedveten strävan från industriens sida till anpassning efter de ändrade produktionsförhållanden, som inträtt genom arbetstidens minskning till följd av arbetstidslagens tillämpning. Verkningarna härav i form av minskad produktion per år och arbetare hava sålunda i ett flertal fall kunnat kompenseras genom tekniska förbättringar, bättre utnyttjande av arbetstiden m. m., varigenom en produktionsökning per effektiv arbetstimme

möjliggjorts av den betydenhet, att den helt eller delvis motvägt eller i vissa fall t. o. m. mer än uppvägt arbetstidens förkortning.

Å andra sidan visar utredningen vid en hel del företag inom olika industri-grenar, vilka av skilda anledningar icke eller endast i ringa omfattning varit i tillfälle genomföra sådana tekniska förbättringar, en större eller mindre, i vissa fall ganska betydande nedgång, per arbetare och år eller månad räknat, av produktionsresultatet.

Utredningsresultatet rörande bagerihanteringen ger vid handen, att verkningarna av arbetstidsbegränsningen genom 8-timmarlagen i och för sig äro av mindre framträdande betydelse i jämförelse med dem, som härröra från den speciella lagstiftningen rörande begränsning av nattarbete i bagerier, och dessutom svåriligen kunna helt särskiljas från dessa. Kollegium saknar därför anledning att i detta sammanhang närmare ingå på ett bedömande av resultaten av denna sistnämnda utredning.

I sitt den 20 november 1922 avgivna yttrande över då föreliggande förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning anförde kollegium beträffande resultatet av den då inom kollegium verkställda undersökningen rörande arbetstidslagens verkningar bland annat följande:

»Undersökningen lämnar upplysningar av bestående och stort intresse därutinnan, att av densamma slutsatser kunna dragas beträffande skilda industrigrenars större eller mindre känslighet i kostnadshänseende för verkningarna av en arbetstidsförkortning. De härvid avgörande faktorerna äro företrädesvis: dels graden av arbetstidens förkortning, dels arbetskostnadens betydenhet i förhållande till övriga produktionskostnader, dels betydenheten av använda arbetsmaterialier härstammande från industri, som påverkats av lagen, dels ock räntekostnaden för det i anläggningarna bundna kapitalet — — — — —.

Man synes — — — — — äga fog för antagandet, att de verkningar av lagen, som framgått av undersökningen, alltjämt i viss utsträckning äro för handen, det vill säga, att den beräknade kostnadsökningen genom lagen, procentuellt sett, fortfarande äger bestånd, där ej antingen arbetslönerna reducerats i den grad, att lönekompensationen för arbetstidens förkortning helt eller delvis bortfallit, eller den av lagen försakade produktionsminskningen kunnat utjämnas genom ökning av personalen eller annorledes.

Härvid är att märka, att en ökning av den individuella arbetseffekten per arbetstimme, i den mån densamma ej är beroende på effektivare utnyttjande av arbetstiden eller eljest ökad arbetsintensitet, i regel torde erfordra ökat kapitalutlägg, vars inverkan å produktionskostnaden endast i varje särskilt fall kan bli föremål för närmare undersökning. — — — — —

De svårigheter, som kunna möta i fråga om neutralisering, på sätt ovan antytts, av 8-timmarlagens produktionsbegränsande verkningar, kunna påtagligen vara av i huvudsak tvenne olika slag, nämligen antingen bristande tillgång på erforderlig ökad arbetskraft eller svårighet att anskaffa för ökade anläggningar erforderligt kapital. I vissa fall komma dessa svårigheter uppenbarligen att sammanfalla, nämligen då det gäller frågan om beredande av bostadslägenheter för den erforderliga ökade personalen — — — — —. Vad de *tekniska framstegen* beträffar torde böra framhållas, att deras verkningar åtminstone i viss mån ligga på sidan av frågan om arbetstidsbegränsningen, nämligen i vad angår industriens *konkurrensförmåga*. Nämnda framsteg måste nämligen, i stort sett, betraktas såsom internationella landvinningar på teknikens område och såsom sådana i längden utan direkt inverkan på det enskilda landets ställning i konkurrens-hänseende.»

Enligt kollegii uppfattning äga de åberopade uttalandena allt fortfarande sin fulla giltighet. De bekräftas även i tillämpliga delar av den senast verkställda undersökningens resultat. Såsom redan antytts och av skäl, som närmare

utvecklats i socialstyrelsens ovanberörda skrivelse den 21 mars 1925, har emellertid denna undersökning för kollegii vidkommande i huvudsak begränsats till det *kvantitativa* produktionsresultatet per anställda arbetare räknat och lämnat åsido den ekonomiska beräkningen rörande produktionskostnaderna, som i realiteten påverkas av alltför betydande andra faktorer, svåra att uppskatta eller borteliminera, såsom konjunkurläge m. m., för att möjliggöra en jämförelse av värde emellan perioder med längre mellanliggande tidsintervall.

Det har redan framhållits, att vid de undersökta företagen ett kompenserande av arbetstidslagens produktionsbegränsande verkningar genom tekniska förbättringar kunnat genomföras i ett flertal fall och i ganska betydande utsträckning. I vad mån impulsen till sådana förbättringar kan sägas härröra från 8-timmarslagen, torde i regel undandraga sig ett säkert bedömande. Normalt befinner sig ju varje industri under ständig utveckling i tekniskt hänseende; stillestånd är liktydigt med tillbakagång och kan i längden betyda undergång. Med undantag för sådana industrier, som i ett eller annat hänseende intaga monopolställning, blir det härvidlag ytterst ändringarna i konkurrensförmågan gentemot utlandet, som få en avgörande betydelse.

Att verkningarna av 8-timmarslagen i realiteten bidragit till ett försvårande av viktiga industriernas — såsom exempelvis järnindustriens — ställning i konkurrensförhållande mot utlandet, torde få anses otvivelaktigt. Detta förhållande har accentuerats därav, att inom andra, konkurrerande industriländer, särskilt Tyskland, mindre rigorösa bestämmelser rörande arbetstiden tillämpats, varjämte kompensation i avlöningsförhållande för minskad arbetstid ofta nog ej kunnat av arbetarparten genomdrivas i samma utsträckning som i vårt land, där, såsom framgår av socialstyrelsens jämförande utredning rörande den genomsnittliga lönenivån och levnadskostnadsindex, en avsevärd överkompensation ägt rum.

Av den utredning om tillämpningen av 8-timmarsdagen i ett flertal viktigare industriländer, som efter Kungl. Maj:ts uppdrag verkställdes av sekreteraren och ledamoten i arbetsrådet J. Nordin, synes framgå — såsom jämväl framhålls av reservanten inom socialstyrelsen, byråchefen Bergsten — att i dessa länder en viss tendens föreligger till utökningen av arbetstiden samt särskilt att tillämpningen av 48-timmarsveckan i åtskilliga av de länder, där densamma genomförts, måste betecknas såsom mindre rigorös än i Sverige. Sålunda visar resultatet av en genom Verband der Fabrikarbeiter Deutschlands i juli 1924 verkställd undersökning rörande arbetstiden inom fabriksindustrien, vilken undersökning omfattade 4,360 företag och cirka 481,000 arbetare, att 45.5 % av hela antalet sysselsatta arbetare hade en arbetstid överstigande 48 timmar per vecka, därav 15.9 % av över 54 timmar. Vidare torde böra särskilt beaktas, att Danmark, England och Förenta staterna över huvud taget ännu ej infört någon lagstiftning rörande arbetstidsbegränsning.

Under dessa förhållanden synes det kollegium i likhet med förutnämnda reservant, som om försiktigheten bjöde att ej genom bindande av den svenska industriens och de svenska arbetarnas rörelsefrihet i produktionsförhållande genom en *definitiv* lagstiftning av en i jämförelse med utlandets mera snäv gestaltning äventyra konkurrensförmågan och därmed även den allmänna ekonomiska nivån och levnadsstandarden för folkets flertal.

Då vidare en uppmjukning av arbetstidslagen i en omfattning, som skulle möjliggöra en lika långt gående anpassning efter rådande ekonomiska och konkurrensförhållanden, som exempelvis Tysklands, Belgiens, Frankrikes eller Schweiz' knappast läser kunna eller böra nu ifrågasättas, synes det kollegium, som om talande skäl föreläge för ett fortsatt provisorium genom en ytterligare förlängning av arbetstidslagen med bibehållande i huvudsak av dess nuvarande omfattning, för en period av ytterligare 3 år eller till den 1 januari 1930.

Huruvida tidpunkten då kan vara inne att fastställa en mera permanent lagstiftning, därom torde arbetstidsfrågans mera definitiva ordnande utomlands samt den framtida internationellt-ekonomiska utvecklingen i övrigt böra följa utslaget.

I sitt ovanberörda yttrande den 20 november 1922 framhöll kollegium å andra sidan, hurusom gentemot de ekonomiska konsekvenserna av arbetstidsbegränsningen givetvis stode de sociala fördelar, som vunnits för arbetsskassen i form av ökade tillfällen till hemliv, självbildning, rekreation och omväxlande sysselsättning, ävensom i mindre uppslitande arbetssätt m. m. Vidare framhölls, att det måste anses såsom ett viktigt samhälleligt intresse, att stora befolkningsgrupper i och för sig berättigade strävanden efter förbättrade sociala villkor, i den mån det vore förenligt med sund samhällelig ekonomi, vunne statsmakternas stöd.

Att de sociala verkningarna av 8-timmarslagen för därav berörda befolkningsgrupper måste anses innebära en betydande landvinning, läser numera vara ganska allmänt erkänt. I vad mån denna landvinning kan försvaras och bibehållas eller till och med vidgas, läser i själva verket vara helt beroende av internationellt-ekonomiska faktorer och konkurrensförhållanden. Speciellt torde man härvid ha att räkna med och befara verkningarna av konkurrensen med det nationella tvångsarbete, som genom resp. skadeståndsbetalningar pålagts den tyska industrien och det tyska folkhushållet.

Under dessa förhållanden synes det kollegium ävenledes, som om anledning alltjämt skulle föreligga att genom beredande av möjlighet för vissa jämkningar i lagens tillämpning beträffande särskilda arbetsområden och mindre grupper av anställda, men utan rubbning av lagens huvudsyfte eller dess karaktär av social skyddslagstiftning, underlätta dess vidmakthållande i huvudsakligen nuvarande omfattning.

Det viktigaste område inom den egentliga storindustrien, som härvid torde böra beaktas, rör arbetstiden vid kontinuerlig drift med tre skiftlag. Då drifts-avbrott under söndagsdygn i dylika fall kan vara förenat med avsevärd olägenhet för verksamhetens ändamålsenliga och ekonomiska bedrivande och insättande av extra skiftlag kan möta andra svårigheter, ansluter sig kollegium till det av reservanten Bergsten framförda yrkandet i denna punkt. Härigenom torde även en närmare anslutning till det i utlandet i allmänhet tillämpade arbetssättet i motsvarande fall kunna underlättas.

Även beträffande lättandet av formerna för medgivande av undantag för säsongarbete samt för övertidsarbete ansluter sig kollegium till vad byråchefen Bergsten i sin reservation anført. Kollegium åberopar i övrigt i dessa avseenden den ståndpunkt, kollegium i sitt berörda utlåtande den 20 november 1922 intagit.

Vad angår personalen i hotell-, restaurang- och kaféörelse framhölls i samma utlåtande, hurusom den i lagförslaget — liksom även i socialstyrelsens nu framlagda, modifierade förslag — uppdragna skillnaden mellan det *direkta* och det *medelbara* betjänaandet av allmänheten i realiteten och ur synpunkten av allmänhetens och samfärdselns intressen synes omotiverad och dessutom ofta torde vara svår att tillämpa. Då den nu föreliggande, på föranstaltande av socialstyrelsen verkställda utredningen synes väsentligen bestyrka detta uttalande, finner kollegium lämpligast, att nämnda personal helt undantages från lagens tillämpningsområde.

Ett liknande förhållande gäller i fråga om handelsarbetarna, varvid tillkommer svårigheten att uppdraga en bestämd gräns mellan »biträde» och »arbetare». Kollegium finner därför fortfarande anledning föreligga till undantagande av denna kategori av anställda.

Kommerskollegium, som ansett sig böra inskränka sig till ovan anförda principer

cipiella uttalanden utan att närmare ingå på någon precisering av desamma i form av lagförslag, hemställer, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och förelägga riksdagen förslag till förlängd provisorisk lag om arbetstidens begränsning, i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande lag av den 22 juni 1923 och avsedd att äga giltighet till och med den 31 december 1929, samt att vid utarbetandet av detta lagförslag de av kollegium ovan anförda särskilda synpunkterna måtte vinna beaktande.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 januari 1926.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet SVEDELIUS,
regeringsrådet PALMGREN,
justitierådet CHRISTIANSSON,
justitierådet HÖGSTEDT.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 18 december 1925, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om arbetstidens begränsning*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen i socialstyrelsen Johan Arthur Erhard Molin.

I anledning av förslaget yttrade *lagrådet*:

Lagfäst begränsning av arbetstiden har här i landet numera förefunnits i sex år, och man torde kunna utgå ifrån, att sådan begränsning kommer att upprätthållas även efter innevarande års utgång, då giltighetstiden för den nu i ämnet gällande lagstiftningen utlöper. Den första fråga av aktuellt intresse, som med avseende å det remitterade förslaget framställer sig till besvarande, är därför, huruvida lagstiftningen skall bibehållas vid sin hittillsvarande provisoriska karaktär med giltighet endast för visst antal år eller, såsom förslaget innebär, erhålla definitiv giltighet.

En anordning med provisorisk lagstiftning bör uppenbarligen endast undantagsvis ifrågakomma och måste vara betingad av särskilda skäl. Frånsett sådana fall, då behovet av viss lagstiftning är tillfälligt, bör denna utväg anlitas allenast då på grund av föreliggande ovissa omständigheter de blivande verkningarna av en ifrågasatt lagstiftning, vars snara införande ur en viss synpunkt synes önskvärt, icke låta sig med sådan säkerhet överblickas, att man anser sig kunna omedelbart skrida till definitiv utformning av bestämmelser i ämnet utan vill avvakta någon tids erfarenhet för att sedermera med ledning av denna, om lagen finnes böra bibehållas, däri vidtagna erforderliga ändringar och tillägg.

Dylik karaktär av försökslagstiftning har hittills tillkommit lagstiftningen å det område, varom nu är fråga. Och därvid har det varit icke allenast ovissheten om lagens direkta inverkan å landets näringsliv utan även och icke minst hänsynen till den ovissa ställningen i fråga om arbetstidsregleringen i andra

länder, som ansetts böra föranleda en allenast för viss tid gällande lagstiftning. Av socialstyrelsen hava vid olika tillfällen, senast under år 1925, verkställts undersökningar rörande arbetstidslagstiftningens verkningar. Beträffande resultatet av dessa undersökningar, även såvitt angår den senast företagna, har socialstyrelsen själv framhållit, att tillförlitlig utredning i omförmälda hänseende icke genom desamma vunnits. Då härtill kommer, att, såsom av styrelsen jämväl framhållits, det stora flertalet utländska stater fortfarande står avvaktande i förhållande till Washington-konventionen angående begränsning av arbetstiden i industriella företag, vill det synas lagrådet som om med tillämpning av ovannämnda lagstiftningsprincip starka skäl tala för att, på sätt kommerskollegium samt reservanter inom socialstyrelsen och arbetsrådet förordad, låta arbetstidslagstiftningen tillsvidare bibehålla sin provisoriska karaktär i avvaktan på ytterligare erfarenhet rörande lagens verkningar samt på arbetstidsfrågans vidare utveckling i utlandet. Någon olägenhet för dem lagen avser att skydda lärar icke vållas därigenom att lagstiftningen även under nästkommande tre år bibehålles såsom provisorisk, och det skäl, socialstyrelsen framfört till stöd för lämpligheten att nu övergå till definitiv lagstiftning, synes vila å så pass osäker grund, att åt detsamma näppeligen bör mot omständigheterna i övrigt tillerkännas avgörande betydelse.

1 §.

Beträffande förevarande paragraf skiljer sig förslaget från 1923 års lag därutinnan, att de i nämnda lag från dess tillämpning gjorda undantagen för dels rörelse och företag, vari för arbetsgivares räkning i regel icke användas flera än fyra arbetare, dels arbete, som bedrivs av staten, och dels arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, vilken är upplåten för allmän trafik, icke upptagits i förslaget. En väsentlig anledning till uteslutandet av nämnda undantag har tydligen varit önskan att anpassa ifrågavarande lagstiftning till så nära överensstämmelse med Washington-konventionen, att Sveriges anslutning till nämnda konvention möjliggöres. I frågan, huruvida en sådan anslutning nu bör komma till stånd, hava olika meningar gjort sig gällande. Det lärar icke ankomma å lagrådet att i denna fråga avgiva något yttrande, och lagrådet har därför lämnat densamma helt å sido vid övervägandet, om berörda undantag böra bibehållas eller icke. Lagrådet anser sig emellertid böra i detta sammanhang framhålla, att även om ur vissa synpunkter Sveriges anslutning till en internationell konvention må befinnas önskvärd, utformningen av vår lagstiftning självfallet bör ske under hänsynstagande i främsta rummet till landets egna förhållanden; lagstiftningens anpassning efter en konvention bör komma i fråga allenast om och i den mån sådant låter förena sig med de synpunkter, som sålunda i första hand böra vara bestämmande.

För småföretagens undantagande från lagstadgad arbetstidsreglering hava vägande praktiska skäl anförts dels av vederbörande utskott vid 1919 års urtima riksdag och dels av socialstyrelsen i dess år 1921 avgivna betänkande

angående revision av ifrågavarande lagstiftning. Sedan Kungl. Maj:t vid sistnämnda års riksdag i anslutning till berörda betänkande föreslagit den utvidgning av ifrågavarande undantag, att den då gällande lokala begränsningen för detsamma skulle helt bortfalla, uttalade ock andra lagutskottet vid propositionens behandling, att utskottet funnit de av socialstyrelsen anförda skälen vara av avgörande betydelse. I stort sett torde dessa skäl fortfarande äga giltighet. Vad arbetsrådet och departementschefen nu i själva sakfrågan anført till stöd för undantagets borttagande synes icke utgöra tillräcklig anledning att låta detsamma utgå. Av departementschefen har framhållits, att antalet i småföretag sysselsatta arbetare beräknats till allenast omkring 31,000 samt att vid sådant förhållande och då åtskilliga tusen av nämnda arbetare fått sin arbetstid reglerad genom kollektiva avtal, vilka begränsade arbetstiden till 8 timmar för dag eller 48 timmar i veckan, utmönstrandet ur lagen av ifrågavarande undantag icke kunde anses medföra avsevärda olägenheter. Härtill må emellertid erinras, att undantaget tillkommit av hänsyn till vederbörande arbetsgivare samt att av socialstyrelsens utredning framgår, att enbart de arbetsgivare inom industri och hantverk, vilka beröras av bestämmelsen, uppgå till ett så stort antal — att döma av socialstyrelsens siffror något över 11,000 — att undantaget ingalunda kan anses betydelselöst.

Vad angår undantagsbestämmelsen i fråga om arbete, som bedrivs av staten, må visserligen medgivnas det principiellt riktiga däri, att staten beträffande arbetstidens begränsning ikläder sig samma förpliktelser gentemot sina anställda, som den genom lag ålägger enskilda arbetsgivare, men härav torde icke ovillkorligen följa, att statens arbeten böra direkt inbegripas under arbetstidslagstiftningen. Det hittills gällande undantaget har motiverats därmed, att hänsynen till statsarbetets mångskiftande art krävde bestämmelser, som icke alltid kunde inpassas under allmän lag, samt att mot en anordning, enligt vilken undantag från lagens allmänna regler skulle sökas hos arbetsrådet, anmärkningar, när det gällde statens arbeten, icke syntes uteslutna. Frågan om arbetstiden vid dessa arbeten syntes därför lämpligast böra ordnas i administrativ väg. I överensstämmelse härmed har också reglering i detta hänseende ägt rum genom ett flertal under åren 1918—1923 utfärdade kungl. brev och kungörelser. Genom innehållet i dessa förordnanden kan principen om åtta timmars arbetsdag sägas vara i stort sett genomförd även för statens arbetare. En direkt tillämpning av arbetstidslagens bestämmelser beträffande arbete, som bedrivs av staten, skulle därför måhända i allmänhet icke medföra någon större saklig förändring i avseende å vad redan nu gäller. Men betydelsen av de skäl, som föranlett undantaget, kan icke härmed anses upphävd. Det synes otvivelaktigt, att Kungl. Maj:t efter vederbörandes hörande är bättre i tillfälle att bedöma, huru i allmänt och enskilt intresse förhållandena med avseende å arbetstiden vid statens arbeten lämpligen böra ordnas, än arbetsrådet, vars sammansättning närmast är avpassad för bedömning av förhållandena vid enskilda arbetsföretag. Vad nu sagts synes i alldeles särskild grad äga tillämplighet beträffande de statens arbeten, som beröra för-

svarsväsendet; det måste betecknas såsom minst sagt oegentligt, om t. ex. vid krigsfara en utsträckning av arbetstiden utöver den normala icke skulle vid ifrågavarande arbeten vara tillåten under annan förutsättning än att arbetsrådet därtill medgåve tillstånd. För övrigt bör framhållas, att när saken nu en gång är av Kungl. Maj:t i administrativ väg ordnad och systemet, såvitt känt är, fungerar till belåtenhet, det endast synes medföra onödig omgång och besvär, om genom lagstiftningen den genomförda regleringen skulle försättas ur kraft och vederbörande statsmyndigheter nödgas hänvända sig till arbetsrådet för utverkande av de undantag från lagens allmänna regler, som förhållandena vid deras respektive verk påkalla.

Lagrådet anser sig slutligen icke kunna underlåta att framhålla det enligt lagrådets uppfattning anmärkningsvärda däri, att någon utredning i form av yttranden från de statens myndigheter, vilka närmast skulle beröras av det ifrågavarande undantagets bortfallande, icke föreligger.

På grund av vad nu anförts, anser lagrådet sig böra avstyrka förslaget i denna del.

Skulle emellertid statsarbetenas inordnande under den förevarande lagens bestämmelser godkännas, bör bemärkas, att det torde behöva närmare angivas, för vilka statstjänare lagens arbetstidsbestämmelser skola gälla. Uttrycket arbetare, sammanställt med stadgandet i 2 §, vilken tydligen är avfattad med hänsyn allenast till enskilda företag utan den uppdelning av personalen i över- och underordnade av olika grader, som förekommer i statens tjänst, torde icke för alla fall lämna tillräcklig vägledning i detta avseende.

Vad till sist angår det i nuvarande lag förekommande undantaget för arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik, torde, om trafikpersonalen vid statens järnvägar fortfarande undantages från lagens tillämpning, även de enskilda järnvägarnas motsvarande personal böra på samma sätt undantagas. I fråga om detta undantag gäller för övrigt delvis detsamma som ovan anförts beträffande statens arbeten. Arbetförhållandena äro — i detta fall på överenskommelsens väg — huvudsakligen ordnade enligt grunderna för arbetstidslagen, och även här synes, såvitt utredningen giver vid handen, systemet fungera till belåtenhet. Ett förläggande av trafikpersonalen vid de enskilda järnvägarna under lagen torde därför även för dessa komma att framstå som en åtgärd av beskaffenhet att endast föranleda onödig omgång. Härtill kommer det ytterligare skäl, som av arbetsrådet till stöd för undantagets bibehållande åberopats, eller att detsammans upphävande enligt arbetsrådet meddelad uppgift skulle medföra avsevärda merkostnader för ifrågavarande järnvägar. Oaktat arbetsrådet i sammanhang härmed uttalat, att arbetsrådet under alla omständigheter ansåge denna fråga kräva en ingående utredning, har någon sådan utredning vare sig i form av yttrande från dem saken närmast angår eller annorledes icke förbragts. Departementschefen har endast utan angivande av något skäl förklarat sig anse den av arbetsrådet framhållna farhågan icke vara grundad.

Lagrådet föranledes därför att avstyrka förslaget jämväl i denna del.

I överensstämmelse med den av lagrådet i oförmälda hänseenden sålunda uttalade uppfattning anser lagrådet ifrågavarande paragraf böra i förslaget upptagas med enahanda lydelse paragrafen har i nu gällande lag.

4 §.

På sätt i remissprotokollet framhålles, hava både socialstyrelsen och arbetsrådet funnit åtgärd vara erforderlig till förekommande av en tillämpning av stadgandet i paragrafens andra stycke, som ginge utöver vad därmed vore avsett. Av vad arbetsrådet i detta avseende anført framgår, att med stöd av stadgandets ordalydelse vid skilda tillfällen skiftarbete anordnats med tolv timmars arbetstid under fyra dagar av veckan. Av tillgängliga uppgifter om arbetstidskommitténs överläggningar vid formuleringen av motsvarande bestämmelse i det ursprungliga lagförslaget hade arbetsrådet funnit uppenbart, att en tolkning sådan som den ovan antydda vid den tiden icke på något håll varit väntad och att man allenast avsett att möjliggöra sådan omläggning av arbetstiden, som påkallades av den vanligen en gång i veckan återkommande skiftväxlingen. I enlighet härmed har arbetsrådet nu föreslagit ett sådant tillägg i lagtexten, som med någon omredigering upptagits i det remitterade förslaget.

Det vill emellertid synas, som om stadgandet genom en dylik ändring skulle erhålla en mera begränsad räckvidd, än vad därmed verkligen avsetts. Arbetstidskommittén, vilken i sitt år 1919 avgivna betänkande föreslog den avfattning, stadgandet sedermera efter en mindre, av lagrådet föranledd omredigering i förtydligande syfte erhöll i 1919 års lag och därefter oförändrad bibehållit i de följande lagarna, anförde med avseende härå i sin motivering (del II s. 36): »Bland den mångfald av olika skiftsystem, som förekomma vid kontinuerlig drift, finnas även sådana, där skiften äro av olika längd. Även med begränsning av skiftens antal per vecka till 18 kan då en arbetares arbetstid den ena veckan komma att överskrida 48 timmar för att en annan vecka åter understiga detta timantal. För att möjliggöra en dylik skiftindelning, som på grund av särskilda förhållanden på vissa arbetsställen måhända kan ha skäl för sig, har kommitténs majoritet i paragrafens andra stycke ansett sig böra lämna medgivande till att vid regelbundet skiftarbete arbetstidens begränsningar få beräknas i genomsnitt för en tid av högst tre veckor — den längsta period, som praktiskt taget torde kunna behöva ifrågakomma.» I avgiven reservation framhölls av tre ledamöter i kommittén, att stadgandet kunde lämna rum för en sådan tillämpning, att arbetet under halva månaden bedreves i tolvtimmarsskift, mot det att arbetarna bleve lediga den andra hälften av månaden, vilket ur arbetarsynpunkt måste anses högst olämpligt. För att såvitt möjligt förebygga dylikt missbruk av bestämmelsen hemställde reservanterna, att tidrymden för beräkning av den genomsnittliga arbetstiden måtte begränsas till två veckor. Stadgandet antogs emellertid av 1919 års urtima riksdag i den lydelse det hade i den framlagda propositionen. Vid behandling av de senare lagförslagen hava visserligen mot stadgandets avfattning och den tillämpning detsamma i vissa fall erhållit framställtts anmärkningar, gående

ut på bland annat att därigenom möjliggjordes att under en vecka uttaga hela arbetstiden under de första fyra dagarna. Stadgandet har dock fortfarande upptagits i lagen, därvid från såväl Kungl. Maj:ts som riksdagens sida anförts, att en tillämpning sådan som den överklagade väl icke torde hava varit av lagstiftaren avsedd, men att då en dylik anordning av arbetet icke kommit till större användning och onekligen i vissa fall kunde vara till fördel för arbetarna, tillfyllestgörande skäl för en ändring av stadgandet icke ansåges föreligga.

Därest emellertid numera en lagändring anses böra vidtagas, varigenom en sådan tillämpning av stadgandet kunde förebyggas, som med skäl vore att beteckna som ett missbruk av detsamma, torde den lämpligaste utvägen vara den av socialstyrelsen anvisade eller att åt vederbörande myndighet, d. v. s. här arbetsrådet, inrymmes rätt att i fall, där vid stadgandets tillämpning arbetstiden oskäligt utsträcker, föreskriva nödig begränsning härutinnan. Detta syfte vinnes genom att, i överensstämmelse med vad socialstyrelsen föreslagit, med bibehållande av 4 §:s hittillsvarande lydelse, inrycka en hänvisning till detsamma i förslaget 8 §.

Skulle denna utväg anses icke böra anlitas, torde i allt fall viss ändring i den föreslagna lydelsen av andra stycket i 4 § böra vidtagas. Det förefaller nämligen, som om eljest stadgandet knappast skulle få någon användning. Då arbetstiden här i allt fall icke i genomsnitt får överstiga 48 timmar i veckan, kan stadgandet tydligen icke få tillämpning å företag med s. k. helkontinuerlig drift utan allenast å fall, där arbetet vilar under söndagsdygnet. Och då skiftväxling, där sådan förekommer, givetvis kan och säkerligen också plägar verkställas i samband med berörda avbrott i arbetets gång, uppstår näppeligen något behov att i och för skiftväxlingen avvika från den normala veckoarbetstiden för något av skiftlagen. Å andra sidan skulle stadgandet ej kunna tillämpas å det fall, som antyddes redan i arbetstidskommitténs betänkande, eller där arbetet bedrivs i skift av olika längd, exempelvis i tre skift om resp. 7, 8 och 9 timmar. Därvid kommer tydligen arbetstiden för varje skiftlag i tur och ordning att under en av de tre veckorna i perioden överstiga 48 timmar mot minskning i en annan. Själva skiftväxlingen medför däremot ingen rubbning i arbetstidens längd. För att ej utesluta stadgandets användning å dylikt fall hemställas i andra hand, att åt detsamma måtte givas sådan lydelse, att därigenom under angivna förutsättningar i övrigt möjliggöres ej blott förlängning av skift vid skiftväxling utan även arbetets fördelning å skift av olika längd.

7 §.

Den befogenhet, som genom det nytillkomna andra stycket i paragrafens 2 mom. lämnas arbetsgivaren att beräkna overtid för annan och kortare tidrymd än kalendermånad, har förbundits med en skyldighet för honom att i föreskriven journal eller annan i dess ställe av arbetsrådet godkänd handling på förhand göra anteckning om sin avsikt att sålunda beräkna overtiden på annat sätt än eljest är föreskrivet. Det är uppenbart, att sådan anteckning för

att kunna tjäna till kontroll måste icke blott innefatta uppgift om den tidrymd, för vilken övertid är avsedd att beräknas, utan ock angiva beräkningens utgångspunkt eller, såsom det uttryckes i remissprotokollet, kalendariskt fastlägga nämnda tidrymd. Då detta emellertid icke med erforderlig tydlighet framgår av den föreslagna lagtexten, torde ett tillägg böra ske av ungefär den lydelsen, att anteckningen skall angiva, vilken kortare tidrymd sålunda lägges till grund för beräkning av utsträckt arbetstid, ävensom den dag, från vilken samma tid börjar löpa.

Rörande tolkningen av orden »ytterligare eftergift» i 3 mom. hava olika meningar uttalats av socialstyrelsen och arbetsrådet. Departementschefen har förklarat sig dela socialstyrelsens mening om möjligheten av en friare tolkning av nämnda uttryck. Lagrådet har i anledning härav ansett sig böra göra det uttalande, att lagrådet biträder den av socialstyrelsen och departementschefen sålunda hävdade uppfattningen.

8 §.

Därest i enlighet med lagrådets hemställan föreskriften i andra stycket av 4 § bibehålles vid sin nuvarande lydelse, torde, såsom lagrådet under nämnda paragraf förordat, böra i 8 § införas det av socialstyrelsen föreslagna stadgande, varigenom vederbörande myndighet erhåller befogenhet att ingripa mot en med stöd av 4 § andra stycket utsträckt arbetstid, som kan anses oskäligen. Om 8 § ändras på sådant sätt, lär det möjligen kunna försvaras att däri intaga den bestämmelse, som innehålles i det remitterade förslaget om enahanda befogenhet för det fall att övertid enligt 7 § 1 eller 2 mom. skulle anordnas så, att arbetstiden oskäligt utsträcket, ehuru väl något behov av en dylik bestämmelse icke torde hava yppats. I motsatt fall åter synes 8 § böra utgå ur förslaget. Socialstyrelsen har visserligen anfört, att klagomål icke saknats över sådan utsträckt arbetstid, men dessa klagomål torde icke hava varit välgrundade, då, enligt vad arbetsrådet upplyst, missbruk i ifrågavarande hänseende av den art och omfattning, att de skulle motivera särskilda skyddsåtgärder, hittills icke kommit till dess kännedom.

För den händelse 8 § med större eller mindre räckvidd bibehålles, är det givetvis avsett, att överträdande av en av arbetsrådet jämlikt paragrafen meddelad föreskrift skall medföra straff. Förslagets bestämmelse om straff i hit hörande fall skulle vara att söka i 13 §, vilken stadgar böter för arbetsgivare, som använder arbetare »i strid mot vad i denna lag är stadgat». Det kan vara tveksamt, om härunder skulle falla även överträdande av en sådan föreskrift som den, varom här är fråga, särskilt som utsträckningen av arbetstiden i de avsedda fallen skulle efter bokstaven stå i överensstämmelse med lagens stadganden. I varje fall synes det under den angivna förutsättningen vara lämpligt, att åt 13 § gives en avfattning, varigenom all tvekan härom undanröjes.

Härjämte torde böra anmärkas, att ordet medgivande knappast utgör ett adekvat uttryck för den av själva lagen åt arbetsgivaren lämnade befogenheten att utsträcka arbetstiden. Begreppet medgivande lämpar sig för och användes även i lagen för arbetsrådets beslut om undantag från de i lagen för

normala fall givna stadgandena. Någon omredigering av paragrafen synes därför önskvärd.

10 §.

I den av Kungl. Maj:t år 1923 framlagda propositionen till nu gällande lag i ämnet stadgades, att arbetsrådet skulle bestå av minst sju ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av två år i sänder. Med anledning härav anförde andra lagutskottet, att detta stadgande ej läte sig väl förena med bestämmelsen om lagens giltighetstid, vilken föreslagits till tre år, samt att utskottet ansett sig böra föreslå en sådan ändring i ifrågavarande punkt, att någon mandattid för rådets ledamöter ej bleve angiven. I enlighet härmed erhöll lagen härutinnan allenast den lydelsen, att arbetsrådets ledamöter skulle utses av Konungen. Denna lydelse har upptagits i det remitterade förslaget. Om emellertid inskränkningen av lagens giltighet till viss tid bortfaller, synes det vara skäl att i lagen återinföra berörda stadgande, att ledamöterna skola utses för en tid av två år i sänder.

11 § 1 mom.

Då det beträffande sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, varom i detta moment är fråga, åtminstone till en början icke torde ifrågakomma annat än att meddela bestämmelser från fall till fall och utfärdande av generella föreskrifter näppeligen kan äga rum, förrän nödig erfarenhet på området vunnits, anser lagrådet den av arbetsrådet förordade anordningen att reglerandet av hithörande förhållanden uppdrages åt arbetsrådet hava företräde framför den, som upptages i det remitterade förslaget.

Överträdande av föreskrift, som meddelats enligt förevarande moment, faller uppenbarligen icke under straffbestämmelsen i 13 §. En förändring av sistnämnda lagrum därhän att sådant överträdande belägges med straff bör därför äga rum.

Övergångsbestämmelserna.

Därest i enlighet med vad ovan förordats den föreslagna lagen erhåller giltighet allenast för en tid av tre år, läser i samband med bestämmelsen därom böra, i motsvarighet till vad 1923 års lag därutinnan innehåller, upptagas föreskrift, att i fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 13 eller 14 §, vad i lagen är stadgat skall fortfara att gälla även efter det lagen i övrigt trätt ur tillämpning.

Vad punkt 1) innehåller utöver angivandet av tiden för lagens ikraftträdande skall givetvis utgå, om i överensstämmelse med lagrådets åsikt de i 1 § av 1923 års lag förekommande, men i samma paragraf av förslaget uteslutna undantagen från lagens tillämpning åter införas. Enahanda blir under angivna förutsättning fallet med den i punkt 2) gjorda hänvisningen till nämnda del av punkt 1).

Rätt utdraget ur protokollet betygar

Ex officio:
A. V. Stenkula.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 januari
1926.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDEŃ, statsråden NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, SCHLYTER, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets den 28 januari 1926 avgivna utlåtande över det den 18 december 1925 till lagrådet remitterade förslaget till lag om arbetstidens begränsning och anför därvid följande:

Vad lagrådet i sitt utlåtande anført till förmån för bibehållande av arbetstidslagstiftningens provisoriska karaktär med giltighet endast för visst antal år synes mig icke övertygande gent emot vad socialstyrelsen och arbetsrådet anført i motsatt riktning. Som ett huvudskäl för sin ståndpunkt i förevarande avseende har lagrådet åberopat önskvärdheten av att avvakta arbetstidsfrågans vidare utveckling i utlandet. Såsom socialstyrelsen i sitt yttrande i ärendet framhållit, är emellertid motsvarande lagstiftning i de allra flesta främmande länder av definitiv karaktär, och det lærer vara föga påkallat att svensk lag i och för möjliggörande av anpassning efter eventuellt inträdande förändringar i utlandets lagstiftning erhåller en mera löslig karaktär än de utländska lagar, efter vilka den skulle anpassas. I övrigt vill jag i detta sammanhang allenast betona, att antagandet av en lag utan begränsad giltighetstid icke i någon mån inskränker möjligheten att genomföra ändringar i lagen, utan allenast innebär, att frågor om lagens revision upptagas till prövning vid de tidpunkter, då behov av dylik revision visat sig föreligga, i stället för att såsom för närvarande är fallet automatiskt inställa sig efter vissa på förhand mekaniskt bestämda tidsperioder. Med hänsyn härtill och under hänvisning i övrigt till vad jag förut anført i fråga om den föreslagna lagens giltighetstid finner jag vad lagrådet i förevarande avseende yttrat icke böra föranleda ändring i det remitterade förslaget.

Beträffande lagens särskilda bestämmelser har lagrådet till en början framställt anmärkning mot att det i nu gällande lag förefintliga undantaget för småföretag, vari i regel icke användas flera än fyra arbetare, uteslutits ur det remitterade lagförslaget. Emot mitt påpekande av att antalet i dylika småföretag sysselsatta arbetare beräknats uppgå till allenast omkring 31,000,

har lagrådet framhållit att de arbetsgivare inom industri och hantverk, som berördes av nu ifrågavarande lagbestämmelse, uppginge till ett så stort antal, att undantaget icke kunde anses betydelselöst. Jag vidhåller emellertid min uppfattning att ett undantag, som omfattar en så ringa del av rikets arbetarbefolkning som 31,000 personer, icke har den kvantitativa omfattning, att dess borttagande kan medföra någon olägenhet av betydelse. Dessutom vill jag erinra om att det remitterade lagförslaget under 5 § 5 mom. upptager den bestämmelsen, att undantag från lagens tillämpning må av arbetsrådet medgivnas då det framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas. Ifrågavarande bestämmelse i förslaget är likalydande med stadgandet i 5 § 4 mom. andra stycket av nu gällande arbetstidslag, och enligt vad jag från arbetsrådet inhämtat har med stöd av sistnämnda stadgande undantag från lagens tillämpning medgivits i ett stort antal fall. Den möjlighet till undantag, som härigenom erbjüdes, torde vara ägnad att särskilt komma till användning beträffande företag med ringa arbetarantal och lärar därför komma att väsentligen begränsa verkningarna av att den bestämmelse, som direkt undantager nu ifrågavarande småföretag från lagens tillämpningsområde, borttages ur lagen. Jag finner fördenskull icke anledning att i fråga om småföretagens ställning till arbetstidslagen förorda någon ändring i det föreliggande lagförslaget.

Lagrådet har vidare gjort anmärkning mot det föreslagna borttagandet av nu gällande undantagsbestämmelse i fråga om arbete, som bedrivs av staten. Med avseende på denna undantagsbestämmelse har lagrådet uttalat, att de anförda skälen för densammans bibehållande i alldeles särskild grad syntes äga tillämplighet beträffande de statens arbeten, som beröra försvarsväsendet; enligt lagrådets mening måste det betecknas såsom minst sagt oegentligt, om vid krigsfara en utsträckning av arbetstiden utöver den normala icke skulle vid ifrågavarande arbeten vara tillåten under annan förutsättning än att arbetsrådet därtill medgäve tillstånd. Härtill vill jag emellertid erinra, att »de statens arbeten, som beröra försvarsväsendet», i regel torde falla utanför den föreslagna lagens tillämplighetsområde, när de icke äro hänförliga vare sig till rörelse eller till sådana särskilda arbetsföretag, som omförmälas i 1 § av lagförslaget. Dessutom är att märka, att många enskilda företag, som äro att hänföra till rörelse och å vilka lagen följaktligen är tillämplig, för rikets beredskap vid krigsfara hava fullt så stor betydelse som en del av försvarsväsendets arbeten. Något undantag från lagens föreskrifter för ifrågavarande enskilda företag har emellertid icke blivit ifrågasatt. I själva verket torde den i lagförslagets 5 § 3 mom. upptagna bestämmelse, vilken ger arbetsrådet rätt att medgiva undantag från all arbetstidsbegränsning för arbete, som tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, erbjüda fullt betryggande möjlighet för arbetsforcering vid krigsfara såväl vid enskilda företag som vid sådana försvarsväsendets arbeten, vilka eventuellt må kunna falla inom den föreslagna lagens tillämplighetsområde. Då andra europeiska stater icke funnit

erforderligt att i krigsberedskapens intresse undantaga statens arbeten från tillämpningen av sina respektive arbetstidslagar, torde något behov av sådant undantagande svårligen kunna anses föreligga för vårt lands vidkommande.

Vid den föregående behandlingen av det föreliggande lagförslaget har jag framhållit, att med de möjligheter för en smidig lagtillämpning, som förslaget ger arbetsrådet, knappast några olägenheter vore att befara om det nu gällande undantaget i avseende å statens arbeten skulle upphöra. Denna uppfattning har jag icke funnit anledning att frångå. Vad särskilt angår statens järnvägar torde för dem behovet av eftergift från lagens föreskrifter bliva tillfyllest tillgodosett genom de möjligheter till undantag, som erbjudas genom bestämmelserna i förslaget 5 § 1 mom. angående arbetstidens begränsning allenast i genomsnitt för viss angiven tidrymd samt genom stadgandena i 5 § 3 mom. angående utsträckning av arbetstiden vid arbete, som medför synnerligen ringa ansträngning. Därest vid tillämpningen av förstnämnda lagrum den för genomsnittsberäkningen avsedda tidrymden bestämmes till exempelvis ett år och om det nyssnämnda stadgandet i 5 § 3 mom. tillämpas jämväl å så kallat intermittert arbete, vilket för övrigt överensstämmer med arbetsrådets nuvarande praxis, torde arbetsrådet kunna för statens järnvägars olika arbetargrupper medgiva arbetstider, som i allt huvudsakligt överensstämmer med de för närvarande tillämpade. Jag förutsätter att arbetsrådet i fråga om statens arbeten kommer att använda de möjligheter till eftergift, som de angivna lagbestämmelserna erbjuda, på ett sådant sätt att rubbningen i nu gällande arbetstidsreglering för dessa arbeten blir mycket obetydlig.

Beträffande lagens tillämpning å statens arbeten har lagrådet vidare anmärkt, att det syntes behöva närmare angivas, för vilka statstjänare lagens arbetstidsbestämmelser skulle gälla. Något behov av utförligare bestämmelser i detta avseende torde emellertid icke föreligga, då de uttalanden angående innebörden av uttrycket arbetare, som framfördes under förarbetena till 1919 års arbetstidslag, tillika med nu gällande administrativa författnings föreskrifter om omfattningen av arbetstidsregleringen vid statens arbeten synas lämna tillräcklig ledning för bedömandet av frågan, vilka av statens arbetstagare som skola anses såsom arbetare enligt den föreslagna lagen.

Vad lagrådet i övrigt anfört angående arbetstidslagens tillämpning å statens arbeten läser icke påkalla något särskilt yttrande från min sida. Lagrådets i förevarande avseende gjorda hemställan kan jag givetvis icke biträda.

I fråga om lagens tillämpning å arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik, har lagrådet uttalat, att om trafikpersonalen vid statens järnvägar fortfarande undantoges från lagens tillämpning, även de enskilda järnvägarnas motsvarande personal borde på samma sätt undantagas. Då vad sålunda anförts torde kunna åberopas för undantagande från lagens tillämpning av snart sagt varje arbetargrupp, som äger någon motsvarighet bland statens arbetare, finner jag uttalandet i fråga föga övertygande. Vad lagrådet i övrigt anfört beträffande trafikpersonalen vid de enskilda järnvägarna torde icke påkalla något yttrande utöver vad jag nyss uttalat angående personalen vid statsbanorna.

Med anledning av vad lagrådet anmärkt i fråga om stadgandet i 4 § andra stycket har jag låtit omarbета detta stadgande i överensstämmelse med det alternativa förslag lagrådet i andra hand framställt.

Till bestämmelserna i 7 § 2 mom. andra stycket har fogats ett förtydligande tillägg i enlighet med vad lagrådet föreslagit.

Vad lagrådet anmärkt mot bestämmelserna i förslagets 8 § har jag icke funnit mig kunna biträda i annan mån än att jag låtit underkasta paragrafen i fråga en formell omredigering.

Med anledning av lagrådets anmärkningar beträffande 10 och 13 §§ hava dessa paragrafer kompletterats i av lagrådet angivna hänseenden.

I fråga om bestämmelserna i 11 § 1 mom. har lagrådet förordat den av arbetsrådet föreslagna anordningen att regleringen av arbetstiden för det arbete, som avses i förevarande lagrum, skulle överlämnas åt arbetsrådet i stället för åt Kungl. Maj:t. Då emellertid den erfarenhet, som redan vunnits av arbetstidsregleringen på förevarande område, synes vara tillräcklig för att möjliggöra utfärdandet av generella föreskrifter, och föreskrifter av dylik art lämpligen böra förbehållas Kungl. Maj:t, har jag icke ansett mig böra företaga någon ändring i förslaget på denna punkt.

I övrigt hava några formella jämkningar i den föreslagna lagtexten vidtagits.

Sedan föredragande departementschefen härefter i erforderliga delar uppläst det i enlighet med det avgivna yttrandet avfattade förslaget till *lag om arbetstidens begränsning*, hemställer departementschefen att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Torsten Wolff.